

Over Oost en West

NIEUW GUINEA

Dr H. J. T. Bijlmer

NIEUW GUINEA

het zwarte schaap onder de eilanden van de Indische Archipel, zowel in letterlijke als figuurlijke zin, is vele maanden dagelijks in de kranten vermeld: veld-, zee- en luchtslagen van het modernste allooi woedden in, om en boven dit brok gronds, vroeger den meesten lezers slechts bij name bekend. Het was een vergeten deel der aarde, waar het buideldier nog niet door het moderne zoogdier werd verdrongen en de mens het Stenen Tijdperk nog niet te boven was gekomen. Zal dit nu anders worden?

De schrijver van dit boekje, die als arts en antropoloog deel genomen heeft aan verschillende expedities naar het binnenland van dit eiland, beantwoordt deze vraag bevestigend. Hij komt op voor een weloverwogen politiek tot inschakeling van land en volk in wereldverkeer en -economie, die de Papoea's de kans moet geven die zij zo ten volle verdienen, zoals gebleken is in het Australische deel van het eiland.

Op onderhoudende wijze vertelt hij over de geschiedenis der exploratie en de redenen daartoe: de sneeuw en het goud, over de natuurlijke gesteldheid van het land, het klimaat en de mensen. Hier is een man aan het woord, die niet alleen wetenschappelijke belangstelling heeft voor het door hem bereide gebied, maar die ook oog heeft voor de schoonheid ervan en gevoel voor het soms humoristische in de ontmoetingen met de inheemse bevolking, van welker zuiver menselijke kwaliteiten hij den lezer een goed idee geeft.

UITGEVERIJ W. VAN HOEVE

NIEUW GUINEA.

DOOR

Dr H. J. T. Bijlmer

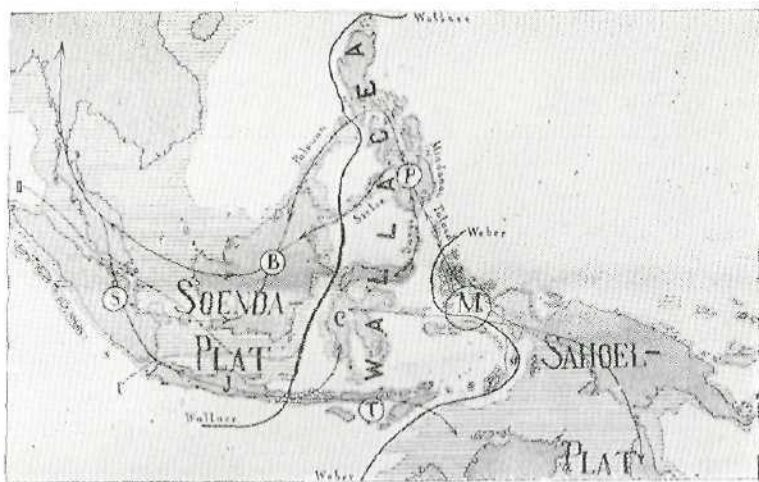
Litgegeven

onder auspiciën van de vereniging

„Oost en West”

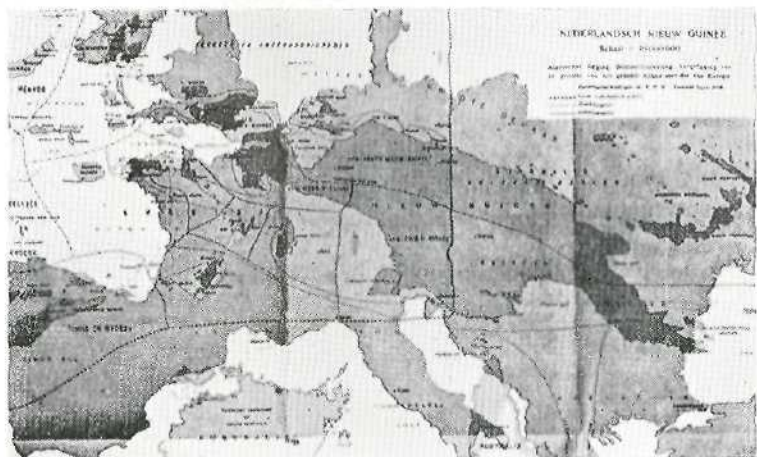

UITGEVERIJ W. VAN HOEVE — DEVENTER

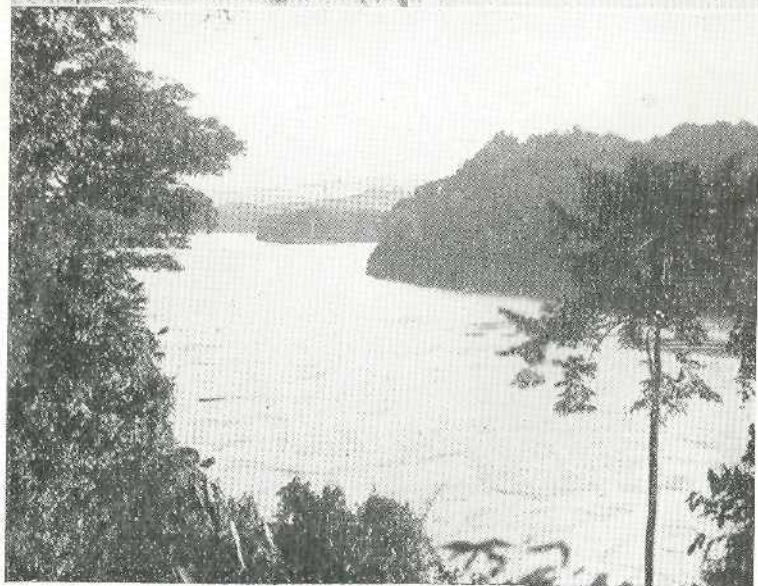
Sahoel- en Soenda-Plat

Foto archief „Indisch Instituut“

Nieuw Guinea, getekend over Europa

Foto archief „Indisch Instituut“

HOOFDSTUK I.

Vergeeten land, vergeten mensen.

Wat gevreesd werd, is geschied. „Of Nieuw Guinea's kusten de bloedige wraaktochten van het heden voor modern oorlogsgeweld verwisseld zullen zien..... wij kunnen het slechts vrezen,” zo schreef ik in 1938 in de aanvang van het boek „Naar de achterhoek der aarde.” En verder: „De rol van Blank en die van Geel liggen hierbij in het duister. Eén ding staat vast, de rol, die het Zwarte ras daarbij te spelen krijgt, is die van figurant.” Aldus is het dan nu gekomen. Nieuw Guinea, het zwarte schaap onder de eilanden van de Indische Archipel, zowel in letterlijke als in figuurlijke zin, genoot het twijfelachtige voorrecht vele maanden dagelijks in de „headlines” der kranten te hebben gestaan ; veld-, zee- en luchtslagen van het modernste allooï woedden in, om en boven dit brok gronds, vroeger den meesten lezers slechts bij name bekend. Zwart, het volk, dat bij Nieuw Guinea hoort, speelde daarbij niet mee. Het onderlinge kriegsrumoer, dat weleer land en samenleving zijn bijzondere kleur gaf, was juist verstomd of althans tot ontoegankelijke hoeken beperkt, maar de tot rust gekomen krijgers waren nu getuigen van een strijd, waarbij de hunne het ietwat onbezonnen spel van stoute kinderen mag worden genoemd.

Het ging niet om het goud, dat in het eiland wordt gevonden, noch om de petroleum, die men er eerlang hóópt te vinden.

Het is de ligging in de zuidwestelijke hoek der Stille Oceaan, die dit overigens vergeten deel der aarde, waar het buidel-dier nog niet door het moderne zoogdier werd verdrongen en de mens het Stenen Tijdperk nog niet te boven kwam, tot het toernooiveld der strijdende machten maakte.

Nieuw Guëna is, geografisch bekeken, een stuk van Australië. Met dit vasteland staat het op hetzelfde voetstuk, het zogenaamde Sakoelplat; de Alfoerenzee, die beide landen scheidt, is nog geen 100 meter diep. Toch kan, lang vóór de afscheiding van Australië plaats had, ook een verbinding met Azië hebben bestaan. Nieuw Guëna zou de meest oostelijke pijler geweest kunnen zijn van de brug, welke deze beide werelddelen eens verbond en waarvan de eilanden van de Indische Archipel de verbrokkelde resten zijn. Het zou als een verlengstuk kunnen worden beschouwd van de formidabele bergenreeks, die van de Pyreneeën en de Alpen over de Himalaya, Achter-Indië en Malakka naar de Indische Archipel verloopt en die in het begin van het Tertiair naar boven is geperst. Structuur en aard van Nieuw Guëna's ruggegraat, het centrale hooggebergte, steunen dit vermoeden.

Daartegenover staat de verschuivingstheorie van *Wegener*, die veronderstelt, dat Australië met Nieuw Guëna in het Oligoceen van het Antarctische landmassief is losgeraakt en in het Mioceen — het middelste tijdvak van het Tertiair — de Zuidoost-Aziatische randzonen binnendreef en verbrijzelde.

Hoe dit zij, flora en fauna van het eiland vertonen zowel Aziatische als Australische elementen. De fauna is in hoofdzaak Australisch en de bevolking wijkt geheel en al van die van Azië, — dat zijn in deze hoek de Maleiers — af. Wie Nieuw Guëna binnenkomt, voelt daardoor onmiddellijk, dat hij Azië achter zich liet; een heel ander mensenslag treedt hem hier tegemoet. De volken van de Grote Soenda-

eilanden mogen dan al onderling verschillen, alle zijn zij licht- tot middelmatig bruin, graciel gebouwd, sluike of zelfs strafharig, en herhaaldelijk ontwaart men de voor het Mongoolse ras kenmerkende gelaatstrekken. In Nieuw Guinea is het volk veel donkerder, zoveel zelfs, dat men geneigd is van zwarten te spreken. Het nooit ontbrekende kroeshaar verhoogt de negerachtige indruk. Verder treft ook de volkomen afwezigheid van Mongoolse trekken; het Oost-Aziatische type heeft hier volkomen afgedaan. De Papoea kijkt U met „Europese” ogen aan en ook de gelaatssnit laat zich nog het best met die van den Blanke vergelijken. In dit opzicht komt hij met de Australiërs overeen; met dezen en de Negrito's vormen de Papoea's de groep der Oost-Negriden of Oostelijke Negervolken. Wij zullen ons niet al te zeer verdiepen in de vraag, hoe deze Zwarten hier verzeild geraakt zijn, noch, hoe de samenhang met de Westelijke Negervolken, de echte Negers dus, gedacht moet worden. Wel mag de plaats in het systeem der mensnerassen met een enkel woord worden besproken. Men onderscheidt drie hoofdvormen der mensheid: het Blanke, het Gele en het Zwarte ras, of met andere namen: de Leucodermen (withuiden), de Xanthodermen (geelhuiden) en de Melanodermen (zwarthuiden). Wetenschappelijk wat minder nauwkeurig kan men ook spreken van Kaukasiërs, Mongolen en Negers. Deze drie hoofdrassen bewonen onderscheidenlijk Europa met de omgeving der Middellandse Zee, Azië, en Afrika bezuiden de Sahara. De Mongoolse gelaatstrekken, waarbij het zogenaamde Mongolenoog een belangrijke rol speelt, komen bij de Indianen van Noord- en Zuid-Amerika en bij de Maleiers zo vaak voor, dat deze volken tot de Xanthodermen gerekend worden, hetgeen ook met de huidskleur en de straffe of sluike haarvorm strookt.

De Papoea's daarentegen staan aan de melanoderme kant.

Maar op echte Negers lijken zij toch niet ; zomin als de Australiërs. Met dezen hebben zij ook de zware baardgroei gemeen. De haarvorm verbiedt echter de Papoea's tot het Australische ras te brengen: zij hebben allen kroeshaar, terwijl de Australiërs golvend haar bezitten. Dit is een zeer diepgaand verschil.

De Negrito's zouden meer het echte Negertype vertonen. Dit geldt dan in het bijzonder voor de bewoners der Andaman Eilanden; toch hebben ook deze de typische neger-eigenschappen, namelijk de dikke, omgekrulde lippen, de prognatie, de brede platte neus, maar in zwakke graad en geenszins meer dan de omwonende Maleiers. Het zijn de fijnere gelaatstrekken en de zwakke lichaamsbehaving, die hen van Australiërs en Papoea's onderscheiden, van de eersten ook het kroeshaar.

Men zal zich hebben afgevraagd, of de Melanesiërs niet als de vierde zwarte groep van het Oosten beschouwd hadden moeten worden. Ik deed het niet, omdat ik de Papoea's reeds noemde; de Melanesiërs kunnen als een mengvorm tussen deze en de Polynesiërs worden aangezien. De Engelse anthropoloog *Haddon*, en velen met hem, stelden zich voor, dat na een melanoderme immigratiegolf een stroom van lichtere, sluijkarige mensen vanuit Achter-Indië Oceanië binnenspoelde; of het hier Leucodermen of Xantodermen gold, wordt in het midden gelaten. Waar beide volkerenlagen zich mengden ontstonden de Melanesiërs; dezen, over het algemeen kroeshaarig, donker en langhoofdig, tonen inderdaad allerlei overgangen naar bruin, sluijkarig en rondhoofdig. In het massieve Nieuw Guinea kregen de nieuwe Zuidzee-immigranten echter nauwelijks invloed; slechts in het Zuidoosten, in de „staart” van het eiland, drukten zij fysiek hun stempel; men spreekt hier dan ook van Papuo-Melanesiërs. Cultureel strekt zich de Melanesische invloed bovendien over bijna

de gehele noordkust uit, tot aan de mond van de Mamberamo toe, en dringt vandaar vrij diep in het binnenland door. De echte, onvervalste Papoea's zoeken men aan de zuidkust, vanaf Cape Possession tot aan de hals van het eiland. In het Westen doen Indonesische invloeden zich in bescheiden mate gelden.

De Melanesiërs bevinden zich voornamelijk op de ten Oosten en ten Zuidoosten van Nieuw Guinea liggende eilanden, tot de Fidji-groep toe. De ongenaakbare binnenlanden der grotere eilanden daarvan worden nog steeds door de originele Melanodermen bewoond; deze kunnen rassenkundig met Papoea's op één lijn gesteld worden.

De Duitse anthropoloog *von Eickstedt* geeft er de voorkeur aan, om in plaats van de onderscheiding in Papoea's en Melanesiërs een daarmee niet geheel samenvallende indeling in Paleo- en Neo-Melanesiden te maken. Hiermede bedoelt hij een groepering in primitieve en progressieve elementen, welke vooral op lichaamsbouw en gelaatsvorm wordt gegrond. Op deze wijze beschouwd zouden verscheidene Papoea-stammen tot de Neo-Melanesiden, andere tot de Paleo-Melanesiden gerekend moeten worden. Het lijkt mij echter beter de Papoea's als groep van zuivere Melanodermen tegenover de Melanesiërs te handhaven.

Eenvormig is die groep daarom nog niet. Maar welke mensengroep is dat wel? Toch valt er bij de Papoea's iets zeer bijzonder op te merken: in het binnenland van Nieuw Guinea wonen dwergpapoea's. En dit, terwijl de Papoea den van Indië komenden reiziger van ouds getroffen heeft door zijn rijzige, gespierde gestalte, in tegenstelling met de tenger gebouwde Maleiers.

Nu is al ras gebleken, dat de lichaamslengte der Papoea's zeer variabel is. Maar buiten dat bestaat er naast een zwaar gebouwde kusttype — de Papoea van de Zuidkust — een dwergachtig bergtype, dat wel in zeer sterke tegenstelling

met het eerste staat. De Engelsman *Haddon* dacht hier met echte Negrito's te doen te hebben, de reeds genoemde kleine negertjes, waarvan nog slechts enkele duizenden exemplaren op de Andaman-Eilanden, de Philippijnen en in Malakka voorkomen. Ik heb deze Negrito's nooit gezien en kan dus niet beoordelen, in hoeverre zij op dwergpapoea's lijken. Maar dat deze laatsten Papoea's zijn, dat weet ik wel. En volgens de beschrijving en de foto's lijken zij niet op Andamanezen; met de Negrito's der Philippijnen schijnen zij echter volgens de getuigenis van de ervaren ontdekkingsreizigers *A. B. Meyer* en *von Miklucho Maclay*, die tegen het einde van de vorige eeuw zowel de Philippijnen als Nieuw Guinea bezochten, meer overeen te komen.

De zwarte Zuidzee-volken behoren tot de primitiefste der aarde. Dat zij van Azië gekomen moeten zijn, wordt als zeker aangenomen; immers, Australië — en daar behoort, zoals wij zagen, ook Nieuw Guinea toe — dat zelfs geen hogere zoogdieren voortbracht, kan moeilijk als bakermat van het mensdom worden beschouwd. Maar de lichtkleurige, hoger beschaafde volken, die later uitzwermden, hebben hun slechts de weinig begerenswaardige uithoeken gelaten: het grotendeels dorre Australië, het onherbergzame Nieuw Guinea en enkele kleinere eilanden. Een hogere cultuur heeft hen daar niet of nauwelijks bereikt. En zo liggen deze zwarte, wilde volken met recht in de „Achterhoek der Aarde”.

Is het wonder, dat deze streek den onderzoeker boeit? Het is een land, waar mens en maatschappij nog in oervorm verkeren en waar de voorhistorische mens ons nog in schier oorspronkelijke staat tegemoet treedt.

HOOFDSTUK II.

Sneeuw en Goud.

Antonio Pifagetta, een reisgenoot van *Magelhaen*, noemde in 1521 reeds de naam *Papoea*; in 1526 werden de kusten van Nieuw Guinea door den Portugees *Jorge de Menzenes* voor het eerst bezocht en 20 Juni 1545 plantte *Ortiz de Retes* daar de Spaanse vlag, waarschijnlijk aan de mond van de *Mamberamo*.

Toen de Oost-Indische Compagnie, kortweg de V.O.C., zich in de aanvang der 17e eeuw in de Molukken vestigde, ontsnapte Nieuw Guinea niet aan haar aandacht; zij vond echter geen aanleiding tot bemoeienis, aangezien er niets te halen scheen te zijn. Nadat in 1660 de Portugezen en Spanjaarden voorgoed uit de Molukken verdreven waren, sloot de V.O.C. een verbond met Ternate en Tidore; daar de sultan van Tidore rechten op de naar de Indische Archipel gekeerde kusten van Nieuw Guinea meende te hebben, kwamen deze streken middellijk onder Nederlandse invloed.

De kennismaking met de Maleise cultuurgebieden der Molukken was voor de *Papoea's* weinig voordelig en niet altijd plezierig; de Molukse potentaten kwamen zo nu en dan eens slaven halen en distilleerden uit deze voor hen profijtelijke gewoonte een „recht” op deze streken. Toen het Koninkrijk der Nederlanden in 1814 de koloniën van Engeland terugkreeg, was daar het westelijk deel van Nieuw Guinea bij inbegrepen, aangezien dit nu eenmaal geacht werd bij Tidore te behoren; door het daaropvolgend tractaat van 1824

werd het Nederlandse gezag aldaar internationaal bevestigd. Niemand stelde enig belang in het land, ook Nederland eigenlijk niet. Waar ergens het Nederlandse grondgebied ophield, was niet bepaald. En het duurde nog ruim een halve eeuw aler andere gegadigden voor dit weinig aantlokkende eiland opdoken. Het naar koloniën strevende Duitsland richtte de blik ook naar de Pacific, en *Bismarck* verwierf in 1883 de Bismarck-Archipel en het daartegenover liggende noordoostelijk deel van Nieuw Guinea. Dit was voor de Australische staat Queensland aanleiding het naar haar gekeerde kustgedeelte te bezetten. Het Engelse moederland volgde schoorvoetend door in 1884 het protectoraat daarover te aanvaarden. In 1886 stelden Duitsland en Engeland de onderlinge grens tussen hun territoria vast, tussen „Kaiser Wilhelmsland” en „Papua”. In 1905 ging dit laatste van Britse kroonkolonie tot kolonie van het Australische gemenebest over.

De westelijke grens der gebieden was in het midden gelaten. Pas in 1895 werd deze vastgesteld: zonder veel omhaal sneed men het eiland door midden. Men ging daarbij uit van een vast punt in het zuiden, de mond der Bensbach rivier (Torassi) op 141° 1' 48" O.L. Men volgde deze meridiaan tot aan de Flyrivier, ging langs deze tot waar zij de 141° verlaat en nam verder deze lengtegraad tot grens. Meer noordelijk blijkt ook de Sepik (Kaiserin Augusta rivier) deze grens nog even uit te bochten.

Dat was dat. Weten deed men van die ruim 700 km lange grens niets. Nu, een halve eeuw later weten we niet heel veel meer.

Maar duister Nieuw Guinea is intussen toch aanmerkelijk opgelicht. En daarbij is gebleken, dat de grootste duisternis aan de kanten heerst! Het sombere oerwoud reikt tot aan de kust, ja zelfs er over heen. Want over grote uitgestrektheden weet men niet, waar de vaste grond begint: de rivier-

Pionierbivak. Vertrek van het wekelijkse Dajak-transport

Foto archief
„Indisch
Instituut“

Europeanen in Bijenkorf-bivak

Foto archief „Indisch Instituut“

Tapiro dwergpapoea

Eigen
opname

Mimikakust. Expeditieprauw

Eigen opname

monden zijn zeearmen gelijk en het land is over tientallen kilometers naar binnen moeras. Een gevaarlijke malariamug bedreigt den reiziger met koorts, een fors, wild en roofgierig mensenslag is weinig geneigd den vreemdeling kwartier te geven. Vandaar de niet gastvrij klinkende namen Doodslagersrivier en Moordenaarsrivier, in de oude scheepsjournalen van reizen naar deze lugubere kusten geboekstaafd. Vandaar ook, dat in later tijd, onze eerste vestiging, Fort du Bus, in 1828, aan de Tritonbaai van Zuidwest Nieuw Guinea opgericht, wegens hoge sterfte onder het garnizoen en moeilijkheden met de inboorlingen, weldra — in 1836 — moest worden verlaten.

Maar als men door de oerwouden is heengeworsteld en de heuvels heeft bereikt, wordt het land vriendelijker en de dreiging van mensen en muggen — van wie de laatste per slot van rekening de gevaarlijkste zijn — minder, en als men dan eindelijk de hooggebergtedalen en hoogvlakten in het hart van het eiland heeft bereikt, verademt men in een gezond en koel klimaat, temidden van vriendelijk volk, uit het Stenen Tijdperk weliswaar, maar toch mensen, met wie gemoedelijk om te springen valt.

Wat was de aanleiding om door de zure appel heen te bijten en tot het binnenland door te dringen? In het Australische en Duitse gebied was dit het lonkende goud. Dit werd reeds in 1887 in het eerste ontdekt en wel in het achterland van Port Moresby en in 1921 in het tweede. In Papua en vooral ook op de bij de oostpunt van Nieuw Guinea liggende eilanden Murua (Woodlark) en Misima zijn verscheidene goudvelden met zeer wisselende opbrengst gevonden, vele velden zijn reeds weer verlaten. Maar er was genoeg goud om de mensen te lokken en het een met het ander schiep toestanden, die een degelijk bestuur en verdere exploratie wenselijk maakten. Dit was ook zonder veel moeite te verwezenlijken, omdat het moederland Australië aan de „over-

kant" lag en slechts Papua als enige kolonie te verzorgen had.

In Kaiser Wilhelmsland, sedert de eerste wereldoorlog Mandated Territory of New Guinea geheten, werden, na aanvankelijk karige vondsten, in 1926 de rijke velden van Bulolo ontdekt en daarmee werd dit deel van het eiland economisch het voornaamste en tevens het eerste, dat zichzelf bedruipen kon.

In Nederlands Nieuw Guinea was het niet de glans van het goud, die de reizigers aantrok, maar een schittering van minder substantiële en meer verheven aard: de sneeuw. Sneeuw onder de evenaar! Hoewel in Zuid Amerika (de Andes) en Afrika (Kenia en Kiliman Djaro) niet vreemd, was dit voor de Indische Archipel iets zeer bijzonders. Het verhaal van den schipper *Jan Carstensz*, die in 1623 de zuidkust van Nieuw Guinea bezeilde en van „sneeberghe" gewaagde, had indertijd weinig geloof gevonden. Toch was het juist; toen ik in 1935 met de motorboot Schorpioen terzelfder plaatse voer en na een paar uur stromende regen de hier een 80 km van de kust gelegen centrale kam zich uit de nevels zag loswikkelen, glinsterde de eeuwige sneeuw op de *Carstensz*toppen als drie eeuwen vroeger. Een indrukwekkend ogenblik en bemoedigend op de eerste dag van een expeditie!

Aan de sneeuw is het voor een belangrijk deel te danken, dat het binnenland van Nieuw Guinea is opengelegd. *Lorentz* en van *Nouhuys* waren de eersten, die in 1907 de sprong naar de sneeuw waagden. Hun expeditie bereikte het doel niet, al was de *Wilhelminatop* dan van meer nabij bekeken. Twee jaar later werd de poging door hetzelfde tweetal herhaald, nu met succes; de eeuwige sneeuw werd betreden. De top, 4750 m hoog, werd niet geheel beklommen, want bij de poging daartoe kwam *Lorentz* in een spleet te vallen en brak een paar ribben. Met grote moeite is hij naar de basis

van de expeditie teruggedragen; de beschikbare voedingsmiddelen waren niet op de trage terugtocht berekend, zodat grote ontberingen werden geleden. Een derde expeditie onder *Franssen Herderschee* besteeg in 1913 de top.

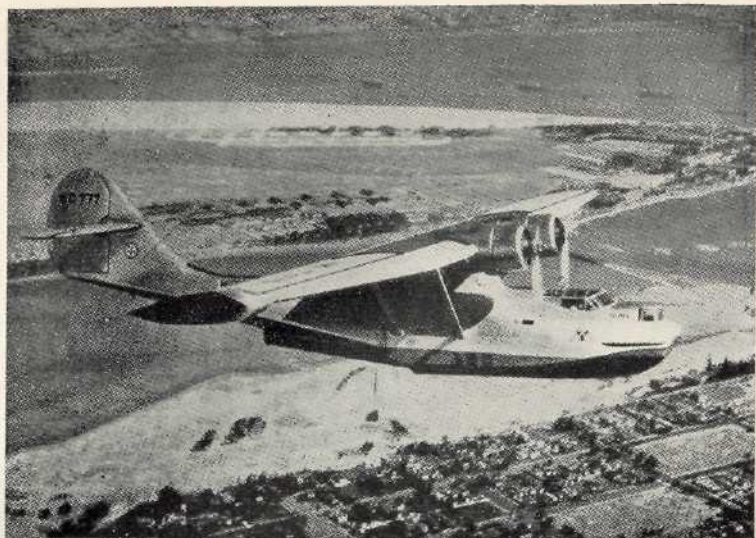
Nu denke men niet, dat dergelijke kostbare tochten alleen uit sportieve oogmerken ondernomen werden; topografische opneming van het terrein en wetenschappelijk onderzoek — botanisch, zoölogisch, geologisch — stonden mede op het programma. Maar het was toch steeds de sneeuw, die het reisplan bepaalde.

De Nederlanders hadden de *Wilhelminatop* tot doelwit gekozen, omdat deze berg in 1904 vanuit de Oostbaai was ontdekt en een drietal goed bevaarbare rivieren van daar in zijn richting voerden. Achteraf was dit wat spijtig, want een Engels wetenschappelijk lichaam vroeg verlof tot een poging om de veel indrukwekkender *Carstensztop* te beklimmen. In de aanvang van 1910 voeren de Britten de *Mimikarivier* op. Dezen en de Hollanders waren dus gelijktijdig op pad, de eersten 200 km westelijker dan de laatsten. Daar de *Mimika* veel te veel uit de koers liep, keerde de Engelse expeditie onverrichter zake huiswaarts.

Evenals *Lorentz* gedaan had, kwamen de Engelsen twee jaar later terug. Zij volgden nu de *Oetakwa* en slaagden er in de sneeuw te bereiken, zonder echter in staat te zijn het hoogste punt van de *Carstensztop* te beklimmen. Hun resultaat was dus nu gelijk aan dat der tweede *Lorentz*-expeditie! Daar men het succes van *Lorentz* niet vooruit voorspellen kon en niet gaarne zou zien, dat de sneeuw in Tropisch Nederland — en dan nog wel de hoogste berg daarvan — voor het eerst door leden ener vreemde natie betreden zou worden, zond de regering tegen het einde van 1909 een expeditie vanuit de noordkust langs de *Mamberamo* het binnenland in om te trachten de *Carstensztop* aan de noordzijde te beklimmen. Zij stelde deze onder leiding van

kapitein *Franssen Herderschee*, die zijn sporen als ontdekkingsreiziger reeds in Suriname had verdiend en die later, zoals hierboven vermeld, de Wilhelminatop beklimmen zou. Deze expeditie liep echter op een jammerlijke mislukking uit: malaria en beri-beri hielden onder de deelnemers dermate huis, dat tot terugkeer besloten moest worden.

De eerste Wereldoorlog sloot de periode der wetenschappelijke expedities voorlopig af. Maar zodra was de vrede niet getekend, of er werd een grote onderzoekingsstocht beraamd, waarbij getracht zou worden de Wilhelminatop van uit het noorden te bereiken. Zoals de kaart laat zien, zijn zulke noordexpedities van heel ander kaliber dan de zuidexpedities. Men beschikt daarbij slechts over één toegangsweg, de Mamberamo. Deze is tot de voet van het van Reesgebergte bevaarbaar. Daar ligt het oude Pionierbivak, van verschillende expedities bekend, met het uitzicht op Havik-eiland, gelegen op het punt, waar de rivier het van Reesgebergte verlaat. Een half jaar heb ik daar als lid van de hier beschreven expeditie gewoond, en genoten van het prachtige uitzicht over de machtige stroom, die een waterkolom van enige honderden meters breed en ruim tien vaam diep met een snelheid van vijf tot zes mijl geruisloos tussen zijn woudboorden naar zee stuwt. De Mamberamo breekt door het van Reesgebergte met een drietal stroomversnellingen, welke slechts door prauwen zijn te bevaren. Daarachter bereikt men een tweede laagvlakte, de 50 m boven de zee gelegen Meervlakte, een moeras ter grootte van Nederland, waardoor de rivier zich breeduit in machtige, steeds wisselende kronkels een weg baant. Daar splitst zij zich in haar beide takken, een oostelijke, de Idenburg-rivier en een westelijke, de van der Willigenrivier. De eerste komt uit de richting van de Wilhelmina-, de laatste uit die van de Carstensztop. De Noordexpedities gebruiken op de Meervlakterivieren motorboten, die met veel moeite

Mosbivak op 1400 m.

Foto archief „Indisch Instituut”

door de reeds genoemde versnellingen zijn gesleept. Is de rivierbocht hier dus vanwege de onderbreking door het van Reesgebergte veel langer en bezwaarlijker dan dit ten zuiden van de Centrale kam het geval is, ook de landtocht is ingewikkelder, omdat het hooggebergte aan de noordzijde veel breder is. Keten na keten rijst hier op en eerst na verscheidene ruggen met een kamhoogte van drie tot vierduizend meter te zijn overgetrokken, wordt de hoofdkam bereikt, die, van de andere kant bekeken, steil uit het Zuidelijk laagland oprijst.

In de aanvang van 1920 dan werd langs de Mamberamo een expeditie op de Wilhelminatop afgestuurd, een expeditie van zeer grote omvang en van wijde wetenschappelijke strekking, getuige de deelneming van een geoloog, een zoöloog en een botanicus, een bestuursambtenaar als ethnoloog en twee artsen, waarvan een, namelijk schrijver dezes, buiten zijn medische arbeid, ook de anthropologie te behartigen kreeg. De zeer royale opzet kon niet verhinderen, dat deze onderneming het lot onderging van de vroegere wetenschappelijke expedities, namelijk dat zij in eerste aanleg niet slaagde. Nadat langs de Idenburgrivier de voet van het centrale bergland was bereikt, trok men, ten dele het oude pad van *Doorman* volgend — een der officieren van de Militaire Exploratie — naar de Doormantop, het uiterste door dien zeeofficier bereikte punt, om vandaar in onbekende valleien af te dalen. De Wilhelminatop lonkte ons op 60 km afstand toe. Daar bleef het bij! Terra incognita werd betreden en een nieuwe dwergpapoea-bevolking nu voor het eerst in groot verband aangetroffen, maar daarmee was de opvoerlijn, in vogelvlucht 150 km lang, echter in werkelijkheid zich in honderden bochten wringend en zich in verschillende sprongen tot een hoogte van ruim 3600 m hoogte verheffend, tot het uiterste ontrold. Het einde van het jaar bracht alle deelnemers weer

te Pionierbivak samen, op een na, die Prauwenbivak, aan de voet van het bergland bezet hield. Langzaam druppelden de deelnemers naar Java terug, bij gebrek aan arbeid en ook, omdat voor verscheidene hunner de gestelde termijn ten einde was. Slechts het militaire detachement bleef ter plaatse. In April 1921 waren de middelen tot voortzetting der expeditie, of eigenlijk tot het inzetten van een vervolgexpeditie, gevonden. Met grotendeels nieuw personeel werd de tweede poging gewaagd en onder de voortvarende leiding van den overste der marine *Kremer*, krachtig bijgestaan door kapitein *van Arkel* — beiden reeds leden van de eerste expeditie — werd de Wilhelminatop in luttele maanden genomen. Nieuw Guinea was, zij het in een Zuid- en een Noord-expeditie tezamen, van noord- tot zuidkust doorsneden. Dr P. F. Hubrecht nam als geoloog aan beide expedities deel en smaakte het genoegen de steenheuvel, die hij in 1913 zelf had helpen oprichten, in 1921 op de Wilhelminatop terug te vinden. Hulde aan dezen rimboeman, een onzer om zijn rechtschapenheid meest geziene reisgenoten, die met deze, zijn laatste, ontdekkingsreis, ongeveer 5 jaar van expeditieleven op Nieuw Guinea afsloot.

Vijf jaren later werd wederom de Mamberamo opgevaren, nu met het doel het bovenstroomgebied van de Rouffaerrivier te doorvorsen, een der bronrivieren van de van der Willigenrivier. De sneeuw stond nu eens niet op het programma! Deze Nederlands-Amerikaanse expeditie was opgezet door den Amerikaansen Professor *Stirling*; deze stelde een vliegtuig ter beschikking. Dit leverde slechts bescheiden diensten en kwam niet voorbij de Meervlakte; de expeditie werd dus in hoofdzaak op de gebruikelijke manier uitgevoerd. Ook zij bereikte een uitgebreid, voornamelijk door den Dem-stam bewoond gebied in het hooggebergte, ten Noorden van de Carstensztop.

Deze laatste was uog steeds niet tot zijn hoogste punt

bestegen. De Engelsen, die in 1913 de sneeuw bereikten, maar door een onbeklimbare ijswaand verhoinderd werden nog hoger te gaan, hebben het voornemen nogmaals terug te komen, niet uitgevoerd. En zo is ook de triomf over deze ruim 5000 m hoge bergreus den Nederlanders voorbehouden gebleven. *Colijn*, den zoon van den Oud-minister, komt met *Dozy* en *Wissel* de eer toe dit kranig stuk werk in 1937 te hebben volbracht. Maar hun tocht was op geheel nieuwe leest geschoeid: het vliegtuig had de te volgen weg verkend en de aanvoer der vivres verzorgd. Hierover later meer.

De verovering van de sneeuw op Nieuw Guinea is nog niet ten einde. Een 150 km ten Oosten van de Wilhelminatop, daar waar het eiland op zijn breedst is, liggen in het oostelijk deel van het Oranjegebergte nog enkele met sneeuw bedekte bergen in volkomen terra incognita. Het zijn de Juliana-, de Prins Hendrik- en de Coentop. In het Australische gedeelte zijn geen sneeuwtoppen bekend.

De sneeuw verlokte mij U een reeks wetenschappelijke expedities op te noemen. Maar het was Nederland niet alleen om effect te doen. Van 1907 tot 1915, toen de oorlog tot uitscheiden dwong, heeft het Nederlands Indische Gouvernement, op advies van den toenmaligen kapitein *Colijn*, den lateren minister, een Militaire Exploratie doorgevoerd. Ruim zeven jaren lang hebben drie detachementen Nieuw Guinea vanuit het Noorden, het Westen en het Zuiden aangepakt en zijn diep het binnenland ingetrokken. Enige dozijnen officieren van land- en zeemacht hebben daar systematisch pionierswerk verricht, waaruit een uitstekende kaart is voortgekomen, die echter wegens tijdgebrek het hooggebergte wit moest laten. De U geschetste expedities knabbelden die hatelijke witte plekken een beetje af. Maar nu zijn zij gedoemd geheel te verdwijnen, zoals uit het volgende hoofdstuk blijken zal.

HOOFDSTUK III.

De dwergen.

Lorentz' sportieve prestatie bracht nog een belangrijke wetenschappelijke ontdekking. Men was eerst met de motorboot en verder met prauwen de Noordrivier — sedert Lorentzrivier geheten — zo ver mogelijk opgevaren, daarbij de streek der laaglandpapoea's achter zich latend. Het heuvelland, waar men zich bevond, leek onbewoond. Op een goede namiddag zat een ieder behagelijk in het kamp van de gedane werkzaamheden uit te rusten, toen plotseling een paar dozijn papoea's het kamp kwamen binnenstormen, links en rechts hun pijlen afschietende. De verraste bivakbewoners grepen hun wapens en op het daverend geknal hunner geweren en revolvers vluchtten de aanvallers even snel als zij gekomen waren. Twee fuseliers bleken licht gewond te zijn. Het invallende duister verhinderde om de papoea's in het oerwoud achterna te gaan. De volgende morgen onderzocht men het bos en vond vlak bij het kamp het lijk van een van de aanvallers, aan een kogelwond bezweken. Groot was de verwondering, in plaats van het forse type, dat men van de benedenloop der rivier gewend was, een klein mannetje aan te treffen. Dit was de eerste, weinig opwekkende kennismaking met de dwergpapoea's.

Pas bij de volgende tocht, twee jaar later, slaagden *Lorentz* en *van Nouhuys* er in met de levende leden van deze stam, de *Pesechem*, kennis te maken; de ontmoeting was

ditmaal van vriendschappelijke aard. Ook de aanrakingen, welke in latere jaren in verschillende delen van het eiland plaats hadden, gaven zelden moeilijkheden.

Behalve de opvallende kleinheid is het kenmerkende van den dwergpapoea zijn eigenaardige dracht: de schaamkoker. Het is het enige „kledingstuk”, dat de mannen kennen. De koker bestaat uit het dunuitlopende einde van de kalabasvrucht. Na uithollen en drogen wordt dit hard als hout en glanzend geelbruin van kleur. Deze z.g. peniskoker wordt over het schaamdeel gestulpt. De vormen zijn verschillend; men bedient zich van kromme en rechte, lange en korte, licht gele en donker bruine, al naar de smaak van den drager of de plaatselijke mode. Het uiteinde is dicht of open al naar gelang men het eind van de kalebas heeft gebruikt of niet; een open einde wordt steeds dicht gestopt met mos of een pluimpje van koeskoeshuid.

Geen wonder, dat deze onverwachte en merkwaardige kleedij bij de ontdekkingsreizigers de indruk versterkte met een zeer bijzonder volk te doen te hebben. Toch was dit niet juist; de schaamkoker is een algemeen papoes gebruiksvoorwerp, dat echter aan de kusten door vreemde invloed in onbruik is geraakt. Aan de Mimikakust was een gewoon stuk holle bamboe als schaamkoker nog tijdens de eerste expeditie naar die kust in 1904 in zwang; oostelijker gebruikte men in plaats van een koker een schelp. Een koker geeft een redelijke bedekking, een schelp veel minder en men krijgt de indruk, dat het meer om de schelp dan om de bedekking te doen is. Bij de noordkust, in het achterland van de Humboldtbaai, draagt men ook hulzen van kalabas, maar van kort peervormig model, zodat men hier van schaamdoppen spreken moet.

De betekenis van deze gebruiken is niet duidelijk. Zeker is, dat schaamtegevoel den bergpapoea geenszins ontbreekt. Hij ontdoet zich van zijn koker tot geen prijs en bij verkoop

er van trekt hij zich eerst terug om een andere voor te doen. Ongetwijfeld houden deze bedekkingen, die tevens een accentuatie zijn, verband met de magische kracht, die de inboorling aan de voortplanting en haar organen toekent. Laat ik erbij voegen, dat deze groteske dracht geenszins kwetsend aandoet. De vanzelfsprekendheid, waarmee zij door mannen en vrouwen wordt aanvaard, het volkomen gemis aan aandacht, die er aan wordt besteed, maakt, dat ook de reiziger er spoedig niets bijzonders meer in ziet. Men ziet, dat, hoezeer de expeditieleden ook door de merkwaardige schaamkalebas getroffen werden, deze allerminst bewees, dat zij nu met een van de Papoea's afwijkend volk te maken hadden; integendeel wees deze dracht er eerder op, dat men rasechte Papoea's voor zich had! Overigens zijn de schaamkokers ook van tropisch Afrika en Zuid-Amerika bekend; zij worden kenmerkend voor een bepaald cultuurstadium, de zogenaamde totemcultuur, geacht. Inderdaad zijn in Nieuw Guinea duidelijke aanwijzingen voor totemisme aanwezig.

De door *Lorentz* aangetroffen bergpapoea's noemden zich *Pesechem*; de mannen maten gemiddeld 152,4 cm. De betiteling „dwergpapoea's" is dus niet geheel gerechtvaardigd, daar de anthropologie de eis stelt, dat men pas van een dwergstam mag spreken, als de gemiddelde lengte der volwassen mannen de 150 cm niet overtreft. Deze eis is echter willekeurig. Men stelt zich dwergen veelal als eeff soort kabouters voor, mensen dus, die in kleinheid door een kloof van de gewone mensen zijn gescheiden. Dit nu is, althans bij de dwergen van Achter-Azië en Oceanië, geenszins het geval: de kleinste dwergstammen zijn slechts enkele centimeters onder de 150 cm lang, terwijl de Maleise volken luttele centimeters boven die grens meten.

De Engelse expedities van 1910 en 1913 ontmoetten aan aan de boven-Mimika en de boven-Oetakwa eveneens de

kleine kereltjes met de lange schaamkalebassen. Vooral die van de boven-Mimika, de Tapiro-pygmeëen, veroverden zich in de internationale literatuur een plaats, daar hun gemiddelde lengte van 144,9 cm hen tot echte dwergen stempelde.

Sedert zijn bij alle exploratietochten, die tot in het centrale hooggebergte doordrongen, dwergpapoea's aangetroffen. Bij de Noord-expedities van 1920—'21 en 1926 zijn zij het onderwerp van uitgebreide en vakkundige studie geweest. In beide gevallen bleek de gemiddelde lengte weer boven de 150 cm te zijn, namelijk 154,7 cm voor de Timorini in de Swartvallei en 152,5 voor de Dem-stam aan de bronrivieren der Rouffaerrivier.

De Tapiro-dwergen trokken daardoor des te meer de aandacht. De Mimikakust, in welker achterland zij woonden, was intussen onder geregeld bestuur gebracht; te Kokenau, aan de mond der Mimika, zetelde een bestuurs-assistent en daar was ook sedert 1926 een missiepost met een pastoor gevestigd. Het mag dan ook verwondering baren, dat de Tapiro's de eerste 20 jaar na hun ontdekking nooit het onderwerp van verder onderzoek waren geweest en toen het lot mij in 1930 als gewestelijk officier van gezondheid op Ambon plaatste, was mijn eerste werk bij den militairen commandant op een patrouille naar die streek aan te dringen. Dit had succes; in 1931 werd een luitenant met 20 soldaten, door mij als dokter vergezeld, te Kokenau aan wal gezet; een maand later zouden wij weer worden afgehaald.

Met de kaart der eerste Engelse expeditie op zak voeren wij in gehuurde prauwen de Mimika en haar eerste zijtak de Kapare op. Behalve het feit, dat wij in Kokenau een veilige basis hadden, waren er nog twee omstandigheden in ons voordeel: 1° is de afstand van kust tot hooggebergte hier niet groot, 2° is er hier aanraking tussen berg- en kustvolk. Op elkaar geknepen als bergen en kust hier nabij de „hals”

van het eiland zijn, was er geen sprake van het volkomen isolement, dat wij in 1920 aan de boven-Mamberamo hadden waargenomen. Daar hadden wij, vanaf Prauwenbivak, veertien dagen door onbewoond terrein gelopen, alvorens wij in de Swartvallei de woonplaatsen der dwergpapoea's hadden bereikt. Hier troffen wij dan ook lieden, bij wie geen spootje ijzer, geen vezel lijnwaad, geen stukje pottelbakkerswerk te vinden was. Hier leefde men nog volop in het Stenen Tijdperk.

In de Mimikastreek echter hadden de grote en de kleine papoea's kennis met elkaar gemaakt. De groten voeren de rivieren op tot zover deze bevaarbaar waren; de kleinen daalden af tot de heuvelvoet. Zij brachten tabak, die de vlaktenpapoea's inruilden tegen ijzerwerk, dat op de kust reeds lang was ingevoerd.

De taak der patrouille was dus zich in de prauwen stroomopwaarts naar een dergelijke ontmoetingsplaats te begeven. Vier dagen roeiens bracht ons op juist dezelfde plaats, waar *Dr Wollaston* van de Engelse expeditie door *Tapiro's* was bezocht en inderdaad slaagden wij erin, een handelsgezelschap dezer lieden, bestaande uit vier mannen en een jongen, te ontmoeten. Aldus werd de kennismaking met dit in de anthropologische literatuur reeds befaamde volkje hernieuwd en nu van Nederlandse zijde, wat inderdaad zo langzamerhand wel mocht! De lengte der vier mannen bedroeg gemiddeld 151 cm; dat viel dus een beetje tegen, al verwonderde het mij eigenlijk niet.

Helaas lukte het ons niet deze *Tapiro-pygmeëen* naar hun dorp te volgen; zij verdwenen met de noorderzon. Een insteek onzerzijds, op goed geluk bergop, moest na een paar dagen worden afgebroken; in het wilde weg zoeken in een oerwoud is dwaasheid, tenzij men over een zee van tijd beschikt. Wij besteedden de laatste helft van de ons toegestane maand liever om, een 100 km meer naar het Westen,

van Porogo uit het land in te trekken, want ook te dier plaatse kwamen soms bergpapoea's — in de Mimikastreek Kapaukoe's genoemd — naar beneden. Deze tocht leidde tot niets, maar had tot middellijk gevolg, dat de ons ditmaal vergezellende pater *Tillemans*, de missionaris van Mimika, dit voorproefje ter harte nam en een jaar later ons de ontdekking van een kampong der bergpapoea's achter Porogo kon melden, terwijl hij er tevens in geslaagd was een woonplaats der Tapiro's te bezoeken. Dit was weer aanleiding tot de Mimika-expeditie 1935—'36, door schrijver dezes op verzoek der Maatschappij ter bevordering van het Natuurkundig Onderzoek der Nederlandse Koloniën tot nader onderzoek dier bergstammen ondernomen.

Deze expeditie slaagde er in een drietal nederzettingen der Tapiro-dwergen te bezoeken. Een dezer lieden maakte ons duidelijk reeds vroeger door een Blanke te zijn gemeten en deze kon wel niemand anders dan *Dr Wollaston* van de Engelse expeditie zijn geweest. Ook een verlaten nederzetting op een plaats, die overeenkwam met die der door dezen reiziger bezochte kampong Wamberini, werd door ons aangetroffen, zodat veilig kan worden aangenomen, dat wij bij de echte Tapiro-dwergen zijn terechtgekomen. Een 50-tal volwassen mannen werd gemeten; hun gemiddelde bleek 149 cm te zijn. Echte dwergen dus, zij het niet van het zeer kleine formaat, door *Wollaston* aangegeven. Maar deze beschikte niet over stalen meetinstrumenten en een der deelgenoten der Engelse expeditie, dien ik later sprak, moest erkennen, dat men indertijd bijzondere aandacht aan de kleine exemplaren van de inboorlingen had besteed!

Toen de woonstreken der Tapiro-pygmeëen geen terra incognita meer waren, kon de expeditie zich aan haar tweede doelstelling wijden: het opzoeken van nieuwe dwergstammen in het achterland der Mimikakust. Want het was pater

Tillemans duidelijk geworden, dat aan de oorsprong van alle rivieren Kapaukoe's wonen, hetgeen geheel strookte met de ervaringen van de expedities in andere delen van het eiland.

De Mimikastreek is bij uitstek als beginpunt van ontdekkingsstochten geschikt, omdat de paden der bergpapoea's daar tot de rivieren reiken. Deze paden zijn ook het kustvolk niet geheel onbekend en het gaat er dus maar om, een gewillig man te vinden, die tot gids wil dienen. Is men eenmaal in de eerste nederzetting der Kapaukoe's aangeland en heeft men daar door geschenken en vriendelijk optreden het vertrouwen gewonnen, dan moet men zich daar gidsen voor de verdere reis, dieper het land in, zien te verschaffen. De moeilijkheden van een Nieuw Guinea expeditie zijn bij het slagen van een dergelijke opzet grotendeels opgelost. Want bij de eerder beschreven ondernemingen ging men vanaf het punt, waar de prauwvaart door stroomversnelingen verder onmogelijk werd, op eigen gelegenheid het bos in, met een bepaalde bergtop tot doel. Dit „het bos in gaan” komt neer op een zich moeizaam een pad banen door een schier onbegaanbare wildernis, doorsneden door ravijnen met wildbruisende bergstromen en ruige hellingen, die soms tot grote omwegen dwingen. Dagmarsen van 2 tot 5 km zijn daarbij geen zeldzaamheid. Het nuttig rendement van een dag wordt, daar het voedselgebruik zich aan de afgelegde afstand niet stoort, zo klein, dat menige expeditie, zoals boven reeds vermeld, halverwege bleef steken. Mijn plan, om met een klein gezelschap — 3 Europeanen, 5 politie-soldaten en 24 dragers — te pogen in korte tijd tot woonplaatsen van onbekende bergstammen door te dringen, was geheel gegrond op de verwachting om met gidsen langs gebaande wegen voort te kunnen trekken.

Als toegangsweg kozen wij de Jera rivier. De rivieren zijn hier in het Westen zo kort, dat de tweede dag ons reeds

in het heuvelterrein bracht. Vandaar voerde een gids ons in drie dagen naar een bergkampong, nog nimmer door Blanken bezocht. Zij lag aan de voet van het Charles-Louisgebergte. Daarachter lokte het onbekende „Pania”. Niet dan na veel moeite kregen wij gidsen. We hadden op een omtrekkende beweging gehoopt, maar het Kapaukoe-pad ging steil naar boven en liep, dagen lang over de 2500 m hoge kam van het juist genoemde gebergte, om tenslotte over een 3100 m hoog plateau heen in het bovenstroomgebied der Oeta af te dalen. Het z.g. Pania was bereikt¹⁾ en daarmee een goed bevolkt Kapaukoeland aan onze kennis toegevoegd. Een bijzonderheid daarbij was, dat een der daar aangetroffen stammen niet pygmoïd was: 10 mannen bleken gemiddeld 160 cm groot te zijn. Onze hoop, dat wij de bakermat der dwergen hadden bereikt, werd dus niet verwezenlijkt. De Pania-Kapaukoe's — wij maten 300 mannen — bleken gemiddeld 152,8 cm lang te zijn en daar kwam die grote stam, de Dzoengoenoë, nu nog bij! Ook bleek de schaamkalabas, hoewel zeer in zwang, niet de enige mode. Daarnaast was een klein gevlochten netje in gebruik. Een dergelijke dracht is ook voor de Jabi's in het bergland ten Zuiden van de Geelvinkbaai beschreven. De verwachte eenvormigheid van de bergpapoea's, voor wie zich de benaming dwergpapoea welhaast had ingeburgerd, bleek dus niet te bestaan. Engelse en Duitse bevindingen in het Australische gebied hadden ons reeds aan het twijfelen gebracht. Ook van daar waren aanvankelijk dwergachtige stammen gerapporteerd: de Mafulu (155,1 cm) en de Kamaweka (148,7 cm), nabij de wortel van Nieuw Guinea's staart, de Torricelli-bergbewoners (151,9 cm) en de Kai (152,5 cm), beiden achter de noordkust,

¹⁾ Dit hebben wij althans gemeend, totdat een latere expeditie aan het licht bracht, dat de naam waarschijnlijk ten onrechte aan dit dal gegeven is. (zie blz. 33).

de laatsten in het Huonschiereiland. De typische schaamkalabas ontbrak bij hen, werd echter aangetroffen bij kleine Papoea's aan de boven-Augustarivier. Sedert zijn echter verscheidene bewoners van het centrale bergland in het brede deel van het eiland bekend geworden. De Duitse kapitein *Detzner* zwierf gedurende de eerste Wereldoorlog vier jaren rond om de Britten uit handen te blijven en ontdekte op de toenmalige grens tussen het Australische en het Duitse deel de zg. Rok-Papoea's — omdat de mannen tot op de enkels afhangende grasrokken dragen — en ten Noordwesten daarvan de Benna-Benna. Later zijn deze stammen ook door de Australiërs bezocht, daarenboven, nog westelijker van de Benna-Benna, de Wahgi-Wahgi. Zij mogen geen van allen tot de pygmeëën, zelfs niet tot de pygmoïden (dwergachtigen) worden gerekend, al zijn zij meer gedrongen in bouw dan vele kustbewoners. In 1927—'28 is het *Karius* en *Champion* gelukt een doorsteek over Nieuw Guinea's breedste deel te volbrengen. Zij voeren de Fly-rivier op en de Augusta-rivier af. De beschrijving van het volk aan de bronrivieren dezer stromen geeft, evenals dat der uitvoerig beschreven Wahgi-Wahgi, geheel hetzelfde beeld als dat der bergpapoea's op Nederlands gebied, maar maakt geen gewag van dwergachtige bouw. Het lijdt geen twijfel, of het volk van het hooggebergte, zowel West als Oost van de grenslijn, is van hetzelfde ras en van eenzelfde cultuurtrap. Maar de betiteling dwergpapoea's is voor het Australische deel geenszins op haar plaats. En de schaamkalabas heeft voor allerlei andere, zeer eenvoudige, maar minder buitenissige bedekkingen plaats gemaakt.

HOOFDSTUK IV.

De overwinning uit de lucht.

Nieuw Guinea gold tot voor kort als een der moeilijkst te bereizen landen. Door malaria verpeste moerassen, schier ondoordringbare oerwouden, en dan bergen, door hun geringe ouderdom van een steilheid en kantigheid, dat zij iedere dagmars tot een eindeloze reeks klauterpartijen maken en het zoeken van een bivakplaats tot een vaak lang niet eenvoudige puzzle. De lezer zag, hoe schier iedere expeditie pas in tweede opzet slaagde. Ook de zo juist genoemde doorsteek van de Fly naar de Sepik, — formidabel staaltje van durf en doorzettingsvermogen — kwam tot stand, nadat een jaar te voren een eerste poging het niet verder dan enige voorketens had weten te brengen. Zeker, de bergpapoea's werden groepje voor groepje, vaak toevallig, ontdekt, maar het grote deel kon in zijn Stenen Tijdperk nog ongestoord verder doezelen. Maar nu zal dat anders worden. Nog steeds, zo schreef ik in een mijner reisaantekeningen, hurken deze laatsten der primitieve kinderen van Moeder Aarde om de eenvoudige vuurhaard in hun hut en schoffelen de gepofte oebi van onder de as om die te verorberen onder gezellige, hoewel naar Westerse maatstaf gemeten, praehistorische kout. Geen aardewerk is hun bij de maaltijd van dienst, geen weefsel dekt hun naakte leden. De stenen bijl rust met zijn steel gestoken in de wand. De tijd..... had hen nog niet ontdekt. Maar nu

is het gebeurd. De tijd heeft Nieuw Guinea gegrepen en de laatste steentijdperkenaren worden meedogenloos gewekt uit hun sluimer van ongetelde eeuwen.

Waarvoor? Door het donderend geraas van vliegtuigen. De lucht boven dit onherbergzame eiland is toegankelijk als elders; rivieren en meren bieden allerwegen landingsplaatsen en het woeste volk van kusten en vlakten staat onthutst en beverig toe te zien, in plaats van met dreigend geschreeuw de pijlen op de bogen te spannen.

Het vliegtuig..... daarmee is dit juist aan zijn buitenkant zo weinig genaakbare Nieuw Guinea met zijn halsstarrige bevolking tot volledige overgave gedwongen. Men heeft vroeger gepraat over het voor en tegen van luchtvaart voor dit land. Maar nu is de tijd van praten ganselijk voorbij! Indertijd praatte men, met het oog op het luchtverkeer toen, dat op zichzelf niet minder avontuurlijk en even kostbaar was als tochten te voet. De in dienst der luchtvaart te vroeg verongelukte Nederlandse zeeofficier *Rambaldo* bepleitte reeds in 1907 een ballontocht over Nieuw Guinea; van Duitse zijde werd in 1910 een dergelijk plan geopperd en in 1913 was er zelfs sprake van een Duits-Engels-Nederlandse luchtvaartexpeditie. Maar er is nooit iets van ballontochten gekomen.

In 1915 kwam het vliegtuig ter sprake. Toch duurde het tot 1926, eer dit vervoermiddel in Nieuw Guinea zijn intrede deed. De Amerikaanse professor *Stirling* vroeg in dat jaar aan de Indische regering verlof tot het doen van het reeds eerder genoemde onderzoek naar de verwachte pygmeeënstammen ten Noorden van de Carstensztop en stelde daarvoor een watervliegtuig ter beschikking. Dat deze expeditie, waaraan van Indische zijde door enige geleerden, waaronder de directeur van 's Lands Plantentuin, *Dr Docters van Leeuwen*, als Nederlandse leider en een troependetachment deelgenomen werd, slechts matig voordeel uit het

toestel kon trekken, kwam, doordat dit niet geheel aan de gestelde eisen voldeed. Toch bleek in voldoende mate, dat het vliegtuig, zowel voor vervoer van mensen en benodigdheden, als voor verkenning, onschatbare diensten zou kunnen bewijzen.

Een jaar later werd dit in het Mandaatgebied zonneklaar bewezen. Er was goud in de bergen ontdekt; een verbinding met de kust was dus nodig. Het voetpad vergde verscheidene dagen lopens en van vervoer van zware machinerieën daarlangs was geen sprake. Het edele metaal werd dus op de meest primitieve wijze gewonnen en vervoerd. Maar goud maakt besluitvaardig; bovendien, het besluit mag wat kosten. Reeds in 1927 vloog de eerste zware transportmachine de bergen in; twee jaar later onderhielden 8 toestellen de verbinding tussen 5 vliegvelden en in 1936 waren er ongeveer 40 vliegtuigen in dienst en telde het land ruim 50 vliegterreinen. Ook het Bestuur maakte een ruim gebruik daarvan.

In 1933 werd zelfs een bestuurspost per vliegtuig gesticht! Men vloog over het betrokken gebied en bepaalde vanuit de lucht een geschikte plaats voor vestiging. Teruggekeerd op de basis begaf men zich van daar te voet naar de uitgekozen plaats. Op de vastgestelde tijd verscheen het vliegtuig om gereedschap en voedsel af te werpen, zodat men daar een landingsplaats gereed kon maken. Nadat dit was geschied, landde het vliegtuig en voerde sindsdien alle verdere benodigdheden aan.

Verskillende bestuurs- en zendingsposten, te voet wekelang reizen van de kust, worden door vliegtuigen geregeld bezocht en aangezien er een vaste vliegdienst van Australië met Nieuw Guinea bestaat, is het isolement der daar geplaatste personen grotendeels opgeheven. De aanvoer van de modernste artikelen is mogelijk geworden, nieuwsberichten en lectuur komen de eenzaamheid verlichten,

bij moeilijkheden, rampen en ziekten is men van spoedige hulp verzekerd.

In het Nederlandse deel wordt sinds 1935 van vliegtuigen gebruik gemaakt door de Nederlandse Nieuw Guinea Petroleum Maatschappij ter kaartering van de door deze in concessie ontvangen gebieden. De luchtfotogrammetrie is een vak op zichzelf, dat bijzondere, in de bodem van het vliegtuig ingebouwde fotoapparaten vereist, mitsgaders uitgebreide bewerkingen en berekeningen, welke in het onderhavige geval in het Geodetisch laboratorium te Delft werden uitgevoerd. Maar in een paar jaar tijds is hier een arbeid verricht, die op de ouderwetse exploratiemanier in een gelijk aantal decennien een veel minder volkomen resultaat zou hebben gehad.

De vliegtuigbases in Nederlands Nieuw Guinea zijn Babo en Jefman, (bij Sorong) voor landvliegtuigen en Etnabaai, Aika (bij Kaap Steenboom) en Seroei (op het eiland Japen) voor watervliegtuigen. Daar landingsterreinen zeer moeilijk aan te leggen zijn — geaccidenteerd terrein, oerwoud, moeras — zijn meest watervliegtuigen in gebruik. Dit in tegenstelling met Australisch Nieuw Guinea, waar, vooral in het binnenland, veel grasvlakten aangetroffen worden. In de Gulf- en Western-Divisions is men echter net als bij ons tot het watervliegtuig moeten overgaan.

Ofschoon het centrale bergland buiten het concessiegebied van de NNGPM gelegen was en door zijn zeer hoge, vaak in zware wolkenbanken gehulde toppen het vliegen niet eenvoudig maakte, trok het de vliegers aan. *Ir. Wissel* vloog in 1937 van noord- naar zuidkust en deed daarbij een belangrijke ontdekking. Hij ontwaarde een groep van drie meren — sedert Wisselmeren geheten — gelegen in een goed bevolkte hoogvlakte op 1600 m boven zee. Eindelijk was dan een vlak stuk hoogland op Nederlands gebied gevonden! *Dr Cator*, die als assistent-resident van Fak-Fak deze streek

Swartdal-Kampong

Foto archief
„Indisch
Instituut“

Kapare rivier

Eigen opname

Mamberam papoea met neus-, hoofd- en borstsierraden
Pionierbivak (Expeditie 1920)

Foto archief „Indisch Instituut“

tot zijn terrein mocht rekenen, liet er geen gras over groeien en daalde 11 November 1937 met een paar marinevliegtuigen op een der meren. Dit was de bevolking te machtig; zij zocht een veilig heenkomen. Maar een maand later kwam *Cator* terug, ditmaal over land. De Dzoengoenoë, die een jaar te voren bij ons op bezoek waren geweest, kwamen hem tegemoet en geleidden hem verder. De bevolking der merenstreek trok zich nu niet meer terug. Aldus was de weg naar de meren gebaad, waarvan wij bij ons verblijf in „Pania” reeds een aanwijzing van de ons daar bezoekende „Tiri” kapaukoes¹⁾ hadden gekregen en waarvan ook *Leroux* tien jaar eerder, toen hij zich met *Stirling* en *Docters van Leeuwen* bij de Dem-stam bevond, een vage aanduiding had vernomen.

Het sterkste staaltje van wat een vliegtuig vermag, werd door *Colijn Jr* geleverd. De *Carstensztop* was nog nimmer bestegen; twee kostbare expedities hadden een vergeefse poging gewaagd. *Colijn*, hoofdadministrateur der reeds genoemde NNGPM kon, alpinist als hij was, de verleiding niet weerstaan een poging te doen, de grimmige *Carstensztop* tot onderwerping te brengen. Met een der door de maatschappij gebezigde vliegtuigen werd een tripje die kant uit gemaakt; de watervliegtuigbasis *Aika* ligt immers slechts een half uurtje vliegen van de berg verwijderd. Daarbij werd al onmiddellijk duidelijk, dat noch de *Mimika* van de eerste, noch de *Oetakwa* van de tweede Engelse expeditie de juiste toegangsweg waren, maar de daartussen gelegen *Newerip*. Vervolgens kon een bergketen

¹⁾ De drie meren heten *Paniai*, *Tage*- en *Tigi*-meer. Dat *Tigi* en *Tiri* hetzelfde zijn, is duidelijk; *Pania* en *Paniai* zijn dat waarschijnlijk ook. Wij vroegen in 1935 naar *Pania*, welke naam door de officieren der *Mil. Exploratie* was vernomen. Wij zijn op de goede weg geweest en nuenden ons doel te hebben bereikt. Ons *Pania* blijkt echter het dal der *Mapia* te zijn geweest.

als gunstig verlopend voor althans het eerste deel van de landweg worden aangegeven, de plaatsen voor de hoofdbivaks konden worden vastgesteld en, last not least, werd een alpenweide gevonden, die een uitstekende basis voor de beklimming van het zeer uitgebreide samenstel van gletschers opleverde. Zo had de daarna uitgezonden grondtroep houvast; een door deze toch gemaakte fout kon door contrôle van het vliegtuig tijdig worden hersteld. Men wist waar men heen liep en wat men te wachten had. Dat weet men bij een ouderwetse expeditie nooit: men duikt het oerwoud in, houdt zo goed mogelijk de gewenste richting en moet dan maar afwachten, waar men terecht komt! Er was nog een ander voordeel aan het vliegtuig verbonden: het liet op twee goed kenbare plaatsen levensmiddelen en benodigdheden met parachutes neer en zo kon men met een minimum aan bagage reizen. De drie mannen, *Colijn*, *Dozy* en *Wissel*, die tenslotte de gletschers beklommen, vonden op de alpenweide, behalve een keur van krachtig voedsel, hun volledige alpenuitrusting gereed liggen! Deze heren, slechts vergezeld van 8 Dajaks, gingen heen en weer naar het hoogste puntje van de Carstensz in twee maanden tijds en verbleven daarvan drie weken op of boven de Carstenszweide op 3700 m hoogte. Het succes was volmaakt, de onkosten waren gering.

Ziehier, wat een vliegtuig voor exploratie vermag! Inderdaad zat alles mee: een machine bij de hand, die slechts „en passant” een paar extra toertjes vloog, een vliegbasis en koelies — op de Dajaks na — klaar voor gebruik, daarenboven een drietal ervaren alpinisten „on the spot”. Hulde deze stoere Nederlanders, die de eer van het vaderland hooghielden door het hoogste punt van Groot-Nederland te beklimmen! Die hulde geldt zeker evenveel het koene initiatief tot een plan van expeditie op geheel nieuwe leest, als de rappe uitvoering. Want hun slagen houdt tevens het beste excuus

in voor de leiders van zovele vroegere expedities, die hun doel niet, of pas na veel gesukkel bereikten. Men zal moeten toegeven, dat het beramen van nieuwe tochten in de toekomst zonder vlieghulp dwaasheid is.

Voor Amerikanen behoeft dit allerminst betoog. In 1929 reeds zond het *Department of Agriculture U.S.A.* een „suiker“-expeditie uit voor onderzoek van Nieuw Guinese wilde suikerrietsoorten. De Nederlandse professor *Jeswiet* nam aan deze onderneming deel en bezocht met het water-vliegtuig der expeditie het toen nog geheel onbekende Lake Murray. Hij was enthousiast over de door dit toestel bewezen diensten.

In 1938 zag Nederlands Nieuw Guinea een nog grootser prestatie van dit soort. Het *Museum of Natural History* in New-York laat een serie biologische onderzoeken in Nieuw Guinea uitvoeren. De beide eerste hebben in Papua plaats gehad, daarna kwam het Nederlandse deel van het eiland aan de beurt. *Archbold* kwam met een reusachtige vliegboot, de *Guba*, van San Diego, Californië, naar Hollandia op de Noordkust van Nieuw Guinea overvliegen. Daar voegden zich de Nederlandse botanicus *Toxopeus* en een dekkingsdetachement bij de Amerikanen.

Waar ging het eigenlijk naar toe? Wel, eens even rondzien met de *Guba*. Tegen 6 uur weg en even 9 uur weer thuis voor het ontbijt. Want onderweg is er voor eten geen tijd. Ik geef hier het relaas van wat men zoal zag. Vijf minuten na de start van Hollandia vloog men over het Sentani-meer en juist drie kwartier na vertrek was men boven de Idenburgrivier en de Meervlakte, op een afstand van 175 km — een veertien dagen varen — van de mond van de Mamberamo, op zoek naar een gunstige „landings“plaats in de daar nog brede rivier. Nadat vanuit de lucht de plaats van het Idenburgbivak was bepaald — 4 minuten tijdverlies — werd koers gezet naar het Habbemameer bij de Wilhel-

minatop. Na 5 minuten zag men een door bergpapoea's bewoond ravijn, dan een grote rivier en vervolgens vloog men over een door nog nimmer bezochte stammen vrij dicht bewoond gebied van bossen en open, grazige en bebouwde valleien. Na vijf kwartier vliegen werd het Habbemameer bereikt. Luitenant *Habbema* ontdekte dit meer in 1909 vanaf de Wilhelminatop in gezelschap van *Lorentz* en *van Nouhuys*; de grote Nederlandse Centraal Nieuw Guinea expeditie 1920—'21 bereikte het in zijn tweede phase na ruim anderhalf jaar! Het blijkt geschikt te zijn om neer te strijken.

Bij het terugvliegen wordt nog even een 60 m brede rivier met vlakke oevers ontdekt, de Baliem, die tegen elke verwachting in door de centrale kam zijn weg zichtbaar naar de zuidkust zoekt; wat later vindt men en passant een meer, dat een prachtig tussenstation voor het vliegtuig op zijn weg naar het Habbemameer oplevert. Men gunt zich een 20 minuten, om de hoedanigheid van dit meer eens goed op te nemen, daarna besteedt men ook nog een half uurtje aan de juist genoemde Baliemvallei. Het plan de campagne wordt hecht in elkaar getimmerd — zo in een makkelijke zetel met een kopje koffie en een biscuitje — het toestel wordt weer naar het Noorden gedraaid en om 9 uur is men thuis.

Wij, Nieuw Guinese voetgangers, voelen bij het lezen van zo'n relaas het water langs de tanden lopen.... Wij verdwenen onder het onmetelijke bladerdak met nu en dan een beetje zicht op de lokkende bergen in de verte, of als wij daar eenmaal tussen waren, meestal geen verder uitzicht dan de naaste helling. Toch machtig boeiend.

Evenwel, ook den luchtreizigers wachtte het grondavontuur. Want zekerheidshalve wilde *Archbold* zich niet alleen op het vliegtuig verlaten. Weliswaar bracht men de leden der expeditie voor het belangrijkste gedeelte linea recta naar

het Habbemameer, zodat het wetenschappelijk onderzoek in het hartje van het eiland onmiddellijk kon beginnen, maar men deponeerde ook een deel van het militaire geleide aan de Idenburgrivier. Luitenant *van Arcken* kreeg opdracht een pad naar het nieuw ontdekte meer, het Kadiemeer, te kappen en vandaar naar de Baliemvallei te trekken, terwijl kapitein *Teerink* met zijn troep ditzelfde doel vanaf het Habbemameer zou trachten te bereiken. Met het slagen dezer tochten was de expeditie van de mogelijkheid verzekerd over land terug te trekken en werd bovendien een ruime kennismaking met land en volk bereikt. Lt. *van Arcken* bereikte het Kadiemeer in 9 dagen en van daar de Baliemvallei in vier dagen. Kapitein *Teerink* ontmoette den luitenant na een marsch van 13 dagen. De circa 125 km, die het aan de Idenburgrivier gelegen Bernardbivak van het Habbemameer scheidden, waren dus in 26 dagen overbrugd. Daarbij moet in aanmerking genomen worden, dat de Guba op daartoe geschikte punten levensmiddelen uit de lucht liet vallen, zodat het vraagstuk van de opvoer van vivres, welke door het daarvoor noodzakelijke heen en weer lopen der dragers veel tijd kost, zeer vereenvoudigd werd. Tevens, dat men in de bewoonde bergstreken van paden gebruik kan maken en dus veel beter opschiet dan daarbuiten. De Archbold-expeditie is uitstekend gelukt. De Guba hield zich best; zij verrichtte haar vluchten zonder onderbreking en voerde de gehele expeditie behouden terug. Deze ontdekkingsstocht, door Amerikanen koen opgezet en mede door een Nederlands-Indisch dekkings-detachment en Nederlandse geleerden onversaagd uitgevoerd, is een schitterend staaltje van exploratiekunst.

Een jaar later zond het *Koninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap* een expeditie naar de Wisselmeren onder leiding van *Leroux*, dezelfde, die vroeger de Dem-stam had bezocht. Ook hierbij lag het vliegtuig aan

de plannen ten grondslag, zij het op meer bescheiden wijze dan dat bij de expeditie-Archbold het geval was. Doel was wetenschappelijk onderzoek in de streken rondom de meren en topografische opname in wijde omtrek. Dank zij de hulp der Marine, die een paar vliegtuigen beschikbaar stelde, kon het doel tevens de basis zijn: de gehele expeditie werd bij gedeelten van de Etnabaai naar het Paniai-meer, het grootste van de groep, overgevlogen. Tevens konden enige verkenningsvluchten in het hooggebergte worden uitgevoerd, welke de oriëntatie over het te kaarteren gebied veroorloofde. Het uitbreken van de oorlog verhinderde verdere vliegtuighulp; niettemin kan de expeditie op belangrijke resultaten bogen.

Het ouderwetse rimboelopen behoort bij grote expedities tot het verleden. Zeker, voor de intieme kennismaking met land en volk zal men altijd moeten blijven trekken op de grond, zich een weg hakkende door het woud. Maar op een grond, waarvan men in grote trekken de gesteldheid, de bergen en rivieren reeds kent; in het kort, men loopt op een kaart. Men mist het fascinerende van het zoeken in volslagen onbekend gebied, maar dit wordt rijkelijk vergoed door het uit de lucht aanschouwen van het te doorvorsen land in zijn geheel, te meer, daar dit een doeltreffend werkplan en een meer volkomen resultaat mogelijk maakt.

HOOFDSTUK V.

Het land.

Insulinde is mooi en de Molukken zijn zeker niet de slechtste stenen van de gordel van smaragd. Ambon ligt schilderachtig aan zijn grillige baai, omkranst door zacht glooiende bergen. Het kan zich bovendien beroemen op zijn zee-tuinen, zo genoemd naar het schitterend kleurenspeel, ons onder de waterspiegel door talloze soorten koralen en poliepen voor ogen getoverd, nog door heen en weer schietende, fantastisch gevormde en fel getinte visjes verlevendigd. Ternate en Tidore zijn monumentale vulkaangevaarten, die hun kegelvormige schaduwen werpen over de blauwe wateren der Molukkenzee met zijn vele vissersprauwtjes, die zich veilig voelen tussen de door deze eilanden gevormde barrière en het eiland Halmaheira, dat met zijn bergkammen de ooster-horizon afsluit. Banda is een sprookje en het bekoorlijkste van allen. Maar zoals vele sprookjesprinsessen is het betoverd: het slaapt en het is de vraag of het ooit gewekt zal worden. Wie rust zoekt en de warrelende wereld een wijle wil vergeten, ga naar Banda, waar de boot hem door het „Zonnegat” binnenvoert. Als men zich daar in het soosje op de oud-Hollandse rode plavuizen nederzet, met de lommerrijke muskaatperken achter zich en het oude fort Belgica met zijn vier kloeke hoektorens aan zijn rechterhand en men tuurt langs het prachtige geboomte over de grandiose binnenbaai naar de strak oprijnende Goe-

noeng Api ter rechter- en het in wijde boog de baai omspannende eiland Lontar ter linkerzijde, dan voelt men zich naar een land uit een oud verhaal verplaatst.

Ziehier de eilanden, welke gij op uw reis naar Nieuw Guinea zult passeren, nu eens de een, dan weer de ander, naar gelang van de gekozen weg. Vervuld van het schone als gij zijt, zal de eerste aanlegplaats op dit grote eiland, Manokwari aan de Noord- of Fak-Fak aan de Zuidkant U nochtans niet teleurstellen. Want Manokwari ligt aan de prachtige Dorehbaai, afgeschermd door het eilandje Mansinam, tegen de hellingen van het 3000 m hoge Arfakgebergte en Fak-Fak is gebouwd op een steil uit zee rijzende rotswal van meer dan 100 m hoog en biedt een groots uitzicht op de zee en de eilanden ervoor. De Argoenibaai, de Tritonbaai en de Etnabaai, alle aan de Zuidwestkust gelegen, zijn niet minder schilderachtig. Maar dan is het ook uit, vanaf de Vlakke hoek tot voorbij Merauke. Is het kust of geen kust, wat men ziet? Een vale streep, die men pas van nabij als land herkent. Toch heeft ook deze kust haar bekoring. Althans brachten wij er na afloop van de tocht naar de Tapirodwergen menig gezellig schemerurtje door en genoten er, op het brede strand van Mimika op een aangespoelde boomstam gezeten, elke avond van de zons- ondergang. In Banda moge men in het verleden leven, hier leeft men in de oertijd! Niets dan water en oerwoud, gescheiden door een brede zandstrook, afgezet met een rij van tjemara's. Onbetoomde rivieren leggen hun loop nu eens hier, dan weer daar; wat eens een „kenbaar punt“ voor den zeeman was, is heden verdwenen; waar vroeger een kampong stond, zoekt men die thans tevergeefs. Een troepje pelikanen komt elke avond vissen op de bank voor de Mimikamond, en het zwarte silhouet van een eenzamen visser scharrelt wat rond tussen de op het strand getrokken prauwen en het her en der liggende drijfhout. Rustige

nist. En toch..... 25 km meer naar het Oosten, waar het Bestuur tot voor kort zijn grens had, richtte men niet zonder zorg de blik naar de horizon. Want keer op keer verschenen de woeste „Manowe” in hun prauwen om de dorpen op hun weg te plunderen en te brandschatten.

De grote rivieren van Nieuw Guinea lijken alle op elkaar. Achter de eerste bocht, als de zee achter de groene coulissen van het strandbos verdwijnt, neemt het land den reiziger op. Dagenlang slingert de stroom zich tussen zijn boorden van duister woud. Wat vuurrode bloemfestoenen langs de waterkant en een enkele witte reiger breken het eeuwige groen. Nu en dan vliegen een paar neushoornvogels met hun kenmerkende gonzende wiekslag van de ene oever naar de andere, en herhaaldelijk worden we uit onze doezel door een troep schel kakelende kakatoes gewekt. Overigens is alles stil, warm en groen. Toch indrukwekkend door massa en grootte, door de overweldigende hoeveelheid groeiend en broeiend leven, door de woudreuzen, die hier en daar hun kruin boven het gemeen verheffen, en, last not least, door de macht van het onbekende, die ons houdt geboeid.

Het kamp: op een oever, die door zijn hoogte veilig lijkt, wordt een open plek gekapt. De bedrijvigheid van het hakken en sjouwen, daarna van het bouwen van de eenvoudige, van dunne stammen in elkaar geknutselde barakken, geeft een aangename afwisseling met het stille zitten in de prauw. Het duister valt, en welk een duister! Het toch al donkere bos wordt pikzwart. Het schrille getjirp der krekels klinkt in onafgebroken koor. De kampvuren laaien op, de koffie wordt gezet, de avondmaaltijd bereid. Allen hurken gezellig in groepjes bij elkaar, opgefrist door de avondkoelte en een bad in de rivier. Krokodillen? Wel, die moeten van zo'n rumoerige kampplaats niets hebben. De eerste kop koffie vloeit als nectar door de dorstige keel en een uurtje later vindt het eenvoudige rijstmaal een grage

maag. Nog een uur later zijn de vuren op één na gedoofd, het bivak verzinkt in diepe rust.

Deze rust hangt voor een niet onbelangrijk deel samen met de omstandigheid, dat de fauna de stempel van Australië draagt en dus geen grote roofdieren rijk is. De zoogdieren hebben het hier eigenlijk niet verder dan het stadium van het buideldier gebracht. Het wilde zwijn maakt daarop een uitzondering, men veronderstelt, dat het door den mens meegebracht is en dat het daarna is verwilderd. Ook vleermuizen hebben Nieuw Guinea bereikt, wat voor vliegende dieren niet verwondert; immers ook vele vogels zijn hier van Aziatische afkomst. Bij de ratten en muizen wordt het geval ingewikkelder; vele dezer „moderne” zoogdieren zijn van een vorm, die voor het eiland oorspronkelijk schijnt te zijn. Maar overigens is het buideldier hier baas, de kangeroes zijn op het varken na de grootste viervoeters. Apen, herten, buffels, om van tijgers, panters en olifanten niet te spreken, ontbreken volkomen. De koning van het woud is de casuaris en dit is inderdaad een beest, waar een eenzaam wandelaar goed doet voor op zij te gaan. Want ofschoon het bij het naderen van mensen meestal vlucht, zijn toch gevallen bekend, waarin dit dier een jager zo in het nauw dreef, dat deze in een boom of een moeras moest vluchten en wachten op ontzet.

De slangen gedragen zich, zoals de meeste in Indië: zij houden zich liefst schuil en de enige gifslangsoort, die hier schijnt voor te komen en waarvan wij een paar maal een exemplaar ontmoetten, bleek van een ongelooflijke luiheid te zijn, hetgeen waarschijnlijk aan zijn gevulde maag te danken was. Krokodillen bevolken de rivieren en men moet dus niet in zijn eentje in diep water gaan zwemmen. Het is merkwaardig, dat de Papoea niet bang voor die dieren is, maar deze wel voor hem. Toen wij er op onze prauwtocht eens een tegenkwamen, sprongen alle ons vergezellende Papoea's

onmiddellijk te water om het dier in te sluiten. Het verdween in de diepte, maar de Papoea's, in het minst niet bevreesd, vormden een wijde kring er om heen en maakten het beest door luid geschreeuw en slaan met stokken op het water zo bevreesd, dat het zijn plaats verried, werd opgejaagd en doodgeranseld, of althans zo murw geslagen, dat het met parangs kon worden afgemaakt.

Na de reis langs de rivieren, waarmede iedere tocht op Nieuw Guinea begint, komt de tocht door het oerbos. Deze heeft het voordeel minder warm te zijn, want de zon komt niet veel verder dan de bovenkant daarvan. Daar, 30 tot 60 meter boven de grond, tiert het leven in allerlei vorm; beneden in de groen doortintelde schemer heerst rust en stilte. Een halfvergane bladermassa dekt de bodem, vermoltde stammen liggen her en der verspreid, door klimplanten geworgde bomen hangen tussen hun meer fortuinlijke burens. Hier heerst een verbeterde strijd om het bestaan in zijn primitieve vorm.

Het gaan door een dergelijk bos met zijn lianen en gedoornde palmladeren is meestal niet geriefelijk; men kan nooit eens lekker gaan zitten of liggen, want het zou zijn alsof men op een natte spons terecht kwam! Vaak wordt dit beter, als men wat hoger komt en ik herinner me een heuvelrug met een goed begaanbaar woud van wijduiteenstaande kolossale stammen, waarin het aangenaam lopen was. Nog weer hoger neemt het gerief snel af: wij komen in het mosbos. Een moslaag van vaak verscheidene decimeters dik bedekt niet alleen de grond, maar ook de stammen der bomen, en van de takken hangen grote mospakketten als flarden watten naar beneden. Het mostapijt strekt zich zodanig over wortels en terreinspleten uit, dat voorzichtigheid geboden is en menigmaal schiet een been onverwacht kniediep naar beneden. Het onplezierige is ook, dat de mosvacht met water verzadigd is, zodat men in een ommezien

kletsnat wordt, te meer daar ook het vastgrijpen van een stam of een tak een regen van druppels tengevolge heeft. Bijgaande foto toont een bivak in een dergelijk bos, waar de biologen der expeditie van 1920 menig somber dagje hui-verend hebben doorgebracht. Dit bivak lag tegen een berg-helling en bood een prachtig panorama op de Meervlakte, maar men kon er op rekenen, dat zich al spoedig mistbanken vormden, die het uitzicht benamen en de ruig met mos omhangen bomen een spookachtig aanzien gaven. Het „nevelwoud” omgaf dan het kamp in al zijn droefgeestige kilheid; de naam Goenoeng Boetak (blinde berg), door de koelies voor het bivak bedacht, was uitstekend gekozen.

De eerste en de laatste dag, die ik in dit bivak doorbracht, zijn in mijn herinnering blijven hangen. De eerste, omdat ons toen voor het eerst een onbelemmerd uitzicht over de 1400 m beneden ons gelegen Meervlakte te beurt viel, zodat wij onze gehele land- en waterweg vanaf Bataviabivak konden overzien. Onze opgetogen stemming werd die nacht echter bekoeld door een opkomende bui, gepaard gaande met een windvlaag, die de aansluiting der beide dekzeilen — men ziet op de foto juist boven op het door deze dekzeilen gevormde dak van onze slaapbarak — zodanig verstoorde, dat het water naar binnen gutste juist boven de plaats, waar ik rustig lag te slapen. Het werd een mistroostig waterballet en ik heb het overschot van mijn nachtrust opgerold als een kat op het laatste droge hoekje van mijn bultzak onder het enig bruikbare puntje van mijn deken doorgebracht.

De laatste dag bracht een verrassing van andere aard. Wij waren toen op de terugtocht en bij binnenkomst te Goenoeng Boetak vonden wij daar de mail van Java. Er was ook een pakket bij, dat versnaperingen bleek te bevatten, onder anderen een blikje bonbons. Als kinderen vielen wij er op aan! In maanden hadden wij geen zoetheid geproefd en zo

ging het blikje van hand tot hand tot de laatste bonbon was opgesnoept. Wat een smaak..... Bij de lunch kregen wij ansjovis, opgediend op roggebrood, ter afwisseling van de in de rimboe overigens onvolprezen brokken gezouten vis en 's middags bekroonde een plak cake bij de thee onze Lucullische uitspattingen. Daar de zending nog meer lekkers en bovendien kranten bevatte, werd de volgende dag eenvoudig tot een rustdag geproclameerd en gebruikt om te eten en te lezen.

De uitgebreidheid van de gordel van mosbos verschilt naar omstandigheden van beschutting en vochtigheid; de laagste grens is ongeveer 1200, de hoogste 3000 meter. Bij de bestijging van de noordrand van het Centrale bergland maakten wij er rijkelijk kennis mee, bij de beklimming van de zuidzijde van het Charles Louis gebergte deed het zich echter nauwelijks gelden en wij bereikten daar de 3000 m zonder veel van een eigenlijk nevelwoud te hebben bespeurd.

Op laatstgenoemde hoogte komt men in een nieuwe wereld. Het open heilandschap met laag naaldhout en een overdaad van varens, met een grote verscheidenheid van bloemen rondom schilderachtige stukjes moeras, geeft den reiziger een gevoel van overwinning over de beklemming van het eeuwige bos. Tenminste als het weer meewerkt. In dat opzicht was ik steeds gelukkig: op de 3600 m hoge Doormantop had ik gedurende de vier dagen van mijn verblijf steeds zonnig weer met prachtige vergezichten en op het ruim 3000 m hoge plateau van het Charles Louis gebergte genoten wij, na dagenlange regen in het bos, een van de meest opwekkende zondorgloeiende middagen van de gehele reis, in een sprookjesachtige omgeving. Maar als men, wat niet zelden voorkomt, dagen, ja wekenlang in mist en regen zit, is een verblijf op die hoogten minder aangenaam.

Het uitzicht kan daar overweldigend zijn. Bij het overschrijden van de Doormantop troffen wij een schitterende ochtend, die een volkomen rondzicht veroorloofde. Ruim 3500 m beneden het punt van waarneming ligt, in het Noorden, de Meervlakte als een landkaart uitgespreid, met al haar meren en rivieren, aan de gezichtseinder door de van Rees- en Gauttiergebergten begrensd; naar het Zuiden toe waart de blik over de kammen en dalen van het hooggebergte. Aan de horizon de Centrale kam en ziet, daar blinkt de besneeuwde kruin van de Wilhelminatop, nu van het Noorden af aanschouwd. Wij stonden een wijle gekluisterd aan deze onvergetelijke plek, door *Doorman* zes jaar vóór ons voor de eerste maal betreden. Hij zag van hieruit de bewoonde dalen in het Zuiden, die het naaste doel vormden voor onze verdere tocht.

Dat hij ons hier voorging, bewezen de herhaaldelijk gevonden resten van zijn bivakjes; dat hij deze zelfde plaats bereikte, bewees ons de zeer bijzondere vondst, door onzen reisgenoot *Lam* van een zijner botanische speurtochten medebracht. Tussen de rotsblokken vond hij een zakdoekje, als tot papier verweerd, met een geborduurd D. er op. Dit kon aan niemand anders dan aan den peetvader van deze berg hebben toebehoord en is dan ook later door dezen als zijn eigendom herkend.

De avond van de dag, dat ons expeditietroepje de Doormantop overtrok, bracht ons aan de bosgrens terug. Het mos deed hier weer zijn intrede en dat was maar gelukkig ook, want er was aan deze kant geen spoor van water te vinden. De uitgeknepen mospakketten leverden echter een voldoende hoeveelheid van dit vocht om koffie te zetten en rijst te koken. Wel smaakte ons bakje troost wat gronderig en zag het bordje rijst wat grauw, maar wien zou dit deren, wanneer hij daarbij neerzag op een door de avondzon in gloed gezet

dal, dat de eerstvolgende dagen zijn geheimen aan hem zou moeten afstaan.

In die bewoonde dalen van het hooggebergte — en zij zijn alle bewoond — wacht den reiziger een ander land. Ook daar een overwinning op het woud, maar nu niet, door er zich al klimmend boven uit te heffen. De mens bond hier zelf de strijd met het bos aan en met succes. Homo sapiëns toont zich hier, zij het op bescheiden wijze, heer der schepping. Hij kapte en brandde het oerwoud neer en spreidde er zijn akkers voor in de plaats. Overal ziet men lichte, rechthoekige plekken tussen de donkerder tinten van de beboste heuvelruggen. Paden slingeren zich langs de tuinen tussen de uit kleine groepjes hutten bestaande nederzettingen. Het reizen door bergpapoealand wordt een geriefelijk trekken door lachende landouwen met telkens mooie vergezichten.

Hier en daar treft men hoogvlakten aan. Men moet zich van de omvang daarvan een niet te grote voorstelling maken; het zijn eigenlijk slechts wat breed uitgesleten dalen en kommen. Op Nederlands gebied is een dergelijke vlakte om de Wisselmeren gelegen; ten Noorden daarvan bevindt zich de brede Kema-vallei en ten Noordoosten van de Wilhelminatop is door de Archbold-expeditie de uitgestrekte Baliemvallei ontdekt. In het Australische gebied zijn dergelijke dalvlakten van nog grootser allure waargenomen; de Wahgi-vallei spant tot nu toe de kroon. Een schilderachtig savannenlandschap stempelt deze goed bevolkte vlakten tot de aangenaamste verblijfplaatsen van het eiland. De hoogte van 12—1300 m boven zee waarborgt een aangenaam klimaat en de meest gevreesde ziekte van Nieuw Guinea, malaria, schijnt er niet voor te komen.

Er zijn slechts enkele streken, waar, onafhankelijk van den mens, een open gras- en savannenlandschap is ontstaan. Dit zijn de kuststreken van Merauke en Port Moresby.

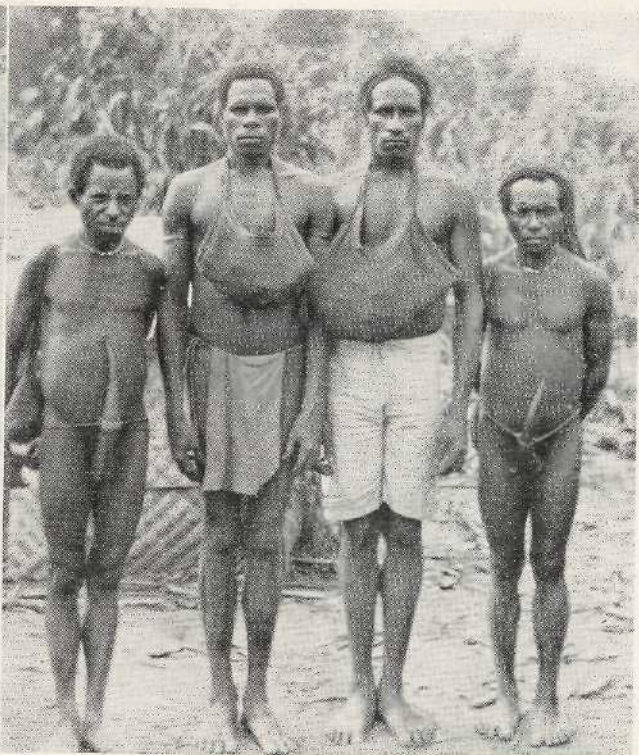
De oostmoeson is hier door de nabijheid van Australië zo droog, dat het oerwoud, immers regenwoud bij uitnemendheid, zich niet kon ontwikkelen.

Men zal zich afvragen, of het onmetelijke woudgebied, dat Nieuw Guinea in feite is, geen dorado voor den houtvester vormt. Helaas is dit maar matig het geval, want de bomenfamilie der Dipterocarpaceën, die in de oerwouden van Borneo en Sumatra de beste houtproducenten zijn, is maar spaarzaam vertegenwoordigd. Ook zijn de bruikbare houtsoorten over te veel boomsoorten verdeeld; voor profijtelijke afzet is een gelijkvormig product gewenst. Niettemin zijn er op het eiland vele goede houtsoorten te vinden; het Molukse ijzerhout is daarvan het meest bekende en benutte. De overheid exploiteerde een zagerij op Manokwari en op Kokas om de B.O.W. (Burgerlijke Openbare Werken) van dit zeer gewilde hout te voorzien. In New Britain beschikt men over enkele prachtige bossen van een eucalyptussoort (*E.Naudiniana*), wellicht dezelfde, die op Celebes voorkomt (*E.Deglupta*). Het geldt hier een geweldige boom van bijkans 100 m, waarvan de takvrije stam tot 45 m hoogte reiken kan. De Missie heeft van de gelegenheid gebruik gemaakt een paar rendabele houtzagerijen te vestigen.

Het belangrijkste product van Nieuw Guinea is gomcopal, afkomstig van de damarboom (*Agathis alba*). Deze woudreus is de enige conifeer, welke in de lagere regionen van het woud wordt aangetroffen, van 100 tot 1000 m boven zee. Zoals bekend, komen coniferen in de tropen overigens pas hoger in de bergen voor; bij de boomgrens, in het zogenaamde dwergbos, vormen zij met casuarinen, o.a. de tjemara's, het enige geboomte. Een Japanse maatschappij exploiteerde damarconcessies bij Nabiree aan de Geelvinkbaai en aan de Noordkust zijn een paar Nederlandse concessies gelegen.

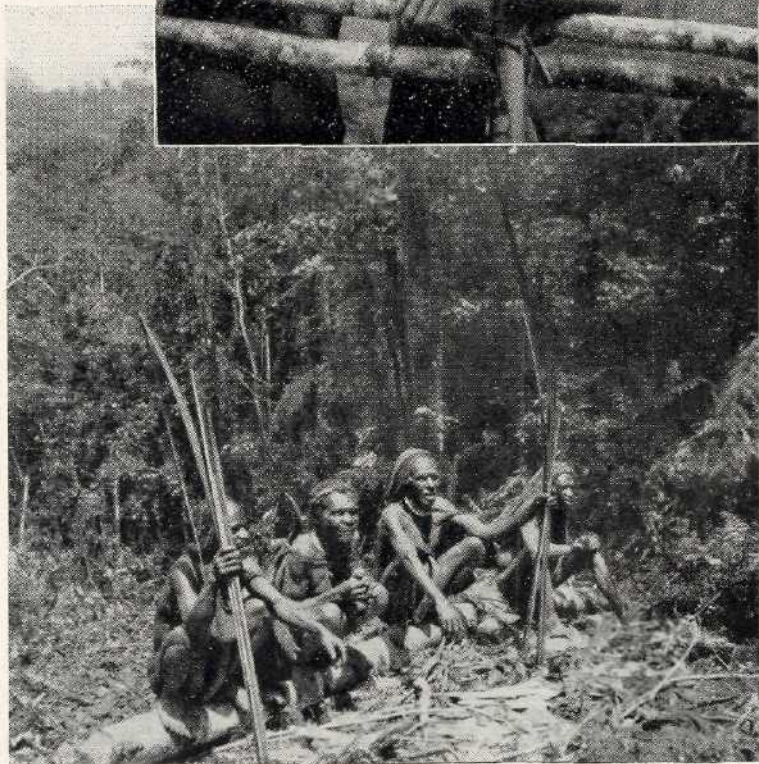

Dajaktype v.d. Nw. Guinea-Expeditie 1920
Foto archief „Indisch Instituut”

Tapirodwergen naast Kustpapoea's
Eigen opname

Eigen
opname

Tapirodwergpapoea's

Eigen opname

Men verwarre de gomcopal, de hars van de damarboom, niet met de echte „damar”, de hars van een geheel andere boomsoort, behorend tot de reeds genoemde dipterocarpen. Beide harssoorten worden voor de lakfabricage gebruikt. Ook de echte damar wordt in Nieuw Guinea gewonnen. Dan komt er ook rotan in onmetelijke hoeveelheden voor, een belangrijk handelsproduct, dat echter wegens de onvoordelige vrachtprijs slechts in geringe mate uitgevoerd wordt.

Van de West- en Zuidwestkust komt verder nog wat bast van de massooiboom, een in de Oosterse geneesmiddelenhandel zeer gezochte drogerij. Ook de wilde nootmuskaat, die om Fak-Fak veel voorkomt, brengt met de foelie bij gunstige marktprijs nog aardig wat geld voor de plaatselijke bevolking op; de kajoepoetihbomen, die in de savanne in de buurt van Merauke groeien, liggen daarvoor echter te ver uit de buurt.

De woudmoerassen bevatten in onbeperkte hoeveelheid sago- en nipahpalmen en grote delen van de kust zijn met mangrove begroeid; geen dezer nuttige plantensoorten wordt echter uitgebuit. Met de sago van Nieuw Guinea zouden ontelbare monden te voeden zijn. Het sap van de nipahpalm — deze groeit, in tegenstelling met de sago, in brak water — is volgens den houtvester *van Zon* wellicht de goedkoopste grondstof voor de bereiding van alcohol; deze plant zou, indien nodig, een onuitputtelijke bron van motorbrandstof voor het nabije Australië kunnen vormen. Mangrovebast tenslotte zou zeer goede looistof leveren. Evenwel, al deze bruikbare zaken liggen op dit afgelegen stuk aarde nog te wachten op de wellicht nabije toekomst, waarin Nieuw Guinea een blijvende plaats in de belangstelling der wereld verworven zal hebben.

Aan voorbijgaande belangstelling heeft het de wouden van het eiland niet ontbroken. Die was er steeds als koningin

mode het gevleugelde goud van het oerbos in werkelijk goud wist om te zetten. Als vlammen schieten de wonder-schone paradijsvogels van boom tot boom en steeds hoort men hun welluidende lókroep op zijn weg. De ongeveer lijstergrote vogels danken hun pracht en waarde aan de waaiervormige goudgele siervederen, die onder de oksels zijn ingeplant en bij de vlucht als sluiers meefladderen. De vogeljacht bracht gedurende vele jaren veel vertier, zij het niet van de edelste soort. Behalve op paradijsvogels werd ook op kroonduiven gejaagd, blauwgrijze duiven ter grootte van een kalkoen, die zich meestal nabij de grond ophouden. Hun waarde bestond uit een bosje bijzondere sierveren op de kop. Paradijsvogels en kroonduiven zijn uniek voor Nieuw Guinea en zijn naaste omgeving en waren tot voor kort de enige aanknopingspunten van dit eiland met het Westen. De jacht op deze dieren is sinds 1931 verboden. Mogen zij met recht de bewondering van reizigers wekken, de belangstelling der economische wereld wordt nu gelukkig op andere voortbrengselen gericht.

De zee, minder weerbarstig dan het land, is ook in deze contreien sedert mensenheugenis een bron van profijt. Vanouds is Ternate de stapelplaats voor schildpad, schelpen, tripang en haaienvinnen, mede uit de wateren van Nieuw Guinea afkomstig. De beide laatste artikelen gaan naar China voor de „fijne keuken"! De tripang of zeekomkommer is een worstvormig, kwalachtig dier, dat de riffen bewoont en door den Chinees in de soep wordt verwerkt, evenals haaienvinnen: haaienvinnensoep is ook voor de Hollandse maag reeds geen onbekende meer. Wat de schildpad aangaat, zijn er twee soorten voor de handel van belang: de karetschildpad, een kleinere soort, die het schildpad levert en de soepschildpad, die enige honderden kilo's zwaar kan worden en aanmerkelijke culinaire waarde heeft. Het gaat alweer in hoofdzaak om soep en men krijgt de

indruk, dat de inschakeling van Nieuw Guinea in de wereldhandel voor soepliefhebbers zeer bijzondere perspectieven opent. Het economisch belang van deze logge zeereptielen, die men, — met hun bij honderdtallen gelegde eieren — als natuurlijke spaarpotten van vet en eiwit kan beschouwen, wordt door deskundigen groot geacht; schildpadsoep in blik zou een belangrijk handelsartikel kunnen worden.

De schelpenvisserij, waarbij het vinden van parels als een profijtelijke meevaller beschouwd wordt, levert parelmoer en is van belang voor de vervaardiging van luxevoorwerpen uit de mooiste stukken en van knopen uit de rest. Voor een durende lonende opbrengst is het noodzakelijk, dat de vangst van alle genoemde dieren aan beperkende bepalingen gebonden wordt.

Ook van smakelijke vis zijn de Nieuw Guinese kusten niet verstoken. Ik herinner mij, hoe een paar Papoea's aan een simpel uitgeworpen lijntje met korte tussenpozen meterlange zilverglanzende vissen ophaalden, toen zij in een paar prauwen door onze motorboot aan de Mimikakust op sleeptouw genomen waren. Deze tenggiri's leverden een smakelijk gerecht. Op een der eilanden in de Torresstraat is al eens een visconservenfabriek gevestigd geweest; deze verwerkte echter kleine sardienachtige visjes.

HOOFDSTUK VI.

De Mensen.

In de inleiding heb ik reeds iets van de bewoners van Nieuw Guinea verteld. Wij hebben op dit eiland slechts met één landaard te maken, den Papua. Deze bewoont ook de meer oostelijk gelegen eilanden, is daar aan de kusten echter met Polynesisch bloed vermengd. Polynesische inslag is eveneens aan de Zuidoostkust van Nieuw Guinea duidelijk: de Motu, het volk, dat om Pt. Moresby woont, tonen deze door hun lichtere huidkleur en het vaak krullende of golvende haar.

Dat de invloed van het Papoearas zich ten Westen van Nieuw Guinea doet gelden, is bekend. Vooral op Ceram, Ambon, Timor, Alor en Flores komt deze in het uiterlijk der bewoners tot uiting. Wij moeten wel aannemen, dat genoemde eilanden oorspronkelijk door echte Papoea's bewoond zijn geweest en dat daar in de loop der eeuwen Maleise inmenging heeft plaats gevonden. Op Flores zien wij het Maleise element als het ware over het Papoeese heen kruipen, de bevolking der oostelijke helft is aanmerkelijk donkerder en kroeshariger dan die van de westelijke. Merkw aardigerwijs is Soemba geheel Maleis, Timor daarentegen donker en overwegend kroesharig.

Indonesische invloed bereikte ook de westkust van Nieuw Guinea, in het bijzonder de vlak tegenover Ceram liggende kust van het schiereiland Onin en de boorden van de diep

in het land dringende Mac Cluergolf. In de binnenlanden stuit men echter weldra op volbloed Papoea's.

Over de raskenmerken kan ik, na het in het eerste hoofdstuk vermelde, kort zijn. De Papoea's behoren tot de primitiefste volken der aarde en dit vindt zijn weerspiegeling in hun uiterlijk; onder de aangezichten treft men inderdaad de meest grove en bestiale vormen aan. De neus is hier het beste criterium: in neusbreedte en ook in onbehouwen mondgrootte spant de Papoea de kroon en dit geeft vaak iets dierlijks aan zijn uiterlijk. Nevenstaande foto toont een typisch specimen, zij het knap in zijn soort. Mensen, die meer het type „wilde" nabij komen, kan men zich wel moeilijk voorstellen. Fors gebouwd, zwart en naakt, met een uit blinkend witte schelpenrijen bestaande kruisbandelier over de donkere borst en scherp afstekende schelpsnoeren om voorhoofd, armen en haar, met een gekleurde kralenband boven de ogen, die deze als nog dieper in de kassen doet schijnen, een dwarsstaaf door het neustussenschot en een huiveringwekkende tweepuntige beenvork recht op de neuspunt tot boven het hoofd uitstekend, met een bamboekoker ruwweg door het gapende oorlelgat en een schrikbarend buikbekleedsel, bestaande uit een ontelbare malen om de buik gewonden vezelkoord, waaronder een katoenen schaamlapje bungelt, met de vervaarlijke parang op zij en de manshoge boog met flinke pijlenbundel in de linkerhand, aldus maken deze kinderen des wouds een allesbehalve gemoedelijke indruk. Zo schreef ik over de Mamberamo-Papoea's in een mijner vroegere schetsen, welke echter van algemene toepassing is op het ras, voor zover het de grote variëteit betreft. De bijgeplaatste foto van Angi Nau, een Dajakse roeier bij de expeditie van 1920, geeft, ter vergelijking een beeld van de Maleise bewoners van Borneo, een eiland, dat in maagdelijke wildheid zeer wel met Nieuw Guinea vergeleken kan worden en waarvan het volk nauwe-

lijks minder in de natuurstaat verkeert. Terecht wordt in Indonesië vanouds een scherpe grens tussen Maleiers en Papoea's getrokken!

Hier volgen nog enige bijzonderheden. De Papoea's zijn donkerbruin. De aanduiding zwart is niet juist, maar zeker gerechtvaardigd tegenover het toch vaak niet lichte bruin van de omringende Malayo-Polynesiërs. Het haar is kroes, zonder uitzondering, de schedelvorm dolichocephaal, d.w.z. lang en smal. Dolichocephalie is weer een eigenschap, die in het bijzonder aan primitieve volken eigen is, waarbij men echter moet bedenken, dat de befaamde langhoofdigheid der Homo Nordicus er een is, van een heel ander kaliber dan die van Papoea's en Australiërs. De Noordse mens is namelijk relatief dolichocephaal tegenover de andere blanke rassen, maar haalt feitelijk nooit de werkelijke anthropologische grens van dolichocephalie (Ind. ceph. 76). Over de grove kwaliteit van neus en mond is reeds gesproken; toch is daarbij merkwaardig, dat prognatie — dus het vooruitsteken van het kaakgedeelte van het aangezicht — en dikke naar voren tuitende lippen dikwijls ontbreken, veel vaker dan bij Negers het geval is en ook, wat men niet denken zou, meer dan bij Javanen. Wat de neus betreft, moet verder gewezen worden op een niet zelden voorkomende betere vorm, smaller, meer uitspringend, en vaak licht gebogen. Deze, gevoegd bij de, in tegenstelling met de Maleiers, volkomen Europees staande ogen, geeft den niet tot de grove soort behorenden Papoea onmiddellijk iets, dat den blanke een gevoel van gemeenzaamheid geeft, iets wat hij tegenover de Mongoolse volken veel moeilijker krijgt. De meer mongoloïde Maleier is zo'n totaal andere mensenvariëteit; de Papoea nadert veel meer onze grondvorm. Dat geldt ook voor de lichaamsbouw, die bij de Papoea's slank en van Europese verhoudingen is, alsmede voor de grote handen en voeten, die weer in kennelijk contrast staan met

de graciele dito van de bruine Archipelbewoners. Een opvallende bijzonderheid is het veelvuldig en in zeer sterke mate voorkomen van Semietische trekken. Uitdrukkelijk dient hier te worden vermeld, dat de berichten daaromtrent afkomstig zijn van de meest verschillende reizigers en slaan op de meest verschillende stammen in alle hoeken van het eiland. De hooggebergtebewoners, overigens al of niet tot de dwergpapoea's behorend, maken daarop geen uitzondering. Het geldt hier dus een algemeen Papoeese eigenaardigheid. Op een enkele bijzonderheid wil ik nog wijzen. De Australiërs zijn gekenmerkt door het bezit van een vrij sterk uitpuilende bovenwenkbrauwboog, een van het voorhoofd uitgaande beenwal, die de ogen overschaduwet. Dit vormsel - de torus frontalis - herinnert sterk aan de schedels der voorhistorische mensen, de Neandertalers. Daar de physiognomie van Papoea's en Australiërs veel met elkander gemeen hebben, zou men deze bovenwenkbrauwboog ook bij de eersten verwachten; de boog komt echter niet vaak bij hen voor. Maar wel is voor het Papoeagelaat typerend het diep inspringen van de neuswortel onder het voorhoofd, zodat het laatste toch, evenals bij den Australiër het geval is, de ogen overwelft. Bijgaande foto's geven hiervan voorbeelden; men ziet, dat de voorhoofden daarbij echter volkomen glad zijn. Deze eigenaardigheid is zowel voor kust- als voor bergpapoea's karakteristiek.

De bewoners van Nieuw Guinea zijn een luchthartig volkje, dat zich zelden zorgen maakt. Het leven van den vlaktepapoea speelt zich af aan de kust of aan de oevers der rivieren. Het water bezorgt hem overvloed van vis en eetbare week- of schaaldieren; het land bevat sago in schier onbeperkte hoeveelheid. Het sagokloppen kost hem per boom een 14 dagen van zijn tijd — het vellen van een rijpe meestal ongeveer 15 jaar oude palm, het splijten van de stam en het uitkloppen en spoelen van de daarin aanwezige sago, door

de plant opgeschuurd om haar bloemtros te kunnen laten uitschieten — maar bezorgt hem dan ook voor een paar maanden voedsel voor zich en zijn gezin. Hongersnood is in een sagostreek ondenkbaar. Werken in het zweet zijns aanschijns wordt niet van den kustbewoner gevergd; hij dobbert wat rond met zijn prauw om een visje te verschalken, terwijl moeder de vrouw het strand voor wat bijspijs afzoekt, of een maaltje vette houtwormen verzamelt, lange potlooddikke, witgrijze dieren, die men in grote hoeveelheid in vermolmde boomstammen vinden kan. Ook een slangenboutje is welkom. Waarom ook niet? Waarom zou een slang minder consumabel zijn dan een paling of de befaamde kikkerbiljetjes? Op een onzer expedities hebben wij ons eens een gebraden krokodillenstaart laten voorzetten en het gerecht was voortreffelijk. Het was geen vlees en het was geen vis, het hield inderdaad het midden tussen kalfsvlees en kabeljauw, maar het smaakte best.

Het kostje van den inboorling is dus gemakkelijk verkregen. De bereiding kost al evenmin veel moeite; de sago wordt in ballen in het vuur geroosterd. Vaatwerk komt daarbij niet te pas; de pottebakkerij is dan ook niet door den Papoea uitgevonden. Waar deze voorkomt, is zij aan de Melanesiërs ontleend.

Sago groeit echter niet overal. Zij groeit in het moerassige laagland, waar de zee geen invloed heeft en het water dus zoet is. Zo komen bijvoorbeeld op Kiwai, een eiland in de monding der Fly-rivier, en op Frederik-Hendrik eiland bijna geen sagopalmen voor. Dan blijkt, dat de Papoea zich toch niet helemaal door de natuur laat ringeloren; hij plant sago bij zijn akker. In sagostreken wordt van die akkers niet veel werk gemaakt, in sago-arme streken zijn de tuinen veel beter. Men plant vooral yams (*Dioscorea*), een knolplant, die over de hele wereld verbreid is en waarvan de grote knollen, die enige tientallen kilo's zwaar kunnen

worden, algemeen als voedsel worden genuttigd. Zij kunnen in smaak en voedingswaarde met onze aardappelen op één lijn gesteld worden. Als land van oorsprong geldt Zuidoost-Azië.

Behalve yams wordt ook taro of keladi aangeplant, het welbekende grootbladige knolgewas, eveneens uit Zuidoost-Azië stammend. Verder oebi, ook ketella of bataten geheten (*Ipomoea batatis*). Dit is de zogenaamde zoete aardappel; deze hoort oorspronkelijk in tropisch Amerika thuis. Het is onbegrijpelijk, hoe hij in Nieuw Guinea terecht is gekomen. Oebi is het hoofdvoedsel der bergpapoea's en het is daarom nauwelijks aan te nemen, dat zij door de Portugezen of Spanjaarden ingevoerd zou zijn. De tabak stelt ons voor een soortgelijk raadsel; ook deze is tot bij de meest afgezonderde bergbewoners inheems en wordt niettemin als van beslist Amerikaanse oorsprong beschouwd. In het Westen van de Indische Archipel is zij eerst bij de komst der Europeanen bekend geworden.

Chevalier, specialist op het gebied van tropische cultures, veronderstelt, dat de tabak reeds vóór de ontdekking van Amerika door Columbus in de Stille Oceaan haar intrede had gedaan, hetgeen niet onbegrijpelijk is, als wij de hoge stand der beschaving in tropisch Amerika en van het zeevarend vermogen der Polynesiërs in aanmerking nemen. In elk geval vindt men om de huizen — niet in de tuinen — der bergpapoea's bijna altijd enige met zorg gekweekte tabaksplanten. Ook sirih wordt aangeplant; het sirihkauwen wordt naast het roken staag beoefend. Te meer bevreemdt het, dat van de Wahgi-Wahgi wordt vermeld, dat zij noch tabak noch sirih zouden kennen; ook van enige andere stammen aan de voormalige Duits-Australische grens wordt dit medegedeeld, althans wat tabak betreft. Gezien de gemakkelijke bereikbaarheid van Centraal Nieuw Guinea staan wij hier voor een raadsel.

Behalve de reeds genoemde gewassen verbouwt de Papoea suikerriet, ketimoen — een soort komkommer — laboe, papaja, pisang en soms mais en wat bonensoorten. Het suikerriet wordt slechts als genotmiddel gebruikt en menigmaal heb ik mij verlustigd aan het zuigen op een stukje riet, dat mij op mijn wandelingen door dwergpapoealand door de vriendelijke bewoners aangeboden werd. Het was steeds een zeer op prijs gestelde versnapering!

Ook de cocospalm wordt geteeld. Deze welhaast nuttigste onder de tropische bomen ontbreekt op Nieuw Guinea niet. Aan de moerassige zuidkust komt zij slechts weinig voor, maar de noordkust is beter voorzien; daar vormt de klapper een der belangrijkste uitvoerartikelen. Als bijzonderheid mag nog worden vermeld, dat de Papoea in het landschap Amberbaken, aan de noordkust van de Vogelkop gelegen, vanouds rijst verbouwt — op droge grond — zelfs in die mate, dat steeds uitvoer plaats had.

Het tuinwerk is heel eenvoudig. Men is het tijdperk van de graafstok nog niet te boven, al is deze dan soms wat spatelvormig bijgewerkt, of van een scherpe kant voorzien, zodat hij beter dan een eenvoudige stok voor spitten geschikt is. Aan patjol en arit, de eenvoudige landbouwwerktuigen van de Maleise volken, is de Papoea nog niet toe. Van eigenlijke grondbewerking is geen sprake, ook niet van bevoeiing, wel echter van drainage: waar dit nodig is, worden geulen of slootjes aangelegd. Het is in of bij die laatste, dat de inboorling de van elders aangevoerde sago-spruiten plant. Daar de palm pas na ongeveer 15 jaar voor kappen geschikt is, getuigt dit zeker van voorzorg. Daar het sago-park planten van allerlei leeftijden bevat is er ieder jaar wel wat te kloppen.

De Kaja-Kaja's van de omstreken van Merauke zijn genoodzaakt „eiland"tuinen aan te leggen en dit nog wel, terwijl zij in het meest droge deel van Nieuw Guinea

wonen. Maar de natte tijd herschept het land in een reeks door lage ruggen afgewisselde moerasstroken. Daarin worden sloten gegraven en met de opgeworpen aarde de tussenliggende gedeelten tot tuinen opgehoogd. Ook hier worden de sloten, die zelfs in de droge tijd nog wat modderig blijven, voor het telen van sagopalmen benut. De Kaja-Kaja heeft steeds last met het water; in de natte tijd dreigen zijn gewassen te verdrinken, in de droge tijd dreigt vaak gebrek aan dit onmisbare vocht!

Op Frederik Hendrik eiland zijn de bewoners volkomen waterlanders geworden; daar heeft men werkelijk zijn woonstee moeizaam aan het moeras ontworsteld en zich daarmee verwant aan de Nederlandse aard betoond. Dit eiland, ruim half zo groot als ons land, is een vlakke, met riet begroeide, nauwelijks boven de zeeoppervlakte uitstekende modderplaat, zo vaag begrensd, dat de ver in zee uitstekende zuidwestpunt zijn naam Kaap Valsch met ere draagt. Boomgroei vindt nauwelijks voldoende ondergrond, slechts hier en daar rijzen wat armetierige boomgroepen boven de rietvelden uit.

In dit troosteloze gebied woont niettemin Homo Sapiëns. Het is waar, dat de vertegenwoordigers geen reclame-exemplaren van de soort zijn; van mensen, die zich zo in de hoek lieten drukken, in de meest letterlijke zin van het woord, kan men dat ook niet verwachten. Maar Homo Sapiëns nochtans, want zij weten zich te redden in dit oord, waar zich overigens slechts krokodillen thuis voelen.

De Papoea heeft hier zijn tuin aan het water ontwoekerd: rondsrijvende biezenformaties vormen de basis, waarop opgedolven modder steun vindt, totdat tenslotte de „tuingrond” zich boven de moerasspiegel verheft. De eilandtuintjes liggen langs een watergeul, de hoofd„straat” van het dorp, dat uit huizen op palen bestaat. Ook hier moet de sagopalm op gunstige plekjes worden aan-

geplant, omdat het water over het algemeen te zout is. Men ziet, dat de rauwe wildemannen der moerassige laaglanden, waar de sago voor het opscheppen ligt en zee en rivier voor allerhande bijspijs zorgen, wien moeder natuur dus de zorg voor het dagelijks brood bespaarde en alle tijd voor roof- en sneltochten vrijliet, zich tot redelijke tuinbouwers weten op te werken, als de nood daartoe dwingt. In het bergland, waar sago niet voorkomt, en ook de cocospalm ontbreekt, waar bovendien rivier en zee als voedselbronnen uitvallen, is de Papoea geheel een ordelijke landbouwer geworden.

Dit was de verwonderlijke ontdekking der bergexpedities. Men kwam bij „dwergeren”, die van alle aanraking met omliggende landen en volken waren verstoken en die dan ook volkomen in het Stenen Tijdperk bleken te zijn blijven steken. Hun cultuurbezit is minimaal. Van kleding kan men immers nauwelijks spreken, vaatwerk is niet in gebruik, de kunst ligt nog in windselen. Een eenvoudige siertekening op de pijlschachten, een simpel biezenpatroontje op de draagtas en verder de eigen lichaamsversiering met veren, zaden, tanden, beentjes, bont en schelpen, dat is al. Aan de huizen niets, noch van buiten, noch van binnen. Ook nergens iets als een tempel of een afgodsbeeld. Slechts een paradijsachtige eenvoud; men wandelt vrijwel naakt onder Gods hemel en eet de gekweekte vruchten des velds, in de as van een smeulend vuurtje gepoft of, vooral waar het vlees betreft, tussen hete stenen in een smoorkuil gaar gestoofd.

Aan de kust toont de Papoea in vele streken nog enige van overzee aangewaaide beschaving: een lapje katoen, een ijzeren bijl, kralen en hier en daar een als mes gebruikte potscherf, in de bergen trof men hem in oorspronkelijke staat. En ziet, hier geen wilden, geen beestmensen, die als dieren vluchten of verwoed en vertwijfeld aanvallen, maar rustige

landbouwers, die in vriendelijke dorpjes wonen, temidden van niet omheinde tuinen. Bij de grote expeditie van 1920 hadden wij de Papoea's aan de beneden-Mamberamo leren kennen als baarlijke wilden: de kop van Sorikkeme, een kerel van 1m 90 lang, spreekt hier beter dan woorden. In de Meervlakte vonden wij het slag niet beter, wel mieseriger, door de daar heersende malaria. Katoenen schaamschortjes, ijzeren parangs waren in zwang. Toen togen wij de bergen in en liepen dagen lang door volkomen onbewoond land, om pas over de Doormantop heen bij de dwergpapoea's aan te landen. Het bos opende zich, beter gezegd was geopend door mensenhand, een pad wees ons de weg en voerde naar een bruisende ondoorwaadbare bergstroom, die ons aanvankelijk zorgen baarde. Overbodig evenwel, want een rotanhangbrug leidde naar de overzij! Wij wandelden verder langs een pad tussen omheinde tuinen..... Wij wisten niet hoe wij het hadden; vanaf het punt, dat wij aan de Mamberamo uit de gouvernementsstomer stapten tot hiertoe was geen meter gebaande weg ons deel geweest, hadden wij slechts wildernis om ons heen gehad en had iedere rivier een hindernis betekend. En nu!

Maar hoe zouden de mensen ons ontvangen? Wij waren de eersten, die tot hier doordrongen en er lag zo'n geweldige barrière van berg en bos tussen deze plek en de Meervlakte, dat wij mochten verwachten bij een met de buitenwereld geheel onbekend volk aangekomen te zijn. In het Zuiden sloot immers de Centrale kam het land met zijn sneeuwbergen af.

De ontmoeting werd ongetwijfeld vereenvoudigd door de omstandigheid, dat onze voorhoede op een paar op het veld werkende vrouwen stuitte, zo onverwachts, dat deze verbijsterd bleven staan. Gerustgesteld en aangelokt door vertoon van mooie kralen, lieten zij ons naderbij komen en toen de mannen op hun geroep toesnelden, stonden dezen

voor het feit der door de vrouwen reeds aanvaarde kennis-making. Ziende, dat wij als vrienden kwamen, gedroegen zij zich vervolgens niet als wilden, maar als goede gastheren en begeleidden ons naar hun kampong, waar wij als vrienden werden ontvangen en onthaald op pisang en suikerriet. Mannen, vrouwen en kinderen toonden zich uitgelaten; de vrouwen lieten zich gaarne met kralen omhangen en susten en bemoedigden de kleine kinderen, die zich aan onze vriendelijke tegemoetkoming wilden onttrekken. Voor de grotere was dit niet nodig; de kwajongens hadden hun bedeesdheid spoedig afgelegd. Wij behoeften er niet aan te twifelen, dat wij onder gewone mensen terecht waren gekomen en..... dat wij als gewone mensen werden beschouwd.

Stel U voor, men drukte ons de hand. Wat een gewaardiging! Van Sabang, de plaats van binnenkomst in Indië, tot hier toe, 1/8 part van de aardbol verder, was die manier van groeten niet inheems, maar hier, waar de uiterste maat van onbeschaafdheid scheen bereikt te zijn, worden wij op deze familiere wijze door onze nieuwe vrienden opgenomen.

Neen, als goden zijn wij niet beschouwd. Als bezienswaardigheden wel. En overigens als belangstellende medemensen. Men was gastvrij en vriendelijk, stelde zich nochtans wonderwel op de ruilhandel in. Deze dwergpapoea's zagen spoedig het verschil tussen messen en bijlen enerzijds en wel begerenswaardige, doch nutteloze voorwerpen, zoals spiegeltjes en snuisterijen anderzijds. Zij waren pienter in de zaken, doch ook in staat tot een groot gebaar, zoals het cadeau geven van een portie oebi aan onze koelies, waarvoor zij van ons de bedongen prijs niet hadden kunnen krijgen. Dan liever voor niets!

Het waren echte, gewone mensen. Bij de kustpapoea's was ons dat nooit zo opgevallen: bij dezen lag de primitief-

heid en de ruwe, kinderlijke onbeschaafdheid er duimen dik op. Nu vallen ook deze laatsten nog wel mee, als men met hen samenwerken moet — in 1935 gebruikten wij hen als roeiers en dragers, in plaats van de daarvoor veelal ingehuurd Dajaks — en ongetwijfeld hebben de levensomstandigheden, die hen tot nomaden stempelden en zelden tot arbeid verplichtten, minder tot hun opvoeding bijgedragen dan in de bergen het geval was.

Ik wil den lezers de beschrijving niet onthouden, die mijn reisgenoot *Lam* in zijn bijzonder lezenswaardige Fragmenta Papuana van zijn kennismaking met de dwergpapoea's geeft, dezelfde mensen, met wie onze voorhoede een maand eerder de boven reeds beschreven ontmoeting had gehad. *Lam* rustte wat uit bij de hangbrug, die toegang tot het woongebied der bergbewoners gaf en bewonderde dit staaltje van technisch kunnen, dat men allerwege in bergpapoealand aantreft, waar niet-doorwaadbare rivieren de weg versperren. „Opeens hoor ik,” zo schrijft hij, „boven het gedonder van het water uit, zwak maar duidelijk, een vreemden, langgerekten roep en opkijkend zie ik, boven op de rots, aan de andere zijde van de brug een paar zwarte gestalten. Als ze mij zien kijken, roepen ze nog eens en maken geruststellende gebaren. Maar ze zijn kennelijk zenuwachtig en schijnen moeite te doen onze gemoedstemming te weten te komen. Ik schreeuw dadelijk terug en wenk hen toe. En dan komen ze terstond, deze gemoedelijke en argelooze natuurmenschen, over de brug in beide beteekenissen. Voorop wandelt een kleine, volgebaarde man; achter hem aan komt een kleine jongen, daarna een vrouw met een lang draagnet om het voorhoofd opgehouden en tenslotte een blinde, oude man, die tastend met zijn stok voorzichtig, maar in het geheel niet onzeker, zijn weg zoekt over de smalle, wiebelende brug. Met langzame, zekere, bijna elegante passen komt de voorste man aan, wat aar-

zelend nog in zijn bewegingen en met een zenuwachtige trekking op zijn gelaat steeds maar strak naar mij, dien nieuwen, nog onbekenden witmensch, kijkende. Zoo heb ik rustig gelegenheid hem op te nemen en mij te herinneren welk een anderen indruk de eerste aanblik der Mamberamo-Papoea's in Pionierbivak op mij maakten. Ginds een bende bruten, wilden, meer wouddier dan mensch, brutaal en in elk opzicht onbeschaafd; hier een zachtmoedige, vriendelijke medemensch, primitief als de eersten, maar niet zonder de innerlijke beschaving van een rustig en gezeten burger. Hij is tenger, maar welgebouwd, zeer donker van tint; om het gelaat met zijn vriendelijken, hoewel nog wat angstigen glimlach, ringt een volle kroesbaard. Om zijn hoofd ligt het vette haarnetje, dat de manbaarheid der Timorini siert en tot over de schouders afhangt. De rechter schouder draagt ongedwongen de steenen bijl, de linker het draagnetje, met de dagelijksche voorraad versnaperingen en andere kleine bezittingen. Met rustige, waardige bewegingen nadert hij en zijn houding induceert onweerstaanbaar het gevoel van een zekere nationale trots, een besef van de eigenaar te zijn van dit land, kortom tegenover ons de gastheer. Maar als hij dichtbij is, wordt hij toch wel weer wat bevreesd en met de oogen knipperend op mij gericht, komt hij met behendige passen den loopbalk van de brug af. Gedurende den geheelen overtocht heeft hij mij voortdurend met allerlei geruststellend klinkende woorden aangeropen; de stemmodulatie vergoedt voor mij geheel de onverstaaenbaarheid en in het nu volgend gesprek verstaan wij elkander naar den zin zeker zeer goed. Ware er nog iets noodig om het gevoel van welkome gast bij begrijpende gastheeren te zijn, volkomen te maken, dan zou de wijze van begroeting dat zeker gedaan hebben. Met uitgestoken hand op mij toetredende spreekt hij mij toe. Wij wisselen een stevigen handdruk op Europeesche wijze en ik luister naar zijn warm betoonde keelklanken,

Sorikeme papoea (stam der Boromesso)
Pionierbivak, 1920

Foto archief „Indisch Instituut“

Contrôleur Jongejans en mannengroep
Swart-vallei, 1920

die ik beantwoord met even welsprekend gemoduleerd Hollandsch of Maleisch. Toch, bij alle zelfbeheersching, die hij vertoont, blijkt duidelijk, dat hij gaarne een eind aan het onderhoud maakt en met iets van opluchting wijst hij met een vriendelijken glimlach naar boven, waar zijn werk hem wacht. Hij klopt mij vriendschappelijk op den arm en neemt daarmede afscheid, nadat ik hem op gelijke wijze heb beduid, dat ik den anderen kant opga, de brug over en naar het bivak. Rustig verdwijnt hij nu, zonder omkijken, de handen op den rug, gevolgd door den knaap, dan door de vrouw, die, gebogen onder den last op haar rug — op die last zat in een apart netje een nog heel jong kind — wat schichtig en strak voor zich uitkijkend vlug langs ons voorbij gaat. Eindelijk komt de oude man, de strompelende grijsaard, dien de ouderdom onverschillig heeft gemaakt voor nieuwe indrukken en die met het uiterlijk van iemand, die van deze wereld niets meer te wachten heeft, welwillend mijn handdruk in ontvangst neemt." Tot zover *Lam* in zijn meesterlijk rake beschrijving van zijn eerste ontmoeting. Mijn reisgenoot, pater *Tillemans*, die de kustpapoea's door en door kent, constateerde bij het bergvolk een grotere geestelijke belangstelling. Het telt in het tientallig stelsel, terwijl de kustpapoea's van *Mimika* slechts tot 3 kunnen tellen, daarna komt „veel". De kinderen van *Pania* telden om strijd de bladen onzer dagboeken en kwamen zonder haperen over de honderd. De hoofdman *Auki* daar informeerde belangstellend naar de loop der zon in het land der blanken! Een zijner stamgenoten, die ons naar de kust vergezelde, wenste van daar zaden van bloemen mede te nemen, ofschoon hem werd duidelijk gemaakt, dat die planten generlei nut afwierpen; hij wenste ze slechts ter versiering uit te planten! En verder getuigt van een gevoelige ziel, dat men ons in 1920 bij vertrek uit bergpapoealand met gezang uitgeleide deed.

Het merkwaardige is, dat deze rijpere geest huist in een ander hoofd; de bergpapoea heeft een bredere kop, terwijl deze niet korter is. Hij heeft dus een aanzienlijk ruimere hersenpan, die ook nog gunstig bij die van het kustvolk afsteekt, als men in aanmerking neemt, dat kleine mensen relatief grote hoofden plegen te hebben. Het is deze hoofdvorm, die vanouds tot de overweging leidde, dat men hier met een ander ras te maken zou hebben, maar er zijn mijns inziens te veel punten van overeenkomst, om hiertoe te kunnen besluiten.

Bij de kennismaking met een volk, dat nog in de Steentijd leeft, dat een beschavingsperiode vertegenwoordigt, die voor ons duizenden jaren terugligt, verwacht men wel allerminst, wat wij ondervonden hebben.

„Het is wonderlijk waar te nemen”, aldus *Lam*, „hoe er onder zulk een primitief en geïsoleerd volk dezelfde verhoudingen bestaan tusschen ouderdom en jeugd als bij ons; dat de kinderen er echte kinderen, de jongens echte straatjongens, de bakvischjes echte bakvischjes en de oude heeren echte oude heeren zijn”. De mannen met een zekere waardigheid, maar ook vaak wat schutterig, de vrouwen eerst wat bedeesd, maar weldra natuurlijk en gewoon, en dan de kinderen: de meisjes nieuwsgierig en giechelend met elkaar smoezend achter de hand, de jongens al gauw driest. Eens bood mij zo'n rakker, wetende, dat wij grote aandacht aan bijzondere stenen wijdden, met een ernstig gezicht een stuk „zilver” aan. De om ons bivak verzamelde mensen keken ernstig toe. Het bleek een gewone kiezelsteen te zijn, die keurig in een van onze kwattarepen afkomstig stukje zilverpapier was gewikkeld! Grote hilariteit bij de omringende bergpapoea's, wier jeugdige spruiten zich zonder enige verlegenheid een dergelijk grapje met ons durfden veroorloven!

Trouwens, deze praehistorische landgenoten konden een

modernen Europeaan nog in verlegenheid brengen. Dit ondervond ik bij het meten van den hoofdman der Dzoengoenoe, de reeds genoemde stam, wier leden door de Kapaukoes kennelijk als hun meerderen worden beschouwd. Inderdaad was het optreden van deze heren, die in een gezantschap van tien man sterk een bezoek aan ons kamp in Pania kwamen brengen, zeer waardig en plechtstatig. Het was hun eerste kennismaking met de blanken, de mare van wier komst hen aan de Meren had bereikt. Zij weigerden geschenken; zij waren niet gekomen uit hebzucht, integendeel, zij boden ons een biggetje aan, dat moest worden opgefokt en waarvan zij later een jong terug verwachtten. In mijn kwaliteit van anthropoloog lokte ik alle inboorlingen één voor één onder de meetlat en wat daar zo bij hoort; de voor hen ongewone prestatie werd met een kaurischelpje beloond. Natuurlijk wilde ik mij de anthropologische bijzonderheden van dit bijzondere stel mensen niet laten ontgaan. Minder bevreesd dan de anderen, lieten zij het meten toe met een „sangfroid”, alsof zij het dagelijks gewend waren. Dit optreden imponeerde mij zodanig, dat ik schroomde hun na afloop de kauri in de hand te stoppen: men geeft een heer immers geen fooi! Toch wilde ik ook niet in gebreke blijven, ik vermande mij dus en bood het mooiste schelpje aan, dat ik vinden kon. Met een afwijzend gebaar werd het terzijde geschoven..... Vele mijner lezers kennen het gevoel, dat het te onpas geven van een fooi veroorzaakt. Dat ik het tegenover steentijdperkenaren zou moeten ondervinden, zullen zij allerminst hebben verwacht.

Evenals in onze naaste omgeving zien wij bij den natuurmens allerhande karakters. Ook bij hen zijn er praatjesmakers en zwijgzamen, vreesachtigen en koelbloedigen, druktemakers en rustigen, vrolijken en ernstigen, optimisten en pessimisten. Men heeft er den pienteren handelman naast den onbenulligen lummel. Sommige omstanders

hangen als luidruchtige kinderen om ons heen, andere nemen aandachtig alles op en slaan in filosofische beschouwing ons doen en laten gade. Vooral de Dzoengoenoë gaven van meerdere diepzinnigheid blijk. In hun land liep een sage van blanken, die vroeger als verwante stam in hun midden woonden, maar die weggetrokken waren. De Dzoengoenoë voelden zich op hun eiland afgesloten en verlaten en waren verheugd over onze komst; zij meenden, dat hun blanken teruggekomen waren! Het onverwachte was, dat zij hun afzondering niet op prijs bleken te stellen; zij wensten aanraking met de buitenwereld. Zij gedroegen zich de paar dagen, die zij bij ons waren, rustig en vriendelijk, zij praatten ernstig en toonden niets van de kinderlijke nieuwsgierigheid en opdringerigheid, die de meeste Kapaukoes ten toon spreidden. Ook het afscheid was ernstig en zij waren het vooral, die mij zorgen gaven voor de toekomst, want deze mensen verwachtten goeds daarvan en vertrouwden op onze bemiddeling.

De gemoedelijke wijze, waarop de bergpapoea's met ons omgingen, doet de veronderstelling rijzen, dat zij het bestaan van blanken niet alleen uit sprookjes kenden. Mijn aanvankelijke opvatting over hun streng isolemert ging zeker te ver. Tegenwoordig weten wij, dat Centraal Nieuw Guinea een goed bereikbaar land is, waar belangrijke tijdingen zich makkelijk kunnen verspreiden. De Tapirodwergen onderhouden vanouds contact met het kustvolk van Mimika en daar kende men den blanke reeds vanaf de 17de eeuw. Er is geen reden om te veronderstellen, dat de Tapiro's de enige bergstam zouden vormen, die in verbinding met de kust staat. Bovendien is gebleken, dat de centrale kam geen beletsel is voor de aanraking tussen Noord en Zuid: er loopt een pad langs de Wilhelminatop over de kam op 4000 m hoogte!

Het is niet waar gebleken, dat het centrale bergland overal

door dwergpapoea's wordt bewoond. Zelf leerde ik in de Dzoengoenoë reeds de eerste uitzondering op Nederlands gebied kennen. Ook de bewoners der Baliemvallei maakten niet de indruk van dwergen. In het Australische deel van het eiland kan men zelfs niet van uitzondering spreken. Daar zijn nu drie grote groepen vrij uitvoerig bekend, de Benna-Benna, de Waghi-Waghi en de Setamin met verwante stammen aan de boven-Sepik. Bij alle drie wordt van fors gebouwde mannen gesproken, van middelbare lengte. Toch beantwoorden de overige waarnemingen volkomen aan hetgeen wij op onze expedities van 1920 en 1935 zagen.

Als *Karius* beschrijft, hoe hij van een der bronrivieren van de Fly-rivier met gidsen van een daar wonende bergstam de centrale keten bestijgt en over uiterst ruwe kalksteenformaties trekt, die het hem door schaarste aan water bijzonder lastig maken, om na een pashoogte van 3000 m eindelijk een overweldigend uitzicht te krijgen op het dal der Sepik, dan herlees ik in het verhaal van die vijf marsdagen tot in kleinigheden het relaas van mijn eigen tocht; hoe wij in December 1935 met gidsen van het bergvolk aan de boven-Jera over het Charles-Louis gebergte togen en, na dit op 3150 m hoogte onder soortgelijke moeilijke omstandigheden overgetrokken te zijn, de zevende dag met juist zo'n schitterend uitzicht op de boven-Oetarivier werden beloond. Maar niet alleen de geografische situatie en de eigenaardigheden van het terrein zijn gelijk. Ook als *Karius* beschrijft, hoe hij door de Setamin ontvangen werd en wat hij verder te beleven kreeg, is het alsof ik mijn eigen dagboek lees. Dezelfde mensen, dezelfde gedragingen, dezelfde ladangs (tuinen), met dezelfde producten. Alleener is geen sprake van dwergen; integendeel „nothing of the pygmytype about this people; in fact saw the tallest native I have ever seen. Six feet tall at least, probably more”.

De Benna-Benna en de Waghi-Waghi zijn pas sedert 1933 goed bekend; daarvóór beschikten wij slechts over de berichten der vluchtige bezoeken van den vroeger genoemden kapitein *Detzner*. In 1933 had de reeds beschreven expeditie onder den bestuursambtenaar *Taylor* plaats, waarbij van vliegtuighulp gebruik gemaakt werd; sindsdien is de Neuendettelsauer zending onder de ontdekte stammen gevestigd.

Het Waghi-dal is een der grootste en best bevolkte hoogvlakten van het eiland, een 100 km lang en zeer breed. De dalbodem is een moerassige gras- en rietvlakte en onbewoonbaar, maar de dalranden vormen een liefelijk savannelandschap, waar tienduizenden Papoea's leven in een koel, gezond klimaat. De tuinen zijn door goten gedraineerd, zodat het bebouwde land een schaakbord gelijkt. Ook bij de Wisselmeren is dit tuintype waargenomen, waaruit blijkt, dat, zowel kust- als bergvolk, dwergpapoea of niet, zich, waar nodig, op gelijke wijze tegen het water weet te verdedigen. Het hoofdvoortbrengsel der tuinen is ook in de bergen van Oost-Nieuw Guinea oebi, de zoete aardappel. De Lutherse missionaris *Vicedom* verhaalt ons, hoe een kerngezond, intelligent natuurvolk hier zonder huisraad en ook bijna zonder kunst zijn dagen slijt. Toch beschouwt hij de smaak van dit volk als goed ontwikkeld. Hij zegt daarmee niet anders, dan wat ook de reizigers in het Nederlandse gebied met verwondering hebben ervaren.

Wat kleding betreft, is het bergvolk, hoe vreemd dit klinken moge, ongetwijfeld meer beschaafd dan de laaglandbewoners. Bij dezen wordt — of althans tot voor kort, werd — volslagen naaktheid bij mannen en soms ook bij volwassen ongehuwde vrouwen herhaaldelijk waargenomen — de omstreken der Humboldtbaai stonden uit dien hoofde weleer onder de naam Papoea Talandjang (naakt) bekend, — terwijl overigens de schaambedekking bij mannen en vrouwen

niet zelden tot een zeer vrijmoedig minimum beperkt bleek te zijn. In de bergen van het Nederlandse gebied is de schaamkalebas de heersende mode, die, hoe eigenaardig ook, toch een zeer uitdrukkelijke bedekking vormt en als zodanig, met onmiskenbaar vertoon van werkelijk schaamtegevoel, onder alle omstandigheden wordt gehandhaafd. In de westelijke bergstreken komt inplaats van de kalebas ook de bedekking met een klein gevlochten biezen plaatje voor. In het Australische gebied gebruikt men soms vrij grote schaamschorten, zo bij de Waghi-Waghi, van 30 cm breed en afhankelijk tot de knieën of enkels. De uitgebreide bedekking, welke *Detzner* bij de bevolking tussen Mt. Lawson en Mt. Joseph waarnam, noopte hem zelfs deze stam als „rok”papoea’s te betitelen.

De vrouwen der bergpapoea’s dragen algemeen een vezelrokje; dit is trouwens ook bij de vlaktepapoea’s een gebruikelijk artikel. In de Swartvallei was het een rondhangend rokje van loshangende koordjes, een kledingstuk, dat aller sierlijkst met alle bewegingen meegolft en niettemin een volkomen bedekking waarborgt. Ik zie nog voor mij, hoe een jonge vrouw een medegebracht rokje ter ruiling aanbod; de wijze, waarop zij het coquet langs haar heup drapeerde, kon zo van een moderne jonge dame zijn afgekeken. Wat de mensen hier toch echte mensen zijn! Soms zijn de koordjes van voren tussen de benen doorgehaald en opzij guirlandeachtig langs de dijen opgenomen om gezamenlijk als een staartje af te hangen. Een geheel andere mode is die van de graskussentjes, één voor en één achter: deze is zowel in het Australische als in het Nederlandse deel waargenomen.

De regenkap van aaneengehechte pandanbladeren gemaakt, is in Centraal Nieuw Guinea algemeen in gebruik.

Paalwoningen, in het laagland vaak langs kusten of in moerassen en meren aangetroffen, alsmede huizen, die voor de

KAART VAN NIEUW GUINEA

veiligheid hoog in de bomen zijn gebouwd, zijn in het bergland niet aangetroffen, maar de armzalige afdakjes, waarmee de nomadiserende Mimikabewoners zich tevreden stellen, evenmin. De bergman bouwt zich een huisje van met de stenen bijl bekapte planken. De wanden bestaan meestal uit een dubbele laag daarvan, respectievelijk verticaal en horizontaal gerangschikt. Het kegelvormige dak is van gras of boomschors. Vaak zijn de huisjes klein en bevatten slechts één kamer; soms zijn zij rond — in de Swartvallei en de Baliemvallei, bij de Benna-Benna en de Dem-stam — soms vierkant — bij de Pesechem en de Tapiro's, aan de Wisselmeren. Dikwijls ook zijn de woningen groter en dan langwerpiger van vorm met afgeronde hoeken en in verscheidene vertrekken verdeeld. Wij troffen dergelijke, zeer goede huizen in Pania aan; merkwaardigerwijze beschrijft *Vicedom* juist diezelfde bijzondere vorm bij de Waghi-Waghi.

Algemeen is de gewoonte, dat mannen en vrouwen in afzonderlijke huizen slapen. Meestal heeft men in een dorpje één of twee huizen, die wat groter en alleen voor de mannen bestemd zijn, terwijl de vrouwen met hun kroost en de varkens ieder een wat kleiner hutje bewonen. Kinderen en varkens delen de moederlijke zorgen: men kan in het draagnet, dat de vrouwen meestal aan een band om het voorhoofd op de rug hangt, boven de veldvruchten, in een afzonderlijk netje gehuld, nu eens een klein kind, dan weer een big aantreffen; beiden worden naar behoefte gezoogd! In de grote huizen leeft men onder één dak, maar toch is de scheiding van de sexen gehandhaafd. Zowel aan de voorals aan de achterzijde van het huis is een gezamenlijk woonvertrek; daartussen — wat wij een alcoof zouden noemen — bevindt zich het slaapvertrek der mannen en langs de beide lange zijden van het huis zijn een aantal kabinetjes, waarin de vrouwen de nacht doorbrengen. Deze kabinetjes

hebben hun deur naar buiten en staan dus niet met de drie juist genoemde vertrekken in verbinding.

De ronde hutvorm schijnt de oorspronkelijke te zijn, want bij de Pesechem treft men vierkante vrouwenhuisjes aan, terwijl voor het mannenhuis de ronde vorm gehandhaafd is. Dit laatste geldt ook voor de Baliemvallei; de vrouwenhuizen zijn daar langgerekt.

In of bij de dorpen worden soms goed onderhouden, geëffende stukken grond als dans- en feestplaatsen benut; in het Waghi-dal zijn deze plekken vaak van een schilderachtige, parkachtige aanleg. De Benna-Benna tooien zich gaarne met bloemen en bladeren. Smaak valt, zoals reeds opgemerkt, den bergpapoea niet te ontzeggen. Toch vindt hij het niet nodig, zijn huizen van lofwerk te voorzien of zijn fantasie op uitbundige wijze in kunstuitingen bot te vieren. In het bergland vindt men niets van de groteske maskers en afgodsbeelden — korwars —, welke wij bij de door Melanesische cultuur beïnvloede kustpapoea's in grote verscheidenheid tegenkomen. *Leroux* vond bij zijn omzwervingen in de omgeving der Wisselmeren een ruw uit plantenvezels gemaakt poppetje als enige plastiek; het scheen dienst te doen bij uitdrijving van ziekten.

Dit gemis aan uiterlijk vertoon maakt het moeilijk iets ontrent de godsdienst der bergpapoea's te weten te komen. Van de bombastische plechtigheden, bij het kustvolk in gebruik, is bij hen nog geen tegenhanger gevonden. Dat zij nochtans niet van godsdienstige gevoelens zijn gespeend, bleek bij het slachten van een ons door twee hoofdlieden aangeboden varken. Het werd door een van hen met een enkele welgemikte slag op het voorhoofd gedood. Toen namen beiden wat droog gras en bladeren van de grond, doopten dit in het bloed, dat het dier uit de bek stroomde en sprenkelden dit onder het uitspreken van enkele volzinnen naar alle zijden rond. Diepe indruk maakte het, toen de

beide forse gestalten in monumentale houding met weids gebaar en in diepe ernst deze handeling verrichtten; hier spraken mensenkinderen eerbiedig met de Macht, die zij als Overmacht erkenden en die zij niet ongestraft konden voorbijgaan.

Bij de kustpapoea's bestaan vaak zeer ingewikkelde godsdienstige gebruiken. Langs de noordkust treft men in de dorpen grote tempels of „karewari" aan, waarvan de toegang door de meest groteske, ruw uit hout gesneden mensengebeelden wordt bewaakt. Vrouwen en kinderen mogen die geestenhuisen niet betreden. De mannen voltrekken daar hun rituele plechtigheden, terwijl de diepe klank der in die tempels bewaarde heilige fluiten de vrouwen op een afstand houdt. Tot eenzelfde doel strekten de slechts voor mannen toegankelijke clubhuizen, die langs de zuidkust van het Australische gebiedsdeel aangetroffen worden.

De Kaja-Kaja, meer officieel Marind'anim genaamd, vervaarlijke koppensnellers, die de kust van Merauke bewonen, zijn berucht om de ingewikkelde initiatiefeesten, die in teugelloze orgiën plachten te eindigen. Deze wildemannen waren van ouds de schrik hunner omgeving. Op gezette tijden togen zij op sneltocht „om namen voor hun kinderen te verzamelen". De hele stam begeeft zich dan op reis, voorzien van grote hoeveelheden voedsel. Soms wordt langere tijd gebivakkeerd om het juiste oogenblik af te wachten, waarop men zijn slag kan slaan. Tijd betekent voor den wilde immers niets. De overval geschiedt natuurlijk onverhoeds; de bewoners der aangevallen kampong worden gedood op wat kinderen en jonge vrouwen na. De hoofden worden afgehouden, uit de doodscreet van den verslagene wordt de naam van het kind van den sneller afgeleid. Een kanibalenfeest besluit het welgeslaagde avontuur. Tengevolge dezer barbaarse zeden ligt om het gebied der Kaja-Kaja's een slechts schaars bevolkte zone,

eensdeels door moord, anderdeels door vlucht ontstaan. Bij de Marind'anim wordt het maatschappelijk leven door het totemisme beheerst. Er zijn verscheidene totemgroepen. Deze dragen de namen van de dieren of planten, die als stamouders van de leden der betreffende groep worden beschouwd. Zo is er de clan van de kangoeroe en van de krokodil en die van de sago. Het is niet onwaarschijnlijk, dat ook bij de bergpapoea's totemgroepen voorkomen; van het daaraan verbonden ritueel is echter niets bekend. Bij de Marind'anim bestaan een viertal inwijdingsriten, waarvan het Majoritueel het bekendste is. De opleiding der dagelijks in het jongenshuis — gotad — afgezonderde jongens duurt 4 tot 5 jaar, waarna zij, getooid met de schaamschelp, als „ewati”, de keur der jongelingschap, opgeld doen bij de „kivasom iwag”, de jeugdige dorpschonen, die, rijkelijk met opschik behangen, om de gotad flaneren. Het blijft echter bij platonische bewondering; pas bij het Majofeest heeft de inwijding in het sexuele leven plaats. De sfeer, waarin de Majofeesten na maandenlange voorbereiding op afgelegen plaatsen in het oerwoud worden gevierd, is in hoge mate erotisch; vermommingen, maskers en poppen van soms geweldige afmetingen, samengesteld uit fel gekleurd vlechtwerk en schitterende veren, verhogen de stemming van huiveringwekkende geheimzinnigheid. Hoewel deze in orgiën eindigende feesten zeer terecht door het Bestuur niet geduld konden worden, moet men zich voor de juiste waardering daarvan als het ware terugschreeven tot het peil van den pas ontwaakten natuurmens. De voortplanting is een der belangrijkste oogmerken der natuur; zij betreft tevens een van de wonderlijkste processen. Dat de natuurmens daaraan een cultus verbindt, is volkomen vanzelfsprekend. Dat hierbij in onze ogen losbandige tonelen voorkomen, is al evenzeer begrijpelijk, omdat de gevolgen daarvan generlei maatschappelijke problemen met zich

brengen en het begrip ondeugd in verband met het voldoen aan geslachtelijke behoeften bij hem nauwelijks opkomt. Slechts overspel is onder bepaalde omstandigheden zonde, echter niet zozeer tegen de zedelijkheid dan wel tegen de eigendom.

Zowel bij het volk van het laagland, als bij dat in de bergen is polygamie veroorloofd, slechts de welgestelden kunnen zich echter het bezit van meer dan één vrouw veroorloven.

Bij den Papoea verraadt het zwarte bloed zich in zin voor rythme en muziek. De bergpapoea zingt naar onze gevoelens al even melodieus als zijn rasgenoot uit de vlakte en toch heeft hij als enig instrument slechts het mondharpje, het eenvoudigste, dat de volkenkunde kent. Het is een simpel reepje bamboe van ruim 1 dm lang en ca 1 cm breed, waaruit in de lengterichting een tongvormig stuk is losgesneden. Door hiertegen te blazen, terwijl aan het aan een der einden van het instrument verbonden touwtje rhythmisch getrokken wordt, kan men het tongetje op verschillende toonhoogten laten trillen. Een koor van mondharpjes geeft een bescheiden, maar liefelijk geluid.

Vicedom rapporteert voor de Waghi-Waghi nog een trom en een fluit, beide bij de kuststammen zeer gewone instrumenten.

Men treft bij de Papoea's geen duidelijk met gezag beklede hoofden aan. Natuurlijk zijn er wel lieden, die door geestelijk en lichamelijk overwicht haantje de voorste zijn, bij de krijg daardoor een leidende rol spelen en bij een ontmoeting met vreemdelingen het woord doen. Maar in de Swartvallei deed zich zulk een toonaangevende persoonlijkheid niet eens voor. In Pania wel, daar was „Auki” onbetwist de leider. Zijn voor een bergpapoea formidabele grootte van 1,70 meter zal daar het hare wel toe hebben bijgedragen. Merkwaardig is, dat de reeds herhaaldelijk genoemde Dzjoengoenoë zelfs door Auki als een stam van hogere rang be-

schouwd werden. *Leroux* kon deze verhouding in de goed bevolkte streek van de Wisselmeren en het Kema-dal later bevestigen. De dorpen der Dzjoengoenoë, meer algemeen Moni genaamd, liggen als enclaves tussen de woonplaatsen der gewone dwergpapoea's, hier Ekari geheten. De laatsten toonden een duidelijk ontzag voor de Moni; de Moni beschouwden de Ekari kennelijk als „het mindere volk”. Inderdaad zijn de eersten geestelijk beslist van een meer aristocratisch karakter.

Er is mij geen verklaring voor deze stand van zaken bekend, maar bij de Mafulu, een bergvolk in het achterland van Pt. Moresby, schijnt iets voor te komen, dat althans in de verte aan deze toestand herinnert. Pater *Dupeyrat* vertelt, hoe bij deze stam twee klassen bestaan, de Utame en de Boeloerani. De eersten zijn uit de hemel op aarde gekomen, de laatsten zijn gewone mensen, die voor de komst der eersten als planten vegeteerden en derhalve hun gehele beschaving aan de Utame te danken hebben. Uit de Utame komen de hoofden voort: iedere stam heeft zijn Utamehoofd, zonder wien geen enkele tot de stam behorend mens of dier en geen enkele plant vruchten zou kunnen voortbrengen. De Utame heeft verschillende onderleiders, waaronder ook Boeloerani voorkomen. Wij hebben hier met een van de zeldzame gevallen te doen, waarin een Papoeahoofd met werkelijke macht is bekleed.

Bij de Moni en Ekari is de verhouding anders; slechts het standverschil doet zich bij hen voor, van Monihoofden over Ekaridorpen vernam ik niets. Er bestaat bovendien een verschil in lichaamslengte tussen beide stammen; de anthropologische draagwijdte daarvan is niet duidelijk. *Vicedom* onderscheidt bij de Waghi-Waghi een slank, edel type, waarvan 25 man gemiddeld 1,64 m maten, naast een klein, plomper type, waarvan 25 man gemiddeld 1,51 m groot waren, hetgeen sterk overeenkomt met

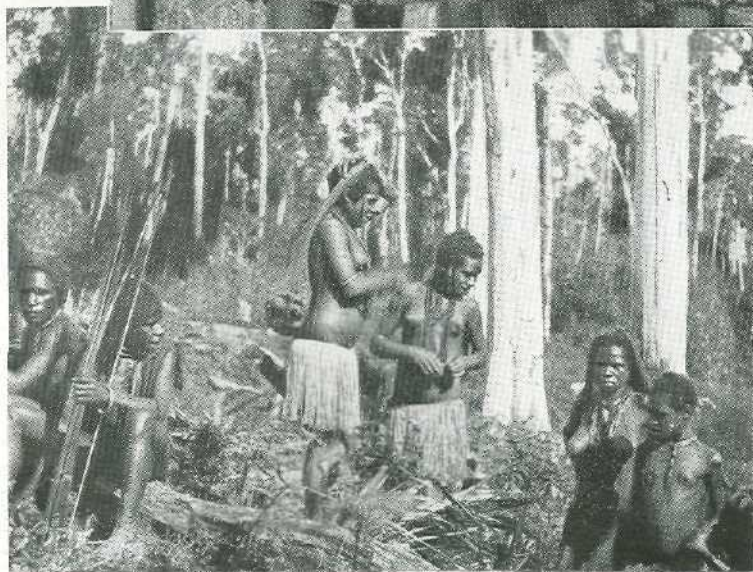
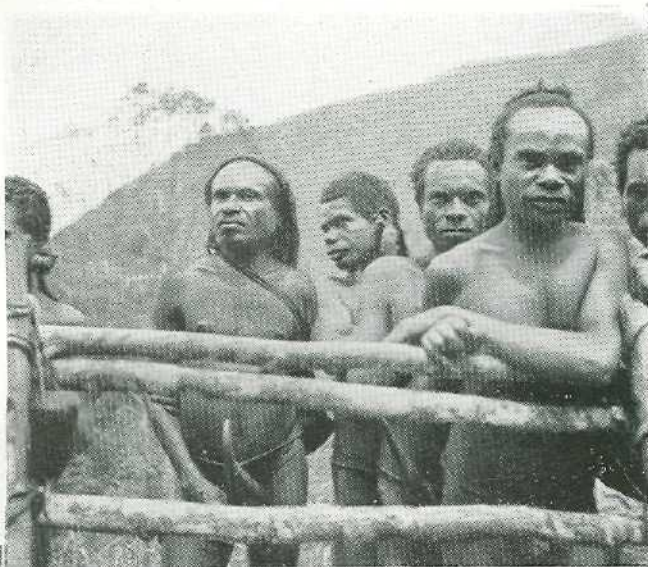
de verschillen tussen Moni en Ekari. In hoeverre er een natuurlijk onderscheid tussen de beide groepen van *Vicedom* bestaat, is niet duidelijk.

Het wapen van den Papoea is pijl en boog. Waar men hem tegenkomt, houdt hij de manshoge boog met een flinke bundel pijlen van zowat anderhalve meter lang in de hand geklemd, altijd klaar voor actie. Het verschil tussen kust- en bergvolk weerspiegelt zich in het onderscheid der bogen; de boog van de bergpapoea's is van een aanmerkelijk kleiner slag dan die van het kustvolk. Hier en daar komen speren, lansen en knotsen voor. In tegenstelling met wat men elders in de bergen ziet, is de speer bij de Waghi-Waghi zelfs het hoofdwapen; daarnevens hanteren zij fraaie stenen strijdbijlen. In de Baliemvallei zijn 3 tot 4 meter lange lansen in gebruik.

Het voornaamste der weinige gebruiksvoorwerpen, welke de bergpapoea kent, is de stenen bijl. Rondom de Wisselmeren is dit het eenvoudige, ook van Australië bekende model: de stenen kling eenvoudig in de houten steel gelaten. Meer naar het Oosten komt daarnaast de zogenaamde Melanesische bijl voor; de steel met elleboog en de kling aan het korte eind daarvan met rottan vastgebonden. De stenen bijlen der Waghi-Waghi zijn echter bijzonder fraaie kunststukken. Dit, mede in verband met de bij hen gevonden trommen en fluiten, maakt invloed van de kust waarschijnlijk.

Naast de bijl is het universele gebruiksartikel der bergpapoea's het draagnet, van touw geknoopt en in alle maten aanwezig. De man draagt soms een dergelijk tasje, niet groter dan een portemonnaie en versierd met rode en gele biesjes om de hals, of een wat groter met varkenstanden en -staartjes behangen, „en bandelière" over de borst; de vrouw draagt er een ter grootte van een mudzak aan een band om het voorhoofd, als zij de oebi huiswaarts torst.

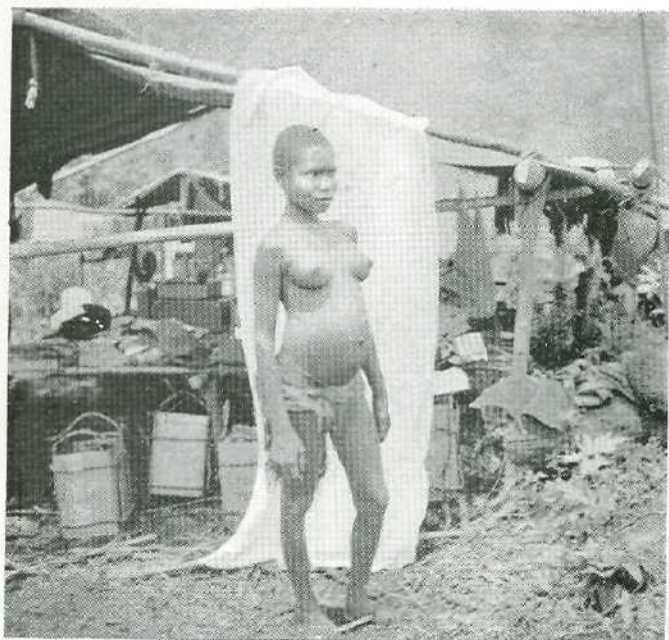
Eigen
opname

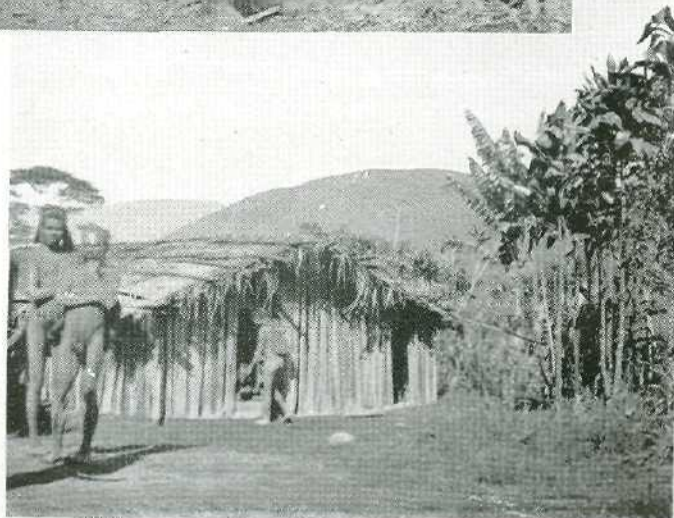
Vrouwen uit het Panara-dal

Foto archief „Indisch Instituut“

Korewab meisje

Eigen
opname

Pania

Eigen opname

Maar ook de mannen lopen met vrachten in netten van allereerste hand formaat. Want het mag waar zijn, dat de vrouw veel sjouwerswerk moet doen, de man helpt vaak een handje mee. Men ziet man en vrouw dikwijls tezamen naar de akker gaan; zij hebben daar beiden hun werk. De slaafse onderworpenheid der vrouw, die men algemeen bij een natuervolk veronderstelt, moet met een korreltje zout genomen worden. Herhaaldelijk was ik er getuige van, hoe vrouwen luidruchtig haar mening te kennen gaven op een toon, die bewees, dat zij niet met zich lieten spotten en die mij deed veronderstellen, dat bij de papoea's de man slechts dan de baas is, als hij zijn vrouw aan kan. Dit laatste schijnt zelfs in het Stenen Tijdperk niet altijd het geval te zijn geweest.

Oude draagnetten worden door de mannen vaak om het hoofd geslagen en als kap gedragen; dezen hebben ook wel eens een gebreid calotje op.

Ik kan niet nalaten tot slot dezer ietwat bonte, en zeker niet volledige beschouwingen over een der oorspronkelijkste volken der aarde nog enige merkwaardige gebruiken te bespreken. Daar is vooreerst de groet. Dat wij, in 1920 door de bewoners der Swartvallei met een hartelijke handdruk werden welkom geheten, waarbij, zoals dat ook bij ons wel onder intieme kennissen gebeurt, de andere hand nog vriendschappelijk op de toegestoken arm werd gelegd, heb ik reeds vermeld. *Karius* en *Champion*, de koene reizigers van de Fly-Sepik-doorsteek, vermelden dit „handshaking” ook voor de Setamin aan de boven-Sepik, en van de Waghi-Waghi is het eveneens bekend. Deze vorm van begroeting is in de bergen dus algemeen gewoonte, een gebruik, dat den blanken bezoeker volkomen ontwapent en van meet af aan deze „wilden” tot kameraden verheft. Naast het handenschudden is echter nog een begroetingswijze in zwang, de knokkelgroet. Men

reikt elkander de gebogen wijs- en middelvingers; de één omklemt daarmee een der knokkels van den ander en vervolgens trekt men de knokkels met een klappend geluid uit elkaar. Daarna kan desgewenst nog de handdruk gewisseld worden. Van dit leuke, gemeedelijke manuaal gewaagt *Wollaston* reeds bij de ontdekking der *Tapirodwergeren*, waar hij het losweg als „pulling knuckles” betitelt; in het Nederlandse deel van het hooggebergte is het algemeen verbreid en ook *Karius* noemt deze manier van groeten. Tot mijn niet geringe verbazing vond ik de knokkelgroet door *Dr. Schoonheydt* ook voor de beneden-Digoelpapoea’s beschreven, zodat het alweer een eigenaardigheid betreft, die niet uitsluitend bij den bergpapoea behoort!

Dit laatste blijkt eveneens te gelden voor de vingermutilatie. Bij de *Timorini* bleken verscheidene vrouwen de laatste kootjes van een of meer vingers te missen, ja, sommige hadden slechts de beide duimen onbeschadigd. Ook bij mannen kwam deze misvorming voor, echter in mindere mate. Men vertelde ons, dat bij de dood van een familielid de helft van een vinger moest worden afgehakt, meer in het bijzonder bij de vrouwelijke verwanten. Maar zelfs kinderen schenen aan dit onpractische gebruik bijwijlen hun tol te moeten betalen.

Niet dat de operatie veel bloed of moeite kostte. De uitverkoren vinger wordt over het middelste kootje afgebonden. Zo laat men de vinger verscheidene dagen; niet onmogelijk is de afsnoering intussen progressief. Ik zag een vinger, waarbij het koordje alle weke delen tussen huid en been had weggedrukt; daarboven bevond zich het afgebonden vingerdeel als een gezwollen, blauwrood, maar overigens gaaf en pijnloos aanhangsel. Het slachtoffer, een vrouw, gaf lachend en blijkbaar zonder enige angst of ontstemming te kennen, dat het afhakken van de vinger haar eerstdaags

te wachten stond. Van haar en ook van andere inboorlingen begreep ik, dat het afkappen met de bijl geschiedde. Nu ik eenmaal de voorbereidende afsnoering had gezien, werd het mij duidelijk, dat de operatie zelve noch veel moeite zou kosten, noch veel pijn zou veroorzaken, noch veel nabehandeling zou vergen. De overblijvende littekens waren steeds keurig en zelfs niet met het been vergroeid. Behalve deze mutilatle is er nog een van onschuldiger aard: het afsnijden van een randje van de oorschelp. Het is ons niet duidelijk geworden, om welke reden dit geschiedde. De vingermutilatie, het eerst door *Pulle* voor de *Pesechem* beschreven, wordt ook voor de *Benna-Benna* en de *Waghi-Waghi* vermeld. Wederom beschrijft *Schoonheydt* dit gebruik ook voor de *Digoelpapoea's*. Nu is bekend, dat het buiten Nieuw Guinea op verscheidene plaatsen voorkomt of althans kwam, bijvoorbeeld op de *Fidji-* en de *Tonga-eilanden*. Bij bosjesmannen is deze misvorming eveneens in zwang en zij wordt ook door sommige Noord- en Zuid-Amerikaanse Indianen in praktijk gebracht. In al deze gevallen schijnt het een rouwgebruik te zijn.

Men beschikt in deze primitieve maatschappij over een munteenheid, de katjes- of kaurischelp: *Cyprea moneta*. Dit schelpengeld is in Oceanië algemeen bekend, evenals in Zuid-Azië, vanwaar het zich over grote delen van Afrika verspreidde. Bij de kustpapoea's is de kauri als geld in onbruik geraakt, in de binnenlanden en niet alleen in de bergen, doen deze schelpjes als munt dienst. In de afgelegen Swartvallei bleken zij een aanmerkelijke waarde te vertegenwoordigen en daarvan is door de vervolgexpedities dankbaar gebruik gemaakt. Deze hebben namelijk een groot kapitaal aan kauri's meegenomen; te *Ambon* kosten zij 4 voor 1-cent. Zowel voedsel als dragersdiensten konden er voor verkregen worden; voor één schelpje droeg een bergpapoea een mansvracht een hele dag en voor 8 à 10

stuks kreeg men een flink varken. Aldus werd het welslagen der expedities door het schelpengeld ten zeerste in de hand gewerkt. Ook in 1935 had ik mij van een goede partij kauri's voorzien en ik heb er veel plezier van gehad. De Australische bestuursambtenaar *Taylor* ging zelfs zover om zich bij zijn ontdekkingsstocht naar de Waghi-Waghi in 1933 grotendeels op zijn „beurs" te verlaten. Hij nam maar weinig leeftocht mee, er op rekenende, dat hij in de goed bevolkte en bebouwde valleien, die hij bij de vliegverkenning waargenomen had, waar voor zijn geld kon krijgen. Zo is zelfs het hartje van Nieuw Guinea niet van alle gemakken der beschaving gespeend. Maar ook niet van het dreigende spook der inflatie!

HOOFDSTUK VII.

Ongezond klimaat.

Nieuw Guinea is berucht om zijn „ongezond klimaat”. Het klimaat is op dit eiland echter niet ongezonder dan in elk ander tropisch woudland. De tropische geneeskunde weet reeds lang, dat geen der beruchte tropische ziekten door het klimaat veroorzaakt wordt; men kan zelfs niet zeggen, dat zij er door in de hand worden gewerkt. De meeste ontstaan door infectie met ziektekiemen, die in de tropen voorkomen, maar welke bij nadere beschouwing ook in de gematigde luchtstreek niet ontbreken. Pest, cholera, pokken, bacillaire dysenterie, malaria, lepra zijn geen tropische ziekten, maar kwamen weleer ook in ons land voor. Tegenwoordig is het echter zo, dat op een enkele uitzondering na, slechts degene, die naar Indië gaat, met deze ziekten te maken kan krijgen. Dit geldt evenzeer voor beri-beri, een ziekte, die door vitaminetekort veroorzaakt wordt.

Als een tropisch land ongezond wordt genoemd, is dat meestal te wijten aan het voorkomen van malaria. En als men verneemt, hoe daar de eerste vestigingen van Bestuur, Zending en Missie een zware tol aan de dood moesten betalen, ja zelfs uit hoofde van ziekte moesten worden opgeheven, kan men er zeker van zijn, dat hierbij malaria in het spel was.

Inderdaad, malaria is de gesel van Nieuw Guinea. De overbrenger dezer ziekte is *Anopheles punctulatus*, een malariamuskiet, wier verspreidingsgebied zich uitstrekt

van de Molukken over Nieuw Guinea en Noord-Australië tot aan de Salomonseilanden en de Nieuwe Hebriden. Derhalve een Australische muggensoort en dus een andere dan de overigens niet minder gevaarlijke, welke voor de zware malariahaarden van Java en Sumatra verantwoordelijk is: *Anopheles Ludlowi*. Er zijn voor Nieuw Guinea nog 9 andere anophelessoorten bekend, maar slechts één daarvan, *Anopheles Bancrofti*, blijkt eveneens malaria over te brengen, hoewel waarschijnlijk in bescheiden mate. Men kan hieruit leren, dat men de gevaarlijkheid van een streek niet kan afleiden uit het blote feit, dat er anopheles voorkomt; het gaat er om, door welke soorten dit geslacht vertegenwoordigd wordt.

Anopheles punctulatus heeft de onaangename eigenschap weinig kieskeurig te zijn, wat haar broedplaats betreft; het water mag helder of troebel, stilstaand of zacht stromend, zoet of brak zijn. Alleen houdt zij van een zonnig plekje en zo moeten wij het merkwaardige feit boekstaven, dat de meest beruchte mug van dit oerwoudland in het maagdelijke woud niet zijn liefste verblijfplaats vindt! Het bosbivak wordt niet meer bedreigd dan het permanente hoofdbivak, dat op een ruim opengekapt terrein opgetrokken is. Ieder plasje, dat zich op dit open stuk gronds bevindt, wordt al spoedig dicht met *Anopheles*-larven bevolkt en de regens en de wisselende waterstand in de rivier, waaraan zo'n bivak noodzakelijkerwijs is gelegen, zorgen er voor, dat plasjes nimmer ontbreken. Zoals overal elders in het tropische laagland, zijn op Nieuw Guinea de muggen bijzonder hinderlijk. Maar dat zijn nu juist niet de Anophelinen. De prikkers en zoemers, die ons de hele dag belagen, zijn geen malariamuggen; deze laatste vliegen pas tegen donker uit en zoemen meestal weinig, prikken minder venijnig, hoewel hun prik de doodsteek zijn kan, zij het op lange termijn.

Het hele laagland van het eiland is zwaar met malaria besmet, van de kusten af tot aan het bergland toe. Alleen in de streek van Merauke heeft men van deze ziekte minder last. De oorzaak daarvan is niet duidelijk, want *Anopheles punctulatus* komt daar voor; wellicht heeft de daar heersende droge oostmoeson een gunstige invloed.

Wie in Nieuw Guinea op expeditie gaat, moet in de eerste plaats met malaria rekening houden. Bij de Mamberamo-expeditie hebben wij er een ruime portie van te verwerken gekregen. De eerste gevallen deden zich voor, toen wij een paar maanden op Pionierbivak gevestigd waren; nadat nog een paar maanden waren verstreken, had bijna iedere deelnemer zijn aanval gehad. Toch is de voortgang der expeditie niet in het minst door malaria bedreigd! Want tegen deze ziekte bestaat een voortreffelijk middel: kinine. Ik zou dit bijna onfeilbaar durven noemen. Mij althans heeft dit medicijn nooit in de steek gelaten; de koorts pleegt als sneeuw voor de zon te wijken. Voor de weinige gevallen, waarin men bij kinine onvoldoende baat vindt, beschikken wij de laatste jaren over atebrine, dat ook voortreffelijk werkt, maar giftiger is.

Wij hadden kinine-prophylaxis ingevoerd, dat wil zeggen, dat een ieder op gezette tijden — dagelijks of twee dagen in de week — kinine moest slikken. Zoals reeds lang bekend, voorkomt men een infectie met malariaparasieten daardoor niet, maar de doorbrekende koorts blijft onder invloed der kinine laag en wijkt snel voor een extra dosis. Aldus hielden wij de expeditie zonder merkbare vertraging gaande, ofschoon iedere deelnemer gemiddeld zes aanvallen per jaar te verwerken kreeg! Hoewel wij hierbij hoofdzakelijk met de gevreesde malaria tropica te maken hadden, werd de ziekte over het algemeen binnen de perken der goed-aardigheid gehouden. Geen enkel geval verliep dodelijk, hetgeen in verband met de omstandigheden, dat de expeditie

ruim 2 jaar duurde en het aantal deelnemers tussen 400 en 800 schommelde, als zeer gunstig mag worden beschouwd. Wel zijn er verscheidene lieden in de loop des tijds van het expeditie-terrein geëvacueerd. Ondertussen was het wel duidelijk geworden, dat de Mamberamo en de Meervlakte tot de zeer zware malariahaarden gerekend moesten worden en het is alleszins begrijpelijk, hoe onderzoekingsstochten, die zich niet uitdrukkelijk op de bestrijding van malaria instellen, tot mislukking zijn gedoemd.

Ook voor de bannelingenkolonie Boven-Digoel, in 1927 op enige honderden kilometers van de kust in het oerwoud uitgekapt, is de malariabestrijding een der belangrijkste problemen geweest. De tropeneeskunde plukte hier een zijner schoonste lauweren. *Dr. de Rook* heeft hier aanvankelijk het wetenschappelijk onderzoek verricht; op zijn voetspoor hebben vele toegewijde artsen voortgewerkt. Deze kolonie, die op een gegeven ogenblik ongeveer 2500 inwoners telde, heeft een medische verzorging genoten, zoals weinige plaatsen te beurt gevallen is; geruime tijd waren er zelfs 2 Europese geneesheren geplaatst. Men kan zeggen, dat het malariavraagstuk voor Nieuw Guinea in deze afgelegen rimboehoek geheel op wetenschappelijke wijze is aangepakt en voor een belangrijk deel ook is opgelost. Hier zijn de malaria-overbrengende muskieten opgespoord en bovendien vele niet-overbrengende anophelinen ontdekt; hier is na volhardend zoeken het geheim van de broedplaatsen ontsluit.

Ook in Boven-Digoel had men door het openkappen van een uitgebreid terrein den vijand in de kaart gespeeld; gedurende het eerste jaar, 1927, werd de malaria door kinineprophylaxe echter binnen redelijke perken gehouden. De beide volgende jaren greep de ziekte steeds meer om zich heen en dit was aanleiding tot bijzondere bestrijdingsmaatregelen. Er werden zogenaamde muskietenbrigades

gevormd, groepjes mensen, die het ontboste terrein regelmatig en nauwkeurig op het voorkomen van anopheleslarven onderzochten. De gevonden broedplaatsen werden wekelijks met „blubber”, een olieresidu, besproeid, waardoor de larven omkwamen. De kinineprohylaxis werd versterkt.

Door deze maatregelen is de malaria snel afgenomen; het aantal zieken onder de militaire bezetting verminderde in 1930 tot ongeveer 1/5 van dat van een jaar tevoren en in 1931 bedroeg het nog geen 5% daarvan. Deze verbetering heeft zich gedurende de volgende jaren gehandhaafd; zelfs kon de kinineprohylaxis in 1932 voor de bannelingen worden afgeschaft.

Bovenvermelde ervaringen, naast vele anderen, wettigen de slotsom, dat elke onderneming, die zich in het Nieuw Guinese laagland vestigt, aan malaria zeer veel zorg zal moeten besteden, maar dan ook gegronde hoop mag koesteren de ziekte meester te blijven. Kinine behoort in ruime hoeveelheid aanwezig te zijn; het ontbreken daarvan, zelfs bij de kleinste eenheid, is een onvergeeflijke fout van de leiding, sterfgevallen, daardoor ontstaan, staan welhaast met dood door schuld gelijk. Nu geldt dat niet alleen voor Nieuw Guinea, want dit eiland is niet gevaarlijker dan andere zware malariahaarden! Van verdergaande strekking is voor een blijvende vestiging het instellen van een muskietenbrigade, een groepje inlanders, die onder leiding van een opgeleide kracht — een z.g. mantri-malaria — de broedplaatsen der gevaarlijk gebleken muggensoorten opsporen en onschadelijk maken, zodoende het kwaad in de wortel aantastend. Tenslotte moet de nadruk gelegd worden op het gebruik van een klamboe. Men vergete toch niet, dat men overdag niet met malaria wordt geïnfecteerd! Ook tijdens de nachtrust kan men dit voorkomen, maar dan moet het muskietennet volkomen gaaf zijn en met pijnlijke

nauwkeurigheid gesloten worden. Wat een soesah, zal men zeggen! Toch niet; de mens verricht dagelijks verscheidene kleinigheden van dezelfde orde; het gaat slechts om de overtuiging, dat zij nuttig en nodig zijn.

Zwartwaterkoorts, de gevreesde satelliet van malaria, komt ook op Nieuw Guinea voor. Zij bedreigt in het algemeen den vreemdeling, die verscheidene maanden in een ernstige haard van malaria verblijf heeft gehouden en zich deze laatste ziekte niet voldoende van het lijf heeft kunnen houden. Bij de Papoea's zelf schijnt zij niet voor te komen. Zij is niet zelden dodelijk. Bij de reeds beschreven Mamberamo-expeditie kwamen, merendeels in het tweede jaar — het eerste zekere geval deed zich na 10 maanden voor — 40 gevallen van zwartwaterkoorts voor, waarvan drie met de dood eindigden.

De tweede ziekte, die Nieuw Guinea aan zijn „ongezond klimaat” hielp, is beri-beri. Met klimaat heeft deze kwaal eerst recht niets uit te staan. De witte, mooi geslepen rijst is hier de schuld. De op Java door de bewoners zelf gestampte rijst behoudt grotendeels zijn zilvervlies, bij de machinaal bewerkte rijst is het weggeslepen. Sedert men in kazernes en gevangenissen, ondernemingen en op expedities de witte rijst als hoofdvoedsel door zilvervliesrijst vervangen heeft, is beri-beri verdwenen. Nu gaat ook dat niet zo eenvoudig als het lijkt, want wie witte rijst gewend is, lust de „rode” minder graag en bovendien bederft deze laatste eerder. Ook hier is dus lichte dwang en extra zorg nodig. Maar de les is met veel bloed en geld geleerd; en zo is beri-beri van het ziektelijste onzer expedities verdwenen. Mocht een ondernemer haar bij zijn volk nogmaals tegenkomen, hij steke de hand in eigen boezem. Het is maar een weet! Bij den in zijn eigen milieu levenden Papoea is, evenals bij elk zich natuurlijk voedend volk, beri-beri onbekend. Het dreigement van ziekten vermag den reiziger dus niet

meer af te schrikken. Pest en cholera komen op Nieuw Guinea niet voor en andere ziekten niet meer dan elders in de Oost. Maar door welke ziekten wordt de Papoea zelf bezocht? Natuurlijk heft malaria een zware tol. Niet van de volwassenen; dezen zijn in de loop der jaren immuun geworden. Maar onder de kinderen heerst grote sterfte en wij mogen aannemen, dat het vooral door malaria is, dat het land zo uitermate dun bevolkt is.

Vervolgens is de belangrijkste volksziekte framboesia. Evenals elders in Indië is een belangrijk deel der bevolking aan de grote, vieze zweren dezer kwaal lijdende, de kinderen het meest. Wat framboesia aan levenssappen en levensvreugde uit de tropenvolken wegzuigt, is onmetelijk. Hoezeer zij de zindelijkheid benadeelt, is onbeschrijfelijk. Want het onderhoud van de stinkende, etterende plekken is practisch onuitvoerbaar. Gelukkig is salvarsan een onfeilbaar geneesmiddel ertegen. De werking daarvan is verbluffend. Toen ik in 1931 de Mimikakust bezocht, was daar nog maar zelden een arts met salvarsan geweest; toch was dit voldoende om het vertrouwen van de bevolking te hebben gewonnen. Althans had ik weldra een honderdtal stakkerds om mij heen om een inspuiting deelachtig te worden. Ik heb het resultaat niet zelf gezien, maar volgens den plaatselijken missionaris was het overweldigend. Het toeval heeft hier den Europeaan een middel in handen gespeeld, dat meer dan welk ook er toe bij kan dragen om het vertrouwen der inheemschen te winnen en hun bewondering op te wekken.

Vroeger zag men de framboesiazweren vaak voor syphilis aan. Uit die tijd stammen de opmerkingen van verschillende reizigers, dat zij vele natuurlvolken door en door met deze geslachtsziekte besmet vonden, hetgeen dan gaarne aan een losbandig en zedeloos leven toegeschreven werd. Tegenwoordig weten wij, dat geslachtsziekten bij deze

volken zelden, zo ooit, inheems zijn. Ook voor den Papoea ontbreekt het bewijs, dat de gewone geslachtsziekten autochtoon voorkomen. Wel heeft een ongewone geslachtsziekte, het venerisch granuloom, gedurende korte tijd plaatselijk grote verwoestingen aangericht en wel in de buurt van Merauke. Deze ziekte komt in Europa niet voor, ook niet in andere delen van Indië; zij is echter wel in tropisch Amerika bekend. Hoe zij aan de zuidkust van Nieuw Guinea terecht is gekomen, is een raadsel. Zij is daar sedert 1910 waargenomen en niet onmogelijk uit het Australische deel, waar zij eveneens bekend is, ingevoerd.

Het geldt hier een echte geslachtsziekte met zweren aan de geslachtsdelen, die zo verwoestend kunnen werken, dat zij niet zelden zware verminking dezer organen en daardoor onvruchtbaarheid ten gevolge hebben. Niet in het minst door de losbandige gebruiken, door de ritus voorgeschreven, heeft de ziekte dermate om zich heen gegrepen, dat de bevolking met uitsterfing werd bedreigd.

In 1920 zond de regering *Dr. Cnopius* voor een onderzoek naar Merauke en onmiddellijk daarop werd met de behandeling van de ziekte, die als venerisch granuloom werd herkend, een aanvang gemaakt. Vanaf 1922 werd de bestrijding onder aanvankelijke leiding van *Dr. Thierfelder* systematisch in het groot aangepakt. De ter plaatse gevestigde katholieke missie nam een belangrijk aandeel in het werk. Woonwijzen en gebruiken van de Marind'anim werden op hoog gezag grondig gewijzigd.

De wetenschap hielp doeltreffend; in tartras emeticus verschaftte zij een afdoend middel. Hier kan men echter niet met één of enkele inspuitingen volstaan; men heeft een injectiekuur van 6 weken nodig. Een net van hulpziekenhuizen moest over het land worden gespreid.

Het succes, dat grote inspanning vergde, was aanzienlijk; in een goede tien jaar was men de ziekte meester. In 1934

werden op 2000 mensen nog slechts 4 gevallen waargenomen. In afgelegen streken moet men echter op verrassingen bedacht zijn.

De tropen zijn voor den arts een dankbaar land en Nieuw Guinea is dat in het bijzonder. Bij drie ziekten, die een zware gesel voor het land mogen worden genoemd: malaria, framboesia en venerisch granuloom, heeft hij de beschikking over drie geneesmiddelen: kinine, salvarsan en tartras emeticus, die hem het spel in handen geven. Maar het spel wil geleerd zijn!

Er bestaat geen aanleiding, over andere ziekten uit te wijden. „Olifantsbenen”, een gevolg van besmetting met de overigens weinig gevaarlijke filaria, een worm, wier larven in het menselijke bloed leven en die zich in volwassen vorm gaarne in de liesklieren vast zet en daardoor een langzaam toenemende zwelling van het been veroorzaakt, komen nogal eens voor; mijnwormziekte schijnt echter van weinig belang te zijn. Dat zou echter anders kunnen worden, zodra de Papoea's in groten getale als plantage- of mijnarbeiders gaan werken. Tuberculose komt voor, lepra ook, schimmelsekten van de huid — vooral „cascado” — zijn niet zeldzaam, maar dat is allemaal net als elders in Indië.

Hetgeen ik hier over ziekten mededeelde, heeft vooral betrekking op de lage streken van Nieuw Guinea. In het centrale hooggebergte komt malaria waarschijnlijk niet voor; het goudgebied van Wau en Bulolo, dat tussen 700 en 1200 m hoogte ligt, is echter geenszins malariavrij en zelfs zwartwaterkoorts eist hier soms offers. Framboesia schijnt in de bergen minder frequent te zijn dan aan de kust, maar wordt toch uitdrukkelijk door sommige reizigers voor de bergpapoea's vermeld. Overigens maakte de gezondheidstoestand dezer laatsten steeds een goede indruk; het hooggebergte is waarschijnlijk een zeer gezond gebied, met een aangenaam klimaat.

HOOFDSTUK VIII.

Inschakeling.

De naaste toekomst brengt voor Nieuw Guinea een nieuwe tijd. De eerste Wereldoorlog gaf slechts remming in de ontwikkeling: de exploratie van het land werd stopgezet, missie en zending moesten zich door gemis aan verbinding met het moederland in hun werk beperken. De Papoea werd aan zijn lot overgelaten, de strijd ging hem voorbij. De tweede Wereldoorlog echter trok zijn land uit de schemerige hoek, waarin het zich bevond, in het felle licht. Tanks en kanonnen dreunden over zijn grond, vliegtuigen, die tot voordien als vreedzame vogels door zijn luchtruim suisden, ontvaardden in vuurspuwende monsters. Hij was getuige van moordende veldslagen. De Papoea is ontgroend, en dat terdege!

Evenwel, zijn land is geen uithoek meer. Nieuw Guinea zal het oog der wereld op zich gevestigd blijven houden. De tijdstroom heeft het eiland gegrepen.

Hoe zal de inboorling de crisis doorstaan? Gelukkig staat hij tegenover de westerse beschaving niet meer geheel vreemd. In alle hoeken en gaten van het eiland is de blanke op zijn minst van horen zeggen bekend, in de meeste heeft deze zich daadwerkelijk vertoond. Maar bovendien was hem in een der gebiedsdelen, namelijk Papua, reeds sedert tientallen jaren een rol in het bestel dier kolonie toebedeeld. *Sir Hubert Murray*, de onvergelykelijke luitenant-gouver-

neur van dit territorium, die gedurende ruim een kwart eeuw van het bestuur over dat land zijn levenswerk maakte, waarbij het welzijn der landskinderen op het eerste plan stond, heeft den Papoea als enige arbeidskracht naast den Europeaan benut. De Australische „White Australia policy” werd volledig op Papua toegepast. De immigratie van landsvreemde gekleurde werkkrachten, Kanaken — bewoners van de Zuidzee-eilanden — Maleiers, Chinezen, is nooit toegelaten. Dat wil wat zeggen in een kolonie, die volop tropisch is, hetgeen van het naburige Queensland niet gezegd kan worden. En zo zien wij den Papoea in Papua niet alleen als koelie voor het vuile werk op de bestuursposten, als drager en roeier op patrouille en expeditie, maar ook als huisbediende, als motorist en als chauffeur, als telefonist en postbeambte, als handwerksman, ja zelfs monteur, als ziekenverpleger, ja als politieman en soldaat. Hij blijkt in die werkzaamheden te hebben voldaan, ook daar, waar nauwkeurigheid noodzakelijk is. Hem wordt zelfs een bijzondere geschiktheid voor technische arbeid toegekend. *Sir Hubert* getuigt van hem in zijn boek „Papua of To-Day” (1925) „and the „lazy” and „stupid” Papua has proved himself thoroughly competent at any work he was put to, from tapping rubber to driving an oillaunch, from administering anaesthetics in the operating ward to the installation of telephones”.

Ongetwijfeld heeft het heel wat geduld en opvoeding gekost, om de inboorling zover te brengen. Men vergete ook niet, dat men in Port Moresby, de hoofdstad van Papua, over de Papuo-Melanesische Motu beschikt, derhalve een volk met ingekruist Polynesisch bloed. Verder had *Murray* de tijd, hij gaf er een mensenleeftijd aan. De kolonie behoefde niet te concurreren; er behoefde niet aan verdiend te worden, zij mocht, „in haar eigen vet gaar smoren”. En zo werd het een lang niet kwaad gerecht.

De gehele militaire macht van Papua, de „constabulary” is zuiver Papoes, op de officieren na. En zij is betrouwbaar en zeer moedig gebleken. Deze politiesoldaten worden gerecruteerd uit alle stammen, ook die uit het wilde Westen. De plantages — meest van klappers — en de mijnen — goud en koper — werken met inheemse arbeiders en ook hiervoor melden zich steeds meer lieden uit het echte Papoeagebied der grote stromen: Fly, Kikori en Purari. In het mandaatgebied is de positie van den Papoea anders, omdat daar door het Duitse bestuur andere gekleurde landaarden waren toegelaten. Zo treffen wij daar, evenals in Nederlands-Indië, Chinezen als handwerkslieden aan. Het is een moeilijk vraagstuk of zulks wenselijk is of niet. Een bekende Engelse deskundige op koloniaal gebied, Colonel *Aimsworth*, raadde voor het mandaatgebied verdere invoer van Aziatische arbeidskrachten aan. Australië heeft echter niet van haar gebruikelijke politiek willen afwijken. *Aimsworth* wees er op, hoe de Maleise en Chinese toekang (ambachtsman) als voorbeelden van ijver en accuratesse stimulerend op den Papoea kunnen werken; zij zouden dezen kunnen losweken uit de sfeer van onverschilligheid en ongebondenheid, die de inheemse maatschappij kenmerkt. *Murray* geeft toe, dat de import van vreemde koelies het arbeidsvraagstuk gemakkelijker gemaakt zou hebben, maar de Papoea zou daardoor onverbiddelijk naar het tweede plan verwezen zijn. Een groot bezwaar is verder, dat hem de gelegenheid zou hebben ontbroken, te tonen, wat hij waard is en dat zijn kansen, zich tot een hoger levenspeil te verheffen, daardoor zeer veel minder geworden zouden zijn. Bovendien voorkomt Australië door zijn politiek netelige rasproblemen met de toegelaten Oosterlingen. In het Nederlandse deel van Nieuw Guinea is de Papoea sedert kort als arbeider opgetreden. De petroleum- en goudmaatschappijen — beide nog in het stadium van exploratie

Marindinees

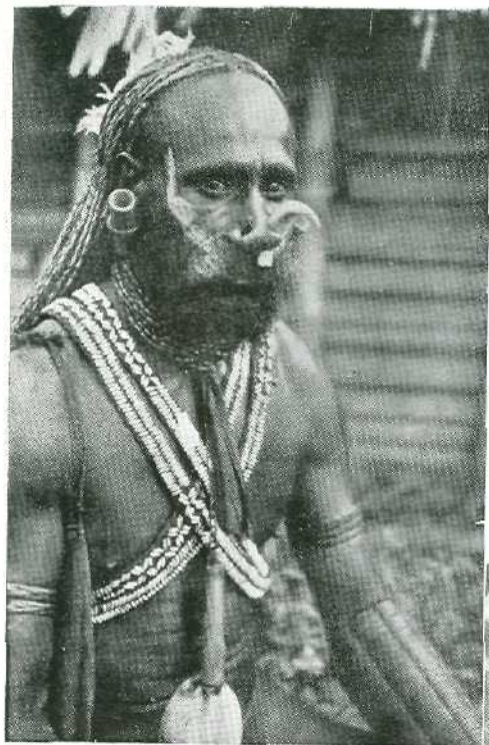

Foto archief
„Indisch Instituut“

Gezellig praatje
onder
dwergpapoea's

Eigen opname

Eigen
opname

De schrijver in Pania-bivak

Eigen opname

van de bodem naar het voorkomen van genoemde delfstoffen — hadden reeds enige honderden inheemse arbeiders in dienst. Uit eigen ervaring kan ik getuigen, dat Papoea's als roeiers en dragers best te gebruiken zijn. Toch is het begrijpelijk, dat men zich voor verre tochten langs moeilijk bevaarbare rivieren liever op Dajaks verliet. Deze fijner besnaarde mensen staan ons nader dan de onbehouwen kustpapoea's, maar bovenal, hun prauwen zijn van hogere klasse, hun rivierwerk is technisch volkomen „af". Bovendien horen zij bij „ons" in het ook voor hen vreemde, mysterieuze land, terwijl de Papoea er altijd de boel bij neer kan gooien en in zijn eigen land verdwijnen.

Dit laatste geldt natuurlijk niet voor gedrilde politie en voor koelies, die vrijwillig hun werkgever in andere delen van het eiland dan hun geboortegrond volgen. Een groot voordeel van het medenemen van Papoese hulpkrachten op expedities is hun verworven onvatbaarheid voor malaria en het vermogen om bij dreigend voedselgebrek sago te kunnen vinden en..... kloppen. Een Javaan verhongert in een sagobos even gauw als een Europeaan! Ook overigens kan hun gemeenzaamheid met land en volk de veiligheid ten goede komen. De ontdekkingsstochten bij onze Australische burens hebben dan ook enkel met Papoes personeel onder Europese leiding plaats. Ook mijn laatste expeditie was voor een deel op hulp der landskinderen gebaseerd en kon daardoor eenvoudig en goedkoop van opzet zijn. Onder de 10 politiesoldaten van die tocht was één Papoea en hij bleek de beste van het stel te zijn.

De oud-resident en Nieuw Guineakenner *Mr. Hovenkamp*, is voorstander van het inschakelen van den Papoea als loonarbeider en heeft een open oog voor het nadeel van de invoer van andere Oosterse krachten als contractarbeiders.

Heeft men in Oost-Nieuw Guinea zijn voordeel kunnen doen met de meer beschaafde Papua-Melanesiërs, in West-

Nieuw Guinea heeft men in de ruim met Cerams en Ternataans bloed bedeelde kustbewoners van het schiereiland Onin, de Mac Cluergolf en de Vogelkop, alsmede in de bewoners der zogenaamde Papoeese eilanden, Waigeoe, Salawatti en Misool een aequivalente bevolkingsgroep ter beschikking. Daarmee wil niet gezegd worden, dat de Papoea op Australisch voorbeeld als enige arbeidskracht benut zou moeten worden, maar wel, dat men de mogelijkheden, die de Papoea als zodanig biedt, niet moet onderschatten. Ondernemingen zullen er wellicht niet van terug te houden zijn om die koelies te gebruiken, die zij het meest geschikt achten, maar dan zal men voor deze en andere landsvreemde Oosterlingen bijzondere bepalingen moeten treffen. Men zou er bijvoorbeeld voor kunnen zorgen, dat dezen zich slechts in bepaalde kringen konden vestigen met verbod zich daarbuiten te begeven. Men zou er voor dienen te waken, dat gewiekste tokohouders en handelaars her en der over het land zouden uitzwermen. Om kort te gaan, men kan zich gedeeltelijk van vreemde arbeidskrachten bedienen, zonder de inheemse tot verstikking te doemen. En de Papoeese arbeider zal een regeling behoeven, die aan zijn bijzonder geval is aangepast.

De Australische wetgever gaat daarin zeer ver. Hij eist een licentie voor de wervers, keuring der contractanten, verplicht verlof naar eigen woonplaats. De arbeidsovereenkomst duurt meestal een jaar en mag drie jaar niet overschrijden, er mogen niet te veel mannen uit een streek worden weggehaald en er is nauwkeurig toezicht op voeding en loon. De bepalingen voor inhuur van vrouwen zijn zeer streng; wel wordt in de hand gewerkt, dat deze hun mannen volgen. Alle autoriteiten zijn het er over eens, dat een contract noodzakelijk is, vooral ook in het belang van den wispelturigen Papoea zelf, die aanvankelijk niet weet, wat regelmatig werken is. Een con-

tract brengt natuurlijk sancties bij niet-naleving mee. Een werkregeling zonder poenale sanctie is voor een Papoea even dwaas, als een schoolregeling, waarbij de leerlingen naar eigen believen thuis zouden mogen blijven. Papoea's zijn als kinderen, die nog moeten leren, wat goed voor hen is. Maar.... dan moeten wij hun ook werkelijk wat goeds brengen.

Nu is dat een zaak, welke niet zo heel makkelijk te beoordelen is. Is de natuurmens gelukkig? Dat is betrekkelijk. Zijn geluk blijft op een bescheiden plan. Hij weet niet, wat hij mist en hij mist het dus niet. Maar het moet toch niet aangenaam zijn, om hulpeloos tegenover ziekten en natuurrampen te staan, om zich machteloos te voelen tegenover een heir van duistere machten en altoos bedreigd door roof en moord van zijn bureu. Onbezorgdheid moge in het geluk zijn bondgenoot zijn, zijn lasten zijn vele, zijn lusten van matig allooi.

Zouden wij weer terug willen naar de Zwitserse paaldorpen uit het Stenen Tijdperk? Ik geloof niet, dat velen hierop ja zouden zeggen. Wij nemen er gaarne genoeg mee, dat de Romeinen ons indertijd in 's werelds maalstroom hebben gezogen en nolens volens de beginselen der beschaving deelachtig hebben doen worden, al dacht Claudius Civilis er dan anders over. Zomin als wij in onze bossen alleen gelaten zijn, zomin worden de Papoea's het. Zij hebben het grote voordeel, dat hun belangen althans besproken worden.

In dit licht moeten wij ook het vraagstuk van blanke kolonisatie op Nieuw Guinea zien. Of deze aanvaardbaar is of niet, is slechts van academisch belang. Als zij mogelijk is en kansen biedt, komt zij er. Het gaat er om, hoe zij geregeld wordt, daar zit hem de kneep. Deugdelijk wetenschappelijk advies omtrent bodem en klimaat, zeving van de gegadigden, doeltreffende organisatie van bestuurs-

wege, vooral ook ten opzichte van den Papoea, zijn voor-
eerst nodig.

Er is reeds blanke kolonisatie op het eiland sedert 1929. Maar men had de resultaten van het aangevangen onderzoek niet afgewacht; voortrekkers gingen op de bonnefooi en zo werd het in den beginne een moeizaam getob met veel misère. De schone naam van voortrekker maakten zich slechts weinigen van die eerstelingen waardig, voor velen was die van avonturiers zelfs nog te goed, omdat men daarbij althans extra energie veronderstelt. Met een kleine kern van goeden en een tros van desperado's koloniseert men een weerbarstig land als Nieuw Guinea niet. Ziekte en dood grepen om zich heen. Ik heb in Ambon verscheidene kolonisten door malaria verbloed en uitgeteerd en door beriberi verzwakt in het hospitaal verpleegd en ik onderschrijf ten volle de mening van collega *de Rook*, toenmaals geneeskundig inspecteur van de Grote Oost: „Kolonisatie op grote schaal zonder behoorlijke medisch-hygiënische verzorging betekent ellende”.

Voor goed geleide kolonisatie is vestiging in een koel klimaat geenszins een vereiste. Maar het kan een voordeel zijn en voor kolonisten uit Nederland — die er echter nog niet waren — is het dat gewis.

Het gaat echter bij kolonisatie niet alleen om de mensen en het klimaat, maar vooral ook om de grond. Prof. *Jul. Mohr* geeft daarover in „Nieuw Guinee” in luttele bladzijden een beschrijving, die iedereen, die voor dat eiland voelt, moest lezen, niet om mogelijke plannen ontmoedigd in de doofpot te stoppen, maar om zich terdege bewust te worden van de te overwinnen moeilijkheden. Wij merken dan tevens, dat wij ons niet aan Australisch Nieuw Guinea vergapen moeten. Want, helaas wij troffen het onvruchtbaarste deel van het eiland. De Indische vruchtbaarheid komt van de jong-vulkanische bodem. Maar in het westelijke

deel van Nieuw Guinea zou deze slechts in het Noorden van de Vogelkop zijn aangetroffen. In het oostelijke deel liggen vulkanen langs de noordkust en in de „staart”, terwijl ook voor de centrale valleien van vulkanische verweringsstoffen gewag gemaakt wordt. Bovendien is de Bismarck-archipel voor een deel vulkanisch.

Naast het gebrek aan vulkanische grond is het gemis aan tijdelijke droogte een nadeel. De voortdurende regens logen de bodem uit; de aequatoriale woudlanden — ook Borneo, het Congo- en het Amazonebekken — hebben het door een teveel aan regen tot geen cultuur van betekenis kunnen brengen; zij waren niet vruchtbaar genoeg.

De grote landbouw staat hier voor moeilijke problemen, zij zal op Nieuw Guinea bijzonder overleg behoeven. Daarmee is niet gezegd, dat de tuinbouw den kolonist geen levensonderhoud kan bieden. Met de eerste, weinig bemoedigende ervaringen is kolonisatie niet veroordeeld, slechts de wijze, waarop zij plaats had. Nieuw Guinea is geen land, dat van melk en honing overvloedig is; een extra dosis moed, beleid en volharding zal nodig zijn om zich daar met profijt te handhaven.

Zending en Missie waren de eersten om zich het lot van den inboorling aan te trekken. In 1855 vestigden de eerste zendelingen zich op het eilandje Mansinam in de Dorehbaai, tegenover de plaats, waar later Manokwari zou worden gesticht. De *Utrechtse Zendingsvereniging* heeft hier tot op heden haar middelpunt, waar zij, mede onder de bezielende leiding der zendelingen *van Hasselt*, vader en zoon, haar arbeid tot bloei bracht en van waaruit zij haar talrijke posten langs de noord- en westkust van Nieuw Guinea bestuurt.

In Kaiser Wilhelmsland vestigde zich, na de instelling van het Duitse bestuur in 1884, de *Neuendettelsauer Zendingsvereniging* te Finschhafen, welke zetel om gezondheids-

redenen weldra naar de „Sattelberg“ in het achterland werd verplaatst. De *Barmer Zending (Rheinische Mission)* zette zich aan de Astrolabebaai neer. *Johannes Flierl*, die reeds 18 jaar in Australië had gewerkt, was in Finschhafen de pionier; *Keyszer* was later een der kopstukken, die nieuwe methoden met succes doorvoerde.

In Papua heeft de *London Missionary Society* sedert 1870 de zending op zich genomen; sedert 1875 heeft zij haar hoofdzetel te Port Moresby. Een harer beroemdste zendingen was *James Chalmers*, die door het woeste volk van de kusten der Papuagolf als een vader werd vereerd, maar na vijftientigjarige arbeid in 1901 op de reis, waarmede hij zijn zendingsloopbaan wilde besluiten, werd vermoord. De Katholieke Missie en wel de *Congregatie van missionarissen van het H. Hart*, was sedert 1882 bij het tegenwoordige Rabaul op Nieuw-Pommeren, het latere New Britain, gevestigd. Van daaruit heeft zij talrijke missieposten in de Bismarck Archipel gesticht. Op het vaste land kwam zij pas omstreeks 1900 (*Paters van Steyl* van het Genootschap van het Goddelijke Woord), alwaar zij de kust ten Oosten van het gebied der Protestantse Zending tot aan de Nederlandse grens bezette. Haar hoofdplaats, tevens oostelijke grensplaats, is Madang. In Papua poogde de Missie sedert 1884 eveneens vaste voet te krijgen, doch regeringsbepalingen lieten niet toe, dat zij zich in het gebied der *London Missionary Society* vestigde en dit besloeg de hele kust. Het binnenland was vrij en zo sloegen de missionarissen van het H. Hart in 1885 hun tenten op het eilandje Yule op, om vandaaruit het land langs de St. Josephrivier te bewerken. Sedert 1930 is ook een post op het eilandje Samarai aan Nieuw-Guinea's oostpunt gevestigd.

De eerste missionaris, die op het Nederlandse gedeelte van het eiland zijn intrede deed, was pater *Le Cocq d'Armandville*; hij kwam in 1894 te Fak-Fak, maar verdronk

enige jaren later op de Mimikakust. In 1905 vestigden de *Missionarissen van het H. Hart* zich te Merauke, alwaar sedert een belangrijke statie is verrezen met vertakkingen langs de kust en in het binnenland. In 1926 werd de Mimikakust door een tweetal paters bezet, terwijl in 1928 ook op Fak-Fak weer een pastoor geplaatst werd.

Het werk der *Utrechtse Zending* was uiterst moeilijk. Vóór 1900 waren er op het Nederlandse gebiedsdeel eigenlijk nog geen tastbare resultaten bereikt; nadien is het getij te haren gunste gekeerd. Elders ging het niet anders. In Merauke stond de missie er ook vele jaren na haar stichting nog hopeloos voor. Eerst later werd dat beter. De onzichtbare invloed, die van een goeden voorganger uitgaat, is echter onschatbaar. Een primitieve maatschappij, waar grof egoïsme en laffe angst om lijfsbehoud de boventoon voeren, maakt kennis met mannen, die zich zonder enig tastbaar voordeel aan land en volk wijden, die wraak en hebzucht niet schijnen te kennen en hun leven schijnbaar doelloos in de waagschaal stellen. Het is begrijpelijk, dat de leer, die deze mannen verkondigen, voorshands geen weerklank vindt; hun voorbeeld werkt echter langzaam maar zeker. Daarbij komt, dat de enige wijze om het volk nader te komen, gelegen is in praktische hulp bij het bebouwen van hun grond, het maken van hun huis, het genezen van hun zieken, zodat het godsdienstonderwijs lange jaren schuil gaat achter gewoon onderricht in de aangelegenheden van het dagelijks leven. Velen zal dit een voordeel schijnen. Langzamerhand raken wij de tijden te boven, dat in de Doop een panacée werd gezien om van „arme verdoolde heidenen” „brave christenen” te maken. Moderne missie en zending pogen zich in te leven in de geestelijke sfeer van het te bekeren volk en aan te sluiten bij bestaande zeden en gewoonten. Men laat de mensen behouden, wat, hoe belachelijk soms

in onze ogen ook, onschuldig is en grijpt slechts in, waar de gebruiken kwetsend zijn.

Van meet af aan hebben zending en missie zich op plantagebouw, veeteelt en handwerk toegelegd en daarbij natuurlijk den inboorling als arbeidskracht opgeleid. Niet zelden hebben zij uit de opbrengst een belangrijk deel van hun kosten kunnen dekken.

Zending en Missie hebben zich voor hun werk reeds van het vliegtuig bediend. De *Neuendettelsauer Zending* is het Bestuur op zijn reis naar de Benna-Benna en de Waghi-Waghi op de voet gevolgd en heeft een hoofdstation bij Mt. Hagen opgericht. Een eigen vliegtuig verzorgt sedert 1935 de verbinding vandaar met de bewoonde wereld. Ook de Missie heeft zich in het Mandaatgebied in dat jaar een toestel aangeschaft.

Men heeft uit de opgesomde zendingsgebieden kunnen zien, dat daarbij scheidingslijnen in acht werden genomen. In het Mandaatgebied loopt de grens tussen de katholieke en de protestantse invloedssfeer over Madang. In het laatste gebied werkt sedert 1919 ook de Amerikaans-Lutherse zending; deze nam verder in 1933 het werk van de Rijnse zending met het hoofdstation Bogadjim ten zuiden van Madang over. De Bismarck-Archipel is geheel katholiek missiegebied, de kust van Papua daarentegen geheel protestants zendingsterrein; in het binnenland is de enige belangrijke katholieke missie die langs de St. Joseph-rivier, terwijl de Amerikaans-Lutherse zending tot in de Waghi-vallei is doorgedrongen.

Op Nederlands gebied was de Noord- en Westkust aan de protestanten, de Zuidkust aan de katholieken ten deel gevallen. Het ligt voor de hand, dat gemengde zending voor den Papoea en voor het prestige van den blanke noodlottig is, niettemin heeft men de scheiding niet kunnen handhaven. Fak-Fak was oorspronkelijk door een katholieken missionaris

bezet, maar door diens ontijdige dood reeds lang weer verlaten. Bij het later vaststellen der grenslijn kwam Fak-Fak aan de zijde der zending te liggen. In 1928 zijn hierover moeilijkheden gerezen, die tot de slechtst denkbare oplossing hebben geleid, namelijk tot afschaffing der scheidingslijn. Te Fak-Fak kwam nu dubbele zending. Deze werd van Protestantse zijde door de Indische Kerk behartigd en deze begon nu ook zendingswerk op Zuid-Nieuw Guinea. Ik ben mij bewust van de moeilijkheden aan zulk een netelige zaak verbonden en hoe wellicht invloeden van verre een oplossing forceerden, die de plaatselijke machten nooit hebben gewild, maar dat het Christendom op de Mimikakust hierbij een veer gelaten heeft, staat als een paal boven water en dat een dergelijke toestand voor de Westerse beschaving beschamend is, eveneens.

Sedertdien krijgt de Papoea de nieuwe leer uit twee kampen opgediend. Daar hij in de theologie onvoldoende geverseerd is om zijn keus te doen, maakt hij het zich niet lastig: hij gaat daar, waar hij het grootste pruimpje tabak krijgt..... Resident *Haga* heeft zijn best gedaan met de verschillende partijen een „agreement” te sluiten, waarbij werd vastgelegd, waar in het belang van orde en rust enkele zendingsarbeid dan wel dubbele zending kan worden toegelaten.

Sinds de ontdekking der Wisselmeren, werden die herhaaldelijk door den missionaris van Mimika, als behorende tot zijn achterland, bezocht. Maar reeds hebben zich daar twee Amerikaanse zendelingen gevestigd!.....

Volledig resultaat hebben Resident *Haga's* pogingen blijkbaar dus nog niet gehad.

Mochten wij voor enige jaren nog twijfelen, nu weten wij het zeker: de Papoea zal moeten meedraaien in het rad van avontuur der wereldgeschiedenis. Een zware taak rust op den blanke. Laat Sir *Hubert Murray* hem daarbij tot

voorbeeld zijn. Sir *Hubert* was een rechtschapen, maar streng meester. Geen leuze van vrijheid, gelijkheid en broederschap moet hier richtsnoer zijn. Gelijkheid is een fictie, de Papoea's zijn immers ten opzichte van ons grote, vooral voor zichzelf en hun rasgenoten zeer gevaarlijke kinderen. Hun vrijheid is maar schijn; hun vaak onmenselijke, weerzinwekkende en wrede gebruiken binden hen zwaarder dan een moderne wetgeving dat zou doen om van hun machteloosheid tegenover de natuur nog maar niet te spreken.

De materie is moeilijk, maar belangrijk. De ethnologische wetenschap kan hier tonen, wat zij waard is, de toegepaste wetenschappen, geneeskunst en economie zullen mede een gewichtig woord te spreken krijgen, maar vooral de bestuurskunst kan hier lauweren oogsten.

Er is herhaaldelijk op gewezen, hoe het contact met de westerse beschaving den inboorling de levenslust benemen zou. In zijn primitieve samenleving is de strijd een machtige factor en het handwerk is voornamelijk daarop gericht. Indirect ook de voortplanting; vele zielen maken de stam sterk. Oorlog en in nauw verband daarmee de bombastische feesten, immers innig vervlochten met kannibalisme en koppensnellerij, zijn de voornaamste bronnen van zijn energie. Bestuur, Zending en Missie verstikken deze bronnen langzaam maar zeker.

Genoemde partijen erkennen alle dit gevaar. Sir *Hubert Murray* niet in het minst. Hij weet ook beter dan iemand anders, dat zowel koppensnellen als kannibalisme op magische begrippen berusten, dat men zich met de gesnelde kop als het ware geestelijk met de gaven van het slachtoffer bevrucht. Met dapperheid heeft dit snellen, dat meestal gezamenlijk bij nachtelijke overval op een niets vermoedende kampong geschiedt, niets te maken. Het is

zelden meer dan sluipmoord, waarbij ook vrouwen en kinderen goede prijs zijn.

Niet dapperheid, maar „het nemen van leven” is datgene, waar het op aankomt. Ook kannibalisme, ontegenzeggelijk een allergewoonst gebruik bij vele laaglandstammen, staat met dergelijke opvattingen in verband. Toch geeft Gouverneur *Murray* enige overtuigende voorbeelden, waaruit hij de gevolgtrekking maakt, dat evenals soms bij moord, het nuttigen van mensenvlees los is geraakt van zijn magische basis, maar slechts uit lust geschiedt. En als hij dan verder vertelt, hoe vooral babies worden geroofd, omdat de vrouwen het eten daarvan zo lekker vonden en dat ook juist vrouwen worden geseld, omdat dat zoveel makkelijker en minder riskant is, dan voelt men, hoe gevaarlijk het is om een Papoea uit een sentimentele gezichtshoek te beoordelen. En dan begrijpt men ook, hoe het ingrijpen van den blanke, indien dit begrijpend en sparend geschiedt, het volk ten goede kan komen. In de memorie van den Nederlandsen bestuursambtenaar *Halie*, vroeger te *Hollandia* werkzaam, lezen we, hoe door ons Bestuur werden afgeschafte bloedwraak, kindermoord, rituele orgiën op sexueel gebied en het karawariwezen (de beruchte mannenbonden), waaraan het koppensnellen onafscheidelijk verbonden was; hoe dit de veiligheid zeer deed toenemen en door het volk zelve ook wordt gewaardeerd; verder hoe het Christendom zienderogen vordert en regelend optreedt. Deze Nederlandse opvatting dekt zich in alle delen met de zienswijze van *Murray* betreffende Papua en met die van den Governments Anthropologist *Chinnery* over het Mandaatgebied. „I have often heard the people themselves say, they now sleep good”, zegt de laatste in een van zijn rapporten.

Laten wij ook niet vergeten, hoe de Westerse wetenschap door de bestrijding van het venerisch granuloom een volk voor de ondergang behoedde, ondergang aan zijn

eigen gebruiken. En hoe de salvarsanspuit in de tropen, Nieuw Guinea inclus, millioenen stakkerds tot gezonde mensen omtovert.

En toch..... toch huiver ik even, als ik denk aan de liefelijke valleien in het hooggebergte met hun argeloos, vriendelijk volk en dan komt mij de ontboezeming van *James Hall* weer in de gedachte, door dezen in de Rabaul Times van 1934 geuit: „Shall we christianize them, civilize them, exploit and hybridize them as the white races have invariably done with such folk? Or shall we for once in the history of the white overlordship, think first of the interest of the people themselves and spare them from any widespread contact with us? The results in the former case can be fortold with certainty. The results in the latter case might be and, probably, would be of the highest value. Civilized man has much to learn from primitive man!” Inderdaad, het contact met den blanke werd den inboorling niet zelden noodlottig. En voor den bergpapoea past bijzondere consideratie. De *Nederlandse Commissie voor Internationale Natuurbescherming* heeft de mogelijkheid tot bescherming van de bewoners van Centraal Nieuw Guinea ernstig overwogen en als resultaat van overleg met verscheidene deskundigen een rapport dienaangaande de regering aangeboden. Zij huldigt niet de opvatting, als zouden de bergpapoea's in natuurreservaten buiten de gewone gang van zaken gehouden moeten worden. Mensen zijn geen dieren, die nu eenmaal in wilde staat het best gedijen. De mens is behept met leervermogen, met zin voor onderzoek. Dit geldt voor den primitieven mens evenzeer als voor den beschaafden; de mens verschilt hierin principieel van het dier. Wij hebben uit onze kennismaking met de Dzoengoenoe begrepen, dat deze ons bezoek op prijs stelden, dit zeer ernstig opvatten en het contact wensten te onderhouden. Zij schenen hun isolement geens-

zins op prijs te stellen. Dit standpunt was voor ons verwonderlijk en onverwacht, want het bergvolk had de toegangen tot zijn land zo lang mogelijk verborgen gehouden. Toch is het bij nadere beschouwing zeer menselijk. Bovengenoemd Comité voor Natuurbescherming heeft er zich toe bepaald richtlijnen voor de verdere aanraking te geven, uitgaande van de veronderstelling, dat deze onvermijdelijk is. Zij zijn in het kort de volgende: Het gaat er om de invloeden van buiten niet te weren, maar te zeven, dus het land te vrijwaren voor vrijbuiters en avonturiers, voor de invoer van waardelooze rommel, nuttelooze kleren en alcohol. Het gaat er verder om de invloedssfeer van land- en mijnbouwmaatschappijen, die zich in het land willen vestigen, scherp te omlijnen en de dienstneming van Papoea's aan strenge regels te binden, waarbij veel van onze Australische burens kan worden geleerd. Het gaat zeker niet in de laatste plaats om een goede hygiënische dienst, die invoer en verbreiding van ziekten beteugelt en plaatselijke kwalen bedwingt, die er voor zorgen kan, dat mensen uit gezonde bergstreken niet als arbeider in de vlakke aan malaria wegwijnen, en het gaat er tenslotte om, toe te zien, dat een te veel vrij gelaten Papoea zich aan onze beschaving geen geestelijke indigestie eet. Niet alleen dus op het binnenkomen van vreemdelingen, maar ook op het uitvliegen der landskinderen moet worden toegezien.

Nu, na de tweede Wereldoorlog, zal voor Nieuw Guinea een nieuw tijdperk beginnen. Dat deze den kleinen, sierlijken bergman, die ons met zo'n hartelijke handdruk in zijn land heeft ontvangen, de kans moge geven, welke hij zo ten volle verdient!

